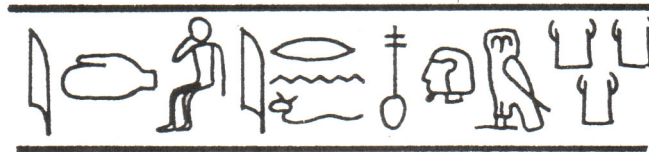

SÍPOS ERZSÉBET

KUSOK/HUNOK, MAGYAROK – EGYIPTOM

TURÁNI KIRÁLYSÁGOK NÚBIA TERÜLETÉN

BEVEZETÉS

A régi ember a maga jelrendszerével, képi ábrázolásaival, **szimbólumaival** minden számára lényeges dolgot ki tudott fejezni. A jelek, ábrák – egymásra halmozott jelentéseikkel – többretegű mondanivalót hordoznak. A megalitikus korok alap motívumai jelen voltak az ősi kultúrákban a Brit-szigeteken ugyanúgy, mint a Közel-Keleten vagy a Kárpát-medencében. Így megtaláljuk a kört, körkeresztet, koncentrikus kört, spirál motívumot, az egyenlőszárú háromszöget, négyzetet, rombuszt, pontokat, cik-cakk vonalat. Legalább 200 000 éves múltra tekintenek vissza, és korai őseink sámánisztikus jelrendszerében is megtalálhatóak voltak, idővel pedig az írás és a díszítőművészet szimbolikus jelentést hordozó jelképeivé váltak. Az ábrák ennyi évezreden keresztül vártak, várnak értelmezésükre, inspirálva bennünket, hogy tanuljunk meg olvasni belőlük. Segítségükkel lassan megismerjük az ős- és ókori Kárpát-medence díszítő karcolatainak, rajzainak összetett és mély mondanivalóját, üzenetét. A régi idők legfontosabb eseményei mítoszok formájában, szájhagyományként maradtak ránk, de hogy mi akad fenn a feledés rostáján, az nem a véletlen játéka, az ősemlékezet ugyanis csak a lényeges dolgokat hagyja meg. A mítikus felszín alatt ott vannak a valós események. „*A mítosz sűrített történelem*” vallja Várkonyi Nándor *Szíriát oszlopai* című könyvében.

Az őstörténelem megismeréséhez segítségünkre vannak a **nevek** is, melyek eredeti alakjukban mindig „beszélő”, leíró nevek voltak. „*Hajdan a' Nemzeteknek Neveik is mind jelentők voltak*”, írja Horvát István *Rajzolatok* c. könyvében, – még ha később sajnos torzultak is. Ahhoz viszont, hogy a nevekből olvasni tudjunk, meg kell keresnünk az eredeti szó-alakot, ami nem egy egyszerű feladat, miután a nevek az idők folyamán lassan maguktól is megváltoztak, de „*főképp a görögöket terheli azon vád, hogy mivel a 'barbár' népeket módfelett lenézték*”, a személyek, népek, tartományok, városok és egyéb helységek neveit önkényesen kiforgatták eredeti formáikból, és magukra a népfajokra jóformán oda se figyeltek (így lett a „magyarból” „mougerisz”, hogy csak egy elrettentő példát említsek; a szóvégeken pedig mindig ott van az elmaradhatatlan toldalék: az „-isz”, „-esz”). Lukácsi Kristóf írja: „*a kútfői elsőséget hajlandó vagyok Ázsia íróinak adni*”; később „*eredeti kútfők*”-ként említi őket, akik földrajzi helyzetüknél fogva jobban ismerték a turáni népeket, háborúk esetén olykor **szemtanúi voltak az eseményeknek**. Ezért „*a keleti hangzású hely- és népneveket is legtöbb esetben jobban megtartották és hívebben adják nyelvökön vissza a Görögöknél*” (Lukácsi Kristóf: *A magyarok ős elei, hajdankori nevei és lakhelyei*). Azért még a végletekig torzult szavaknak is van egy árulkodó szótövéük (a mougerisznél az is eltűnt). Népeinknél kialakult egy ragozó, agglutináló nyelv, ahol a szótövek többé-kevésbé épségben fennmaradtak.

A következőkben turáni eredetű neveket sorakoztatok fel, gyakori lesz bennük az AR, MA, SA, SU szó, melyek néha szótövekként funkcionálnak, máshol összetett szavak elemei, mint MAGyAR népnevünk esetében. A szótagok/szavak önmagukon belül is többféle értelmet, jelentést hordoznak. Ne tévesszen meg bennünket a gyakori magánhangzó torzulás, például az „a” változása „e”-re (megyer).

Magyarországon a nemesi oklevelek neve: AR.MA volt (mindegy, melyik szó került előre, együttes értelmük számított). Hogy mennyire régiek ezek az egy-egy szótagból álló vagy összetevődő szavak, igazolja például az AR.AR.MA városnév az őskori Mezopotámiában (későbbi neve L/AR.SA; értelem szerint ugyanaz), a várost még maguk az istenek építették a vízözön előtt! Nem tudjuk melyik vízözön előtt. A nagy Özönvíz i. e. 9500 körül pusztította főleg a Föld északi tőrfelét (a Kárpát-medencében 120 méteres vízállással); később egy kisebb erejű is bekövetkezett i. e. 4000–3500 között, hajósa Utnapistim király volt, már a beláthatóbb történelmi időkben. Utóbbi elsősorban Dél-Mezopotámia területére terjedt ki, itt 18–20 méter magasságban állt a víz a mélyebben fekvő területeken. E két jelentősebb özönvízen kívül is voltak kisebb-nagyobb áradások.

Ha valaki a magyarok emlékeit kutatja mindenütt a Földön, szerencséje van, ha Egyiptomban is keresi. A turániak egykori városait ma már elsősorban történelmi atlaszokon találja meg. A leginkább használható forrásnak J. Baines – J. Málek: *Az ókori Egyiptom atlasza* c. könyv bizonyult, királylista is van benne; szinte a történelmi időktől kezdve közli a települések, városok ókori- és modernkori neveit. Ekkor a Deltában a folyónak még tizenhat ága volt, és tizenegy ággal torkollott a Földközi-tengerbe (egyik-másik önmagán belül is két ágra szakadt, majd egyesült). Ezek a folyóágak voltak a „választóvonalak” a nomoszok között (a magyarok *pásztáknak* nevezték). A nomoszok egymástól elkülönülő önálló közigazgatási egységek voltak.

A turániakra vonatkozó szavakat a Labat szótár alapján gyűjtöttem össze „L.” jelzés alatt. A sumer képjeleket elhagyom, mert Egyiptomban az írás gyakorlata csak elvben egyezett a mezopotámiai és más ős- és ókori kultúrák íásaival, ahol képi szimbólumokkal kezdődött, de az egyiptomi hieroglif-írás önállóan alakult ki. Találtam sumer képjeleket egy Khartum-környéki sziklafalon, de vegyesen vannak bekarcolva egyiptomi ábrázolásokkal. A nevek viszont fennmaradtak, melyeket annak idején nyilván hieroglifákkal jegyeztek le.

(René Labat: *Manuel d'épigraphie akkadienne* – A mezopotámiai írásmódok értelmező szótára a legrégebbi sumer képjelektől az újasszír/babilóni ékjel írásig. Paris, Imprimerie Nationale, 1948.)

A magyarokat jelölő szavak:

ÁR (L. 306.) képjele egy ötágú csillag, az árja népek legszentebb jele. **A magyarok az Ikrek népe; – a hunok a Nyilas csillagképhez tartoznak.**

Az ötágú csillag rajzolata a Vénusz útját követi a Zodiákuson, amit nyolc év alatt tesz meg az Ikrekben kiindulva és oda visszatérve (*Titkos társaságok* c. dolgozatomban közöltem a rajzot).

ÁR (L. 306.) karmu: pusztulás, földrengés;

tanittu: dícsfény, glória, dicséret, dicsőítés, magasztalás, dicsőség, hírnév;

AR (L. 451.) képjele stilizált zászló; namâru: fénylik, ragyog; feltűnik, előtűnik, látszik;

namaru: fénylik, csillog, ragyog (az ötágú csillag); feltűnik, látszik, hirtelen előtűnik;

AR (DS. 17.): dicsőség, méltóság;

ŠA (L. 353.) pitnu: rezonancia szekrény (!);

^dARA Usmû / Ős MU isten (a „d”: dingir = isten; a szóvégi „A” birtokos rag); Janus-arcú istenség, ezáltal egylénységű ^dMAŠ-TAB-BA-val, az Ikrek csillagkép istenével;

^{mul}MAŠ-TAB-BA (L. 74.): Gemini/Ikrek; képjele egy egyenlőszárú kereszt;

SA (L. 82.): nevez, elnevez;

^{mul}SA₄: csillag, égitest; kiemelkedő, uralkodó;

MA-A/MADA (L. 342.) képjele egy stilizált spirál (!): ország, vidék, táj, föld, az eredet földje;

a MA és AR szavakból lett népvünk MAGyAR szava.

A kusokra/hunokra vonatkozó nevek:

SU, KUŠ (L. 7.) képjele egy sátor; jelentése: test, gyapjú, gyeplő, vastag állati bőr; érzék, ész;

SU₆ (L. 18.): szakállas;

ŠU (L. 354.) qātu: kéz;

ŠÚ (L. 545.): sötétnek, komornak lenni; jótett, jócselekedet;

kissutu: egész, a teljesség, világegyetem, mindenség; felsőség, főhatalom, vezető elsőség;

HUN(-GÁ) (L. 536.): nyugodt, csendes;

^{mul lu / kakkab}agru: Aries, **Kos** csillagkép (^{mul}kakkab = csillag; lu = ember);

UR (L. 575.) képjele egy kutyafej, jelentése: kutya; a keleti zodiákusban Kos;

něšu: oroszlán; ^{mul}UR-GULA: Nagy Oroszlán; Nagy Kutya csillagkép.

A kusok jelképes állatukról, a kosról kapták nevüket. A *Biblia* is emlegeti a kusitákat. Mostanában látható volt egy film „*A fekete fáraók felemelkedése*” címmel (Spektrum), melyben a gyapjas, vastag szájú núbiai négereket mutogatják kusitákként (tisztelem őket, de nem ők voltak a kusok). Mindig rádöbbenik az embert, hogy a nemzetközi tudományos közvéleménynek mennyire nincs fogalma a turániakra vonatkozó történelmi eseményekről, sajátosságokról – sajnos az igazi történelemről a magyaroknak sincs! A **kusiták hun-fajta nép** volt, akiknek egy része évszázadokon át Afrika égető napsütése alatt élt, és ettől vált sötét bőrszínűvé. Szimbólumaik, totem állataik megegyeztek a hunokéival, de egy-két önállóan tűnő jelképük is volt. Eliseus így fogalmaz: **A hunok, kik Chusoknak nevezetnek. A chus, chusita, chusán nép és név nálok a Hunnal tökéletesen egy értelmű**” (Lukácsi K.; – kiemelések mindig tőlem).

Az egyiptomi nevekben: az AR, ari, MA, MADA, SA, ŠA, SU, ŠU, KUŠ, UR, uri szavakkal fogunk találkozni a legtöbb esetben (s = sz; š = s). Több név eredete Mezopotámia felé mutat, ahol a magyarok egyik neve sabar vagy szavárd volt, a kusoké subar; valamint néhány olyan név is előfordul, amely a Kárpát-medencében is használatos volt, sőt ma is az. (A sumer szavakat nagybetűvel írjuk, az akkád szavakat kisbetűvel és aláhúzzuk.)

Alsó-Egyiptom

a Delta; – nyugatról kelet felé haladva:

Behbét el-Hagar/Iszeon/Hebit, el-Manszura, Avarisz/Per-Ramszesz (II. Ramszesz, a Ramesszidák fővárosa);

A következő sávban: Damanhúr, Szá el-Hagar/Szaisz (az 5. nomoszban, a XXVI. dinasztia idején az ország fővárosa, itt temetkeznek a száiszi dinasztiahoz tartozó fáraók); Szamanmúd, Szan el-Hagar/Tanisz (a 19. nomosz fővárosa; a XXI–XXII. dinasztia idején a királyok rezidenciavárosa és temetkező helye lesz);

Kóm-Hamada, Tell-esz-Szamara (a név Közép-Mezopotámiából eredhet, ott Szamarra jelentős város volt az őskorban, ebben a térségben terjedt el először az öntözéses földművelés i. e. 5700 körül, Szamarra volt az ősi Anyaistennő-kultusz központja és a városról nevezték el a híres kézműves kultúrát. Palesztinától Pápua Új-Guineáig – kis névvariációkkal – még hét helyen fordul elő a városnév).

A Deltacsúcs ókori települései: el-Mataria/Héliopolisz/Unu/On, Ard-en-Naam, (itt következik a Gíza-i terület; – mint érdekességet említem: Ó-Kairó eredeti neve Babylon volt); Závijet el-Arján, Medinet el-Maádi, Tura, Gebel (Dzsebel)-Tura (Tura-hg), Cell-Ma-Sara, Umm-esz-Szavan (Mezopotámiában Szavván); Dahsúr, Vádi-Maghara/Magára, volt egy Magara-folyó is a Sinai-fsz.-en; Es-Suweis/Szuez.

Szalima, Hárğa a Kurkur oázisban (a KUR.KUR jelentése: hegyek, országok; képjele: a „**hármashalom**” (!).

Felső-Egyiptom:

Tarkhán (Tárkány), Medinet Madi, Ihnaszija el-Madina/Hérakleopolisz, Magdola, Vádi-Szannúr, Magága, el-Ahmar-Szavarisz, Beni-Mazár, Szamalút (SA.MA, királyság Felső-Mezopotámiában, védőistene Enki volt. Még további hét alkalommal találkozunk a névvel Dzsungárián át a Fülöp-szigetekig; Szamalút: „SAMA emberei/lakói”); Szavada, el-Amama/Ahet-Aton (Ehnaton városa); Szauti, Sutab, Matmar, Deir-Tasza (Tisza?), el-Badári (utóbbiak fontos neolitikus lelőhelyek); el-Marága, Gebel el-Arak, el-Mansa, Hagarsza (Hágár), el-Madfúna/Abüdosz (Ozirisz kultuszhelye); Nag el-Madamúd/Madu, Armant, el-Matra (Mátra!), Deir el-Bahari, Darb el-Arbain, el-Harga (Hórusz eredeti neve: Har); – Deir-er-Hagar, Ahmada (a Dakleh-oázis területén). Ezzel elértünk Egyiptom déli határához, mely az 1. kataraktáig (vízesésig) terjed Asszuántól kissé délre.

Alsó-Núbia (Núbia északi része)

a XXV. dinasztia fáraói núbiai származásúak voltak; Argin, Dendúr, Szabagúra, (itt következik a Nasszer-tó); el-Mahárraka, Szajála, Amáda, Turmasz, Szablui, Arminna; (ettől délre Abu-Szimbel).

Felső-Núbia:

Szarasz, Tangúr, Nyugat-Amára, Kelet-Amára (AM.AR.A, a szóvégi „A” itt is birtokos rag; az anyajogú magyarok városa, „AM”: anya, anya-jogú, mint az ősmagyarok); Szai-sziget, Sulb/Szoleb, Náúri, Kerma (eredetileg valószínű K/AR.MA, főváros volt; a feltárások óta fontos neolitikus lelőhely); Argo-sziget, a folyó északi nagy kanyarjában Debel-Barkál, a hegy mellett Napata (Nap Atya; a Kus-királyság fővárosa). A másik nagy kanyarban Meroé, korábbi neve Makourai/Makhar, később királyság, ahol az őskortól kezdve makarok/magyarok éltek. El-Mandura, el-Arish, Adi Arkai, Um Sabar, Maghada, Bir Madkur.

Etiópia/Abesszínia: Awash város, Avas-hegy (mint Miskolcon is az Avas-hegy); Armani, Wádi-Madani, Karmah (a szóösszetétel jelentése: K/AR.MAH: a „MAH” kifejezést csak istenek, esetleg királyok jelzőjeként használták. Ninhurszág Anyaistennő egyik neve NIN.MAH: „Magasztos, legnagyobb Úrnő”; Enki, a Magur negyven neve közül az egyik DARA.MAH: „Magasztos, hatalmas, fenséges Szarvas”. Etiópiában, az egykori Akszúm-királyságban két AR.MAH király is uralkodott, apa és fia; – a MAH (L. 57.) további jelentései: művelt, kiváló. Írországból fordul még elő számtalanszor az „Armah” név.

Folytatva a földrajzi neveket: Debre-Markos (hegycsúcs), Debre-Tabor (hegycsúcs a Tana-tó mellett). Darab-fennsík; Etiópia és Kenya határán, de kenyai területen található a Turkána/Rudolf-tó és itt magasodik a Teleki-vulkán! Utóbbi elnevezések természetesen újabb keletűek. Núbiát olykor Etiópiának nevezték.

Szudán a SU/szubar, az egykori Kús-királyság alapnépségéről kaphatta nevét (a királyság a mai Szudán északi nagy területén feküdt); Darfur tartomány (AR, UR), fővárosa Darb-el-Arbain. A Kék- és Fehér-Nílus Khartumnál egyesül, ettől kissé délre volt található Wad Madani városa.

A ma is élő magyarok tudatában vannak rokoni kapcsolatunknak.

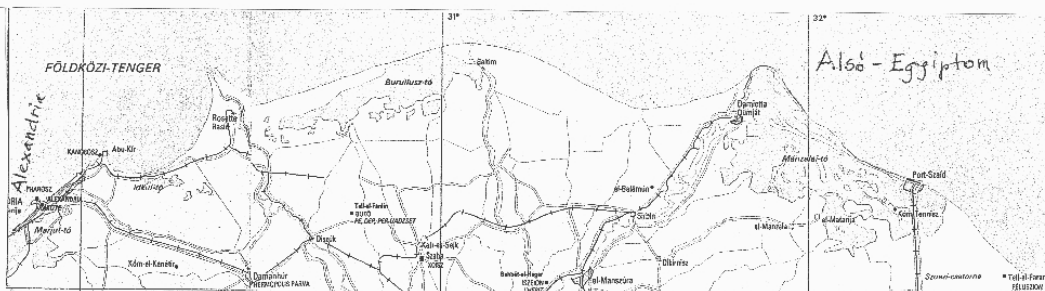
Annak idején az idegen népek nem tudtak különbséget tenni a magyar és hun/kus népek között, egységesen magyaroknak; Egyiptomban „mazar”-nak, „makar/makarok”-nak nevezték őket.

Legalább öt esetben fordul elő a „Hagar” név. A II. egyiptomi dinasztia Nimród egyik fia, egyiptomi nevén Hotep-szehmui alapította i. e. 2770-ben. Ennek a fejedelmi dinasztia leszármazottja volt Hágár, Ábrahám első felesége (még hogy szolgáló!). Jonathán ben Uziel zsidó rabbi Kr. u. a hetedik században összegyűjtötte a Bibliai-kommentárokat, ebből való a következő idézet Ábrahám felesége, Sára szájába adva a szót: „*És nem lesz szükségünk fiára Hágárnak, aki leánya Fáraónak, aki fia Nimródnak...*”. „*A rabbinikus irodalomban Hágár következetesen a magyarságot jelenti*” (Endrey Antal: *A magyarság eredete*).

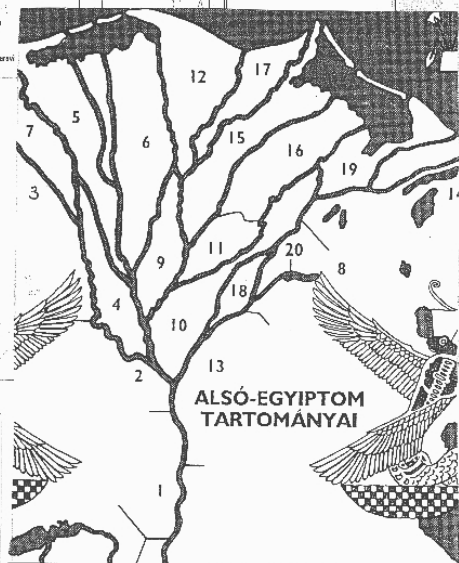
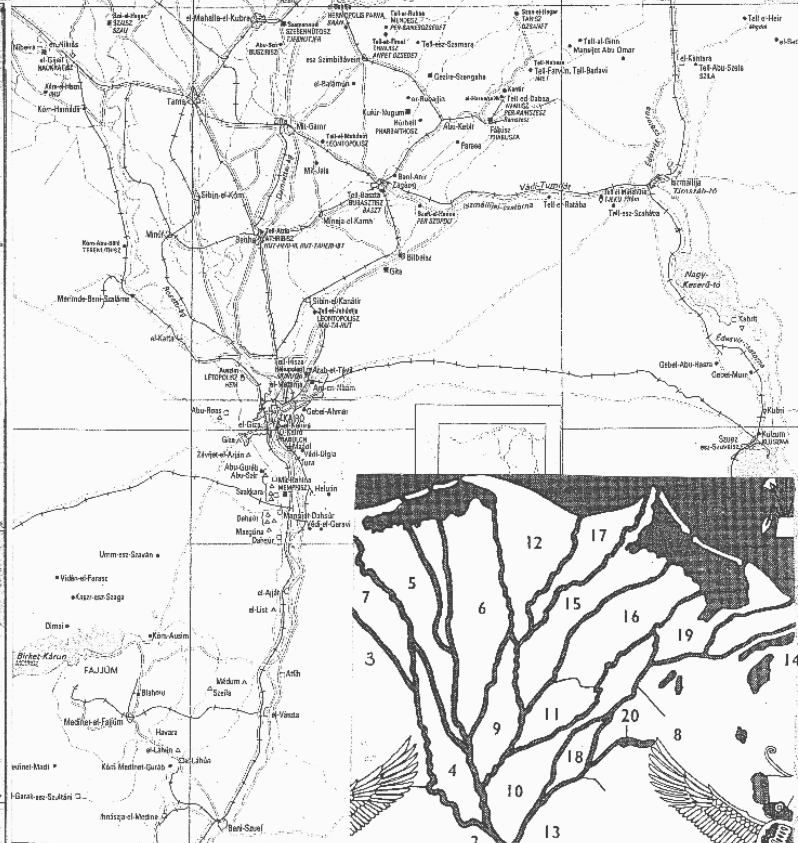
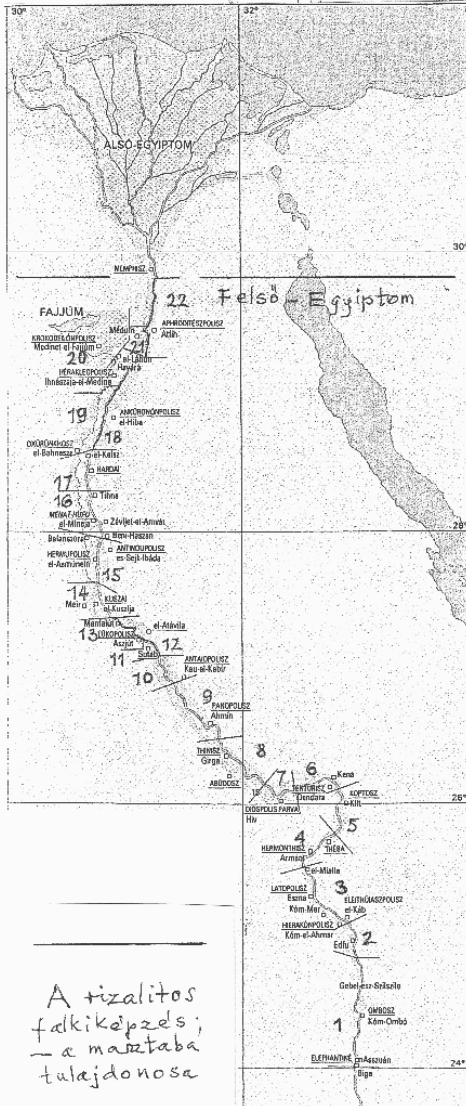
A Delta keleti oldalán feküdt Gósen: Kos-EN, „Kos Úr”; előfordulnak ilyen keverék-nevek a Kárpát-medencében is: Nyír-MADA, EN-laka, Mada/Madé-falva. Gósenben, több nomosz területén (20., 14., 16., 11., 18., 8; – ahogy keleti irányban következtek a nomoszok) éltek héberek, akiket csatornaásásra, téglavetésre, kőfejtői munkára kötelezték, utóbbit jól fizették, ott helyben volt lakásuk egy kis kerttel. A teher és elnyomás másképpen nehezedett rájuk a különböző uralkodók alatt. A kivonulás fáraója vagy II. Ramszesz fia, Merneptah volt (i. e. 1224–1214; ezt az időpontot későinek tartom); vagy Szemenhkaré, Ehnaton fogadott fia (i. e. 1335–1333). Merneptah nem –, de Szemenhkaré valószínű a Sás-tengerben („jam szűf” = Sás-tenger) lelte halálát. A legendás történetekről, így a Tíz-csapásról nincs semmi hivatalos bizonyíték sem Egyiptomban, sem sehol máshol. Vagy ezek a jelenségek csak a Delta keleti részére korlátozódtak volna?

Viszont van egy dokumentum, az „Izrael-sztélé”, melyet 1896-ban találtak meg a régészek Merneptah fáraó halotti templomában. Ez az egyetlen egyiptomi írott emlék, mely említi a zsidókat azzal a megjegyzéssel, hogy „*Izrael elpusztult, de ivadéakai megmaradtak*” (Lévai Anita – Potó István: *Egyiptomi fáraók*). Ez a felirat Merneptah Palesztina elleni hadjáratával lehet kapcsolatban.

Felső- és Alsó-Egyiptom nevezői, fővárosai (J. Baines - J. Malek; Az ókori Egyiptom atlasza)

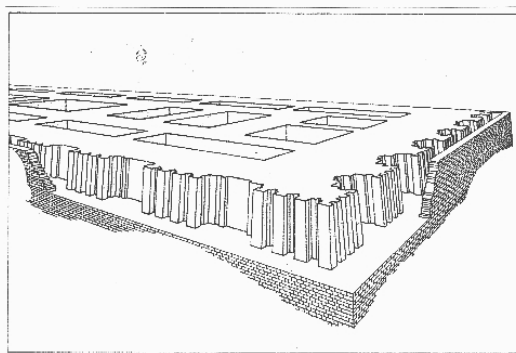
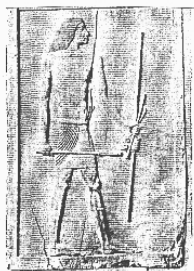
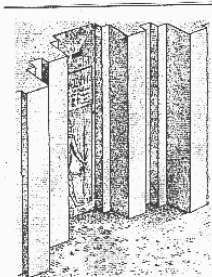
Alsó-Egyiptom

ALSÓ-EGYIPTOM TARTOMÁNYAI

A tizalitos faliképzés; a masztaba tulajdonosa

Masztaba sematikus rajza; teteje fedett volt

EGYIPTOM

ARCHAIKUS KOR

A pleisztocén utolsó, Würm szakaszának végéig Észak-Afrika esőzések, füves, erdőkkel borított terület volt. Majd a folyamatos felmelegedés következtében eltűnt a dús vegetáció, a Szahara elsivatagosodott. A folyamat érezte hatását a Nílus-völgyben is, mely a kezdeti időkben úgy nézett ki, mintha a tenger ék-alakban benyomult volna Északkelet-Afrikába. A folyónak jóval magasabb volt akkor a vízállása, a mocsár a Nyugati-sivatag (Líbiai-Szahara) fennsíkjának pereméig ért, a keleti oldalon pedig az Arab-sivatag, azon túl a Vörös-tengeri dombok és hegyek lábáig. A sivatagosodás következtében fokozatosan apadt a folyó szintje és zsugorodott a mocsár. Az eltűnő víz szakaszosan plátókat, teraszokat hagyott maga után. Már a paleolitikumban feltűntek itt a mocsárvidék szélén kóborló halászó, vadászó, gyűjtögető néptörzsek. Az apadás lehetővé tette számukra, hogy egyre közelebb kerülhessenek a folyóhoz, mely áradásaival évenként emelte a partmenti talajszintet, rendkívül termékeny talajt hagyva maga után az ott hosszútávú letelepedésre berendezkedő embercsoportoknak, akik eddigi életmódjuk mellett lassan elkezdik majd a földművelést, állattartást, kézművességet.

Egyiptom őskorát nagyon korai időkre vezetnek vissza. Valószínű a papoktól eredt az az információ, mely szerint 13 900 éven át Egyiptom „ős-istenei” uralkodtak, utánuk 11 000 éven át a „bölcsék”, majd a predinasztikus kor királyai következtek i. e. (kb.) 3100-ig. Hérodotosznak (Kr. e. 484–424) a következőképpen nyilatkoztak: 331 uralkodót tartanak nyilván, míg „a Nap kétszer kelt fel ott, ahol (máskor) lenyugodott, és kétszer nyugodott le ott, ahol felkelt” (Lévai – Potó) A mágneses pólusok, bár állandóan mozognak, a pólusváltás periódikus rendszerességéről nincs biztos tudásunk, de talán a kétszeri 180°-os fordulathoz ennyi idő kevés lett volna, ugyanis a 331 király uralkodása napévekben számolva 13 000–14 000 évet jelentett. Nehéz lehetett megvetni lábukat a mocsaras földön; a királyságok Felső-Egyiptom területén alakulhattak ki először. Egyiptom őskora megfelfedhetetlenül sok titkot rejt, szinte minden szimbolikus, többféle jelentéssel. Az ország a mágia, varázslás, orvoslás (műtéteket is végeztek!) és a rejtett tudományok földje volt, eleinte óriási volt a technikai tudásuk. Bizonyos tudósítások Egyiptomot Atlantisz (az egyiptomiak Netero-nak nevezték) legnagyobb kolóniájának tartották, alárendelt szerepéből később kilépett, függetlenítette magát. A két birodalom hosszú időn keresztül kapcsolatot tarthatott fenn egymással, teret adva az atlanti tudás és műveltség terjedésének. Az atlanti kultúra nagyban hozzájárulhatott, hogy Egyiptomban kialakuljon a „*Piramisépítő mítikus Isteni Dinasztia*”.

[Atlantisz történelmének utolsó szakaszában szaporodhattak a rendkívüli természeti jelenségek: az időjárás egyre szélsőségesebbé válhatott, a Föld bizonyos pontján a nagy hőség mindent kiszáraitott, máshol – miután a sarki jégmezők olvadásnak indultak és nagy esőzések is kezdődtek – emelkedett a vízszint, nem győzték emelni a tengerparti gátakat. Tornádó-szerű vad viharok támadtak, gyakran hullámmzott a föld az emberek lába alatt miután egymást érték a földrengések; a vulkánok aktiválódtak hamuesőt zúdítva a térségre.

Az őgermán, ófríz nyelvű kézirat, az *Oera Linda Boek* a következőképpen írja le a katasztrófa kezdetét: „A Nap egész nyáron át felhők mögé rejtőzött ... Állandó szélcsend volt ... Ebben a nyomasztó, terhes csöndességben a Föld egyszerre rengeni kezdett ...” A hegyek tűzben égtek. „Aldland, melyet a tengerjáró népek Atlannak neveztek, eltűnt. ... minden elmerült ...” (közli Várkonyi Nándor).

Ilyenkor a madarak hirtelen elköltöznek, a háziállatok elszagattva pányváikat ordítva rohannak bele a világba. A hamu nagy tömegben mindent megfojt maga alatt, a kiszabaduló mérges gázoktól pedig levegőt sem lehet venni, és lassan megöl minden élőlényt. Újfélé betegségek ütnek fel fejüket, minden pusztulást, romlást előidéző folyamat felgyorsul.

Kis csoportok akarják uralni a világot, ennek érdekében százazreket küldenek halálba (és a kilátástalan bizonytalanságba). Óriási magánvagyonok halmozódnak fel, miközben milliók válnak földönfutóvá és halnak éhen. Ha a birodalom rendelkezik tömegpusztító fegyverrel, beveti azt, amitől lángol, egyfolytában reng a föld, és akkor hirtelen feltűnik az égen egy baljóslatú „csillag”, kisbolygó vagy üstökös, hogy becsapódva eltüntesse a már pusztulásnak indult, tönkrement földrészt.]

Atlantisz múltba és jövőbe látó beavatottjai, akik ismerték a nagy időkorok ciklikusan bekövetkező periódusait, a jelekből kiolvasták, hogy eljött az idő, véget ért egy 25 920 éves „kozmosz év”, és várható valami nagy katasztrófa. Figyelmeztettek a várható eseményekre, de nem sokan hallgattak rájuk, akik mégis, azok rajokban hagyták el Atlantisz partjait. A tudós beavatottak összeszedték írásos tábláikat, tekerceiket, és amikor elérkezettnek látták az időt, hajókra szálltak és gyorsan elmenekültek a pusztulás elől, mely Egyiptomra kisebb erővel csapott le (ha árvíz fenyegetett, az egyiptomiak az Etióp-félföldre menekültek). Ez a kataklizma a nagy Özönvíz volt i. e. 10 000 és 9000 között. Platón i. e. 9500-ra teszi az időpontot, mely az Oroszlán korszakának közepére esett (az Oroszlán kora: i. e. 10 700-tól 8540-ig tartott).

A beavatottak egy csoportja Egyiptom partjainál kötött ki. A Deltacsúcs környékén, Gíza, Szakkara térségében szálltak partra, mert úgy érezték, itt van a „földi erők találkozási pontja” (Fernando Malkún), és úgy vélték, ez a terület alkalmas lesz egy új civilizáció elindításához. Megalapították a „Hórusz szeme” misztérium iskolát, a rend papjai szigorúan titkos, zárt körben őrizték és adták tovább az ősi tudást, a beavatásra várók újabb és újabb nemzedékének.

A menekültek az „Új idők” kezdetének, egyben a katasztrófa időpontjának akartak emléket állítani, ezért megalkották a Szfinx-et (Malkún: *Hórusz szeme*; – TV sorozat volt). Malkún egy nagyon logikus, hihető hipotézist állított fel: az Özönvíz idején az egyenlítői zodiákus Oroszlán csillagképe egy irányban állt az Északi-sark körül keringő hat csillagkép közül a Herkulussal (az „Emberrel”). A két csillagkép egyesült szimbóluma lett az emberfejű, oroszlántestű monumentális szobor, melyet a plató sziklájából faragtak ki. A Szfinx eredeti neve: Neb, azaz „Úr”. Tekintet a napjegy-egyenlőség reggelén felkelő Napra „vetette”. Egyiptom színére, vörösre festették, fején a kendő – későbbi királyok attribútumként viselt fejdísz – sárga-kék csíkos volt, neve „NEMES” (! – ma „némesz”-nek ejtik). Vajon nincs összefüggés a „kendő” szó és a magyar „kende” méltóságnév között?

Az egyiptomi nép évszázadokon keresztül híven őrizte ősi mondáit, történeti legendáit, így maradt fenn Saurid király (SA.UR) története. „*Abu'l-Hasszán Masz-Udi arab utazó és geográfus a X. században a helyszínen gyűjtötte az alábbi mondát. A vízözön előtt háromszáz évvel élt Saurid király, Szalahon fia, s egy éjjel azt álmodta, hogy minden összeomlott a Földön, az emberek arcra estek és a házak reájuk; a csillagok összeütköztek az égen... S akkor történt, hogy a király a*

gúlákat szögletes alakjukban fölépítette, hogy ezáltal kiállják a csillagok rohamát, s egymásra rakatta a borzasztó köveket... Ide menekültek a vész idején a király és az ország nagyjai könyveikkel, a tudományok ábráival, talizmánjaikkal, s mindavval, amit az emberi nem jövője számára meg kellett menteni”. (Az idézetet több szerző is közli.)

Masz-Udi feljegyzéseit 1847-ben adták ki az oxfordi könyvtárban őrzött kéziratból tanulmányozás végett.

Több özőnvíz-szerű áradás is sújtotta Euráziát, benne a Közel-Keletet, Egyiptomot. Megeshetett, hogy a későbbi IV. dinasztia Hufu, Hafré és Menkauré királyainak piramisait Saurid korában építették valamelyik özőnvíz előtt. A Piramisépítő Isteni Dinasztia tagjai titkos technológiát is alkalmazhattak, és biztosan ismerték az aranyból transzmutált fehér port, mely ellenáll a gravitációnak.

[Egy érdekes információ maradt fenn Plinius tollából (*Naturalis Historia* XXXVI. 12), mely szerint „*a Szfinx tulajdonképpen sír, Harmais királyt rejtették el benne*” (Kákossy László: *Ré fiai*); – kiegészítés tőlem: Hórusz neve korábban HAR volt, HAR.MA: MAgyar H/AR!

A Szfinx lábánál épült Hórusz föld alatti szentélye (Prus: *A fáraó*; R. H. Vyse beszámolója és mások szerint). Több információ látott napvilágot azzal kapcsolatban, hogy a Szfinx alatt kiépített helyiségek voltak, sőt egy egész alsó birodalom bejárata rejtőzött alatta, egy valamikori, történelem előtti civilizációnak adva otthont (ez lett volna *Lumania*?). Nem ez lenne az első földfelszín alatti, lakható, kiépített barlangrendszer a világon, nem is kell messzire menni. Derinkuyu Kappadókia szívében fekszik. A földalatti város termei ma is *tökéletesen légkondicionáltak*. A több emelet mélységbe lenyúló, sziklából kivájt összefüggő földalatti rendszer kb. 80 000 ember befogadására volt alkalmas! Erőd-rendszernek vélik, lakóterekkel, csatornák hálózatával; WC-k, tároló helyiségek, istállók voltak benne, egy forrás kristálytisztá vizet biztosított lakói számára. Írást nem találtak, csak a főbejáratnál egy, már a kereszténység korából való íves egyenlőszárú keresztet meghosszabbított alsó szárral. Az átjárók lezárására ember-nagyságú korong-alakú kő-ajtók szolgáltak (közepén egy kis kémlelő lyukkal), belülről működtették; a gyülekező terem mennyezetét a sziklából kivájt rusztikus oszlopok támasztják alá ma is. (*A Föld gyomrában* című ismeretterjesztő sorozat 3. adása, Spektrum.) Számos lakható barlang húzódik a Föld szinte minden kontinensén, nálunk is a Pilis-, Bükk-hegység alatt; mindig menedékkül szolgáltak üldöztetésekre vagy kataklizmák idején. Sok barlangot feltártak már az Andokban és Tibet hegységei között is, itt a völgyekben az Agarthának nevezett barlangok egyik-másika könyvtárnyi titkos írást őriz.]

Feltételezik, Atlantiszról terjedt el a mumifikálás szokása; a szakrális célú koponyatorzítás gyakorlata (minden kultúrában olyan volt az ideális fejforma, amilyennel isteneik rendelkeztek); – a megistenült, természetfeletti emberek mágikus tudása; – az uralkodócsaládokon belüli testvérházasság (ez utóbbi inkább a mezopotámiai istenektől eredt); – a lépcsős- és gúlaformájú piramis építésének módja, stílusa; – valamint az uralkodók isteni származását, közeli rokonságát hangoztató tan.

A legtöbbben nem ismerik a történelem előtti Arany-, Ezüstkorkor fényes civilizációit, azok vívmányait, ezért mindent Atlantisznak tulajdonítanak. Az egyiptomi kronológia tekintetében (is) bizonytalanok vagyunk, mert alig volt olyan megbízható évszámhoz köthető dátum időszámítás előtt, melyhez viszonyítani lehetett volna például a dinasztiák kezdetét, és ezen belül az uralkodók trónralépésének pontos idejét. A királyok tetteit úgy tartották számon, hogy azok „a király trónra lépésétől számított ennyi- és ennyi évben történtek”.

EGYIPTOM ISTENEI – AZ ISTENEK HÁZAI

Szicíliai Diodórosz írja: a régi istenek Egyiptomban számos várost alapítottak, az *emberek lányaival utódokat nemzettek*, akik közül többen Egyiptom királyai lettek (ők voltak a félisteni királyok – az én megjegyzésem).

Manethón holdévekben adja meg az uralkodási ciklusokat: az istenek után az istensarjak uralkodtak 1255 éven át. Azután ismét más királyok uralkodtak 1817 évet. Utánuk pedig 30 memphiszi király következett 1790 éven át. Utánuk 10 thiniszi király 350 éven át. És azután az istensarjak királysága 5813 évig tartott. A zavaros felsorolás évszámait összeadták, átszámították, együtt 14 000 napévet tettek ki. Vajon hova sorolhatjuk be a félig mitikus uralkodókat, a „Nehen Lelkei” nevű sakálfejű (álarcú) istenségek csoportját? Az „istenek” részben megistenült hősök, nagy tudású beavatott kultúrheroszk voltak, akik a nagy istenektől nyert tudást népük javára fordították.

[A mezopotámiai istenek nem takarták el arcukat; emberszerű lények voltak. Világuk könnyen megismerhető a sumer–akkád szövegekből, ráadásul számtalan ábrázolás maradt fenn róluk. Az eposzok és más leírások részletesen beszámolnak életkörülményeikről, isteni adottságaikról, szerepkörükről (például ENZU a „Tudás Ura”, UTU az „Igazság Bajnoka”, az „Istenek Fő Bírója”, NINHURSAG az Anyaistennő, attribútuma a szülőkő...), a feladatokat Enki isten jelölte ki számukra. Az „*Enki és a világrénd*” című nagyszabású epikus himnusz megismertette az Isten „sorsot megszabó”, „hivatást kijelölő” feladatkörével; az ősi első pantheonnak Enki volt a főistene.

Komoróczy Géza, Rákos Sándor költői, ugyanakkor szövegű fordításokat alkottak. Munkamódszerüket Rákos Sándor ismertette: „*szigorú és ismételt összevetés az eredeti szövegekkel, jelentésbeli, formai, hangulati, hangzásbeli egyeztetés*”; (*Gilgames – Agyagtáblák üzenete*).

Kodolányi János csodálatos könyvét, a *Vízözön-t* olvasva tovább gyarapíthatjuk ismereteinket. Pillanatok alatt részesei lehetünk Sumer özőnvíz előtti mindennapjainak, felvonulásos nagy ünnepeinek, beavatási szertartásainak. Úgy tartották, őskorba nyúló tudásukat, sok ezer évvel korábban az istenek még személyesen adták át a beavatottaknak.]

Egyiptom istenei szerették titkolni kinézetüket, nem fedték fel arcukat, ha mégis láthatóak, az a legtöbb esetben az uralkodóé, aki megrendelte a szobrot, és aki gyakran az isten mellett látható. Állatok tulajdonságaival hozták párhuzamba őket, azok ábrázatát (álarcát), olykor alakját „viselték”. A XVIII. dinasztia korától az egyiptomiak már az állatokat kezdték istenekként tisztelni, ami a szomszéd népeket nevetésre készítette, Ehnaton fáraót pedig arra, hogy szakítson a kor uralkodó sokistenhitű vallásával. A túlhajtott állatkultusz végül is elfajulása volt a kezdeti eszmének, mert maradt fenn emlék egy tiszta Egy-Isten hitéről. Emanuel de Rougé, Le Page Renouf, Brugsch vallják: „*az egyiptomi vallás fő vonása az Isten egysége*”, vagyis szerintük az istenek az Egy Istennek különböző megnyilvánulásai voltak. Más nézet szerint az egyetlen Isten az egymást követő korszakokban más-más nevet vett fel. Rendkívül titkosan őrzött tanok viszont azt tanították, hogy „*Isten az egy, az egyetlen, az egymagában lévő, aki mellett nincs senki sem. Ő teremtet mindent, és ő az egyetlen, aki nem lett teremve...*” (Mahler Ede: *Ókori Egyiptom*). A sokisten-hiten belül megalakultak az isten-hármaságok: Atya, Anya, Gyermeke; szimbóluma egy egyenlőszárú háromszög. Legszentebb képviselői: Ozirisz, Ízisz és Hórusz.

Volt nyolcas, kilences istencsoport is, ezek a számok: 3, 8, 9, 42 „szent számok” voltak Egyiptomban.

Mint Mezopotámiában, itt is a földön éltek és a templomokban laktak az istenek, amíg végleg el nem távoztak. Hérodotosz szerint: „tudjuk, hogy az istenek Egyiptomban laktak és laknak még ma is”. (*Történelem*; – megjegyzésem, az ő idejében már aligha laktak ott.) A kultikus templom neve „hát-núter”: az isten háza (más értelemben ugyan, de a templom ma is „Isten háza”). A különböző templomokat más-más istennek szentelték, és csillagaik felkelésének irányába tájolták. Ezért idővel változtatni kellett az épület fekvésén, vagyis át kellett építeni, mivel az adott csillag felbukkanásának pontja is változott.

Túljutva a templom pülónja bejáratán kétsoros oszloppal, folyosóval körülvett tágas udvarba, a perisztilionba lehetett jutni. Innen csak a nemesi rend tagjai juthattak a zárt oszlopcsarnokba, a hiposztilionba, ez után a világiak nem mehettek tovább, innen láthatták az isten lefüggönyözött szobrát, mely az „isteni kinyilatkoztatás termében” állt. E mögött volt az „áldozati asztalok szobája”, itt rakták le a papok a hívők felajánlásait. Az oszlopcsarnok falait, oszlopait a padlótól a mennyezetig csodálatosan szép faliképek, magas és lapos festett domborműves ábrázolások borították, szintén sok színnel kifestett hieroglifás feliratok díszítették (a leggyakoribb színek: fekete, fehér, vörös, kék, zöld, sárga). A faliképek részben oktató céllal készültek, részben az építető uralkodó dicsőséges harcairól szóltak. A templom legfontosabb felirata mégis az isten köszönete volt a király felé, hogy felépítette számára a templomot. Az egyik írás így szól: „*Én éveket adok neked az örökkévalóságig és örömmel telt királyságot mindkét ország (Felső- és Alsó Egyiptom) felett. Addig, míg én vagyok, addig leszel te is a földön, ragyogóan... az élők trónján... ezen szép, nagy, tiszta, erős, nagyszerű emlék jutalmául, melyet te nekem építettél. Ezért neked adom Ré életkorát és Atum éveinek számát*” (közli Mahler Ede).

A sötét oszlopcsarnokot a bejárat felől és fölülről érte fény, a két középső oszlopsor ugyanis magasabb volt, így fölötté a tetőzet is magasabban állt, melynek oldalain ablak-szerű nyílásokat képeztek ki.

Az oszlopcsarnok után következett a szentély (ipet), itt lakott az isten. Miután eltávozott, kultuszszobra helyettesítette. Ide még az isten távozása után is csak a főpap léphetett be és a király, de a király évente csak egyetlen alkalommal. A szentély a templom legvédelembe tartozott pontján volt, fényt a mennyezet felől kapott. A központi termet kisebb fülkék, kultuszszobák vették körül, ezekben laktak az istenség családtagjai. Az egyiptomiak úgy tekintettek templomaikra, mint egy „Szent-háromságból” álló család otthonára, ahol az Atya, Anya és Gyermeke alkotta a családot. (Ők még tudták, ahol gyermek van, ott anyának is kell lennie.) A szentély közelében voltak a vendégszobák átutazó istenségeknek, továbbá kamrák a ruhák, ékszerek tárolására. Hagyományos oltár nem volt a templomban.

Minden templomhoz tartozott egy „szent” tó, ahol a papok végezték hajnali kötelező rituális tisztálkodásukat, mely azzal folytatódott, hogy szájukat és testüket szikszóval kellett bedörzsölniük, majd át kellett füstölniük magukat tömjénnel mielőtt az isten színe elé járultak volna (ez bizony szigorú óvintézkedés volt a fertőző földi baktériumokkal szemben); csak fehér vászonruhát és papiruszból készült szandált viselhettek (állati eredetű termékekből készült ruhaneműt nem hordhattak). Hajukat – főleg a XVIII. dinasztia korától – kötelező volt leborotválniuk. Miután a tisztálkodással végeztek, a megszokott sorrendbe összeállva: elől az áldozatvivő papok, majd a tömjénhordozók, a templomi kórus énekesei, hangszerek (hangszerek: hárfá, líra, lant, citera, furulya, kettős síp, fuvola, szisztrum, dobok) vonultak ünnepélyes lassú menetben a templomba (a felsorolt hangszerek természetesen nem egyszerre vettek részt a templomi szertartásokon), ahol áldozatot mutattak be a templom istenének. Közben „*az isten egy reggeli himnusz hangjaira ébredt*”, ezután megmosdatták, átöltöztették a ruha mindig vörös színű volt (a szudáni fősámán például ezért viselt vörös ruhát), arcát kifestették, ékszereket raktak rá, majd felszolgálták a reggelit, miközben szólt a zene (Hilary Wilson: *A hieroglifák rejtélye*). Az isten a reggelin kívül még kétszer étkezett. Vacsora után az Esti Himnusz hangjaira vetkőztették le... (stb.)

Az istenségek már rég nem laktak a templomban, de a ceremónia még mindig ugyanígy zajlott le nap mint nap. Úgy hitték, az isten szelleme benne lakik az Őt helyettesítő szoborban, ezért öltöztették, festették ki... továbbra is ugyanolyan gondnal, és terítették meg neki napi háromszori étkezéshez, mintha az élő isten lenne. Amit „meghagyott”, a papok, kiszolgálók kapták, ez volt természetbeni juttatásuk egy része. Az istenek körüli teendők ellátására hadseregnyi személyzet állt rendelkezésre. A karnaki nagy Amon-templom személyzete a papokkal együtt 81 000 fő volt. (Az istenek kiszolgálása Mezopotámiában is ugyanígy történt, a sumer elbeszélésekből még azt is megtudjuk mi volt általában reggel, délből, este a menü; és hogy minden eszköznek és az asztalnak is aranyból kellett lennie.)

A fent ismertetett templom típusa klasszikus alapmodellnek számít. Kóm-Ombó templomának már külső és belső oszlopcsarnoka, majd három részre tagolt áldozati csarnoka volt és csak ezután következett egy iker-szentély; az El-Káb-i templomnak három egy vonalban álló pülónja. A nagyságban felülmúlhatatlan karnaki nagy Amon-templomnak tíz pülónja számolható össze alaprajzán, ebből hat sorakozott középtengelyén, négy a jobbról hozzáépített templomrészben (Baines – Málek rajza alapján). Pülónjai előtt szoborkolosszusok, valamint obeliszkok álltak. Oszlopcsarnoka 52 x 103 méter alapterületű volt, 16 sorban 134 oszlop tartotta a tetőzetet, a középső sorok fölött a mennyezet 24 méteres magasságba nyúlt. A bejáratához kos-fejű szfinxek egymás felé „néző” két sora vezetett a folyóparti kikötő épületétől indulva (a kos Amon szimbolikus állata volt). A templomot a XII. dinasztia korától kezdték építeni, majd többször bővítették; még Taharka fáraó is épített hozzá a XXV. dinasztia idején. Karnaktól (Théba északi része volt a szentélykörzettel) 2 kilométer távolságra esett Luxor (a királyi rezidencia, paloták városrésze, de templom is épült itt), mely Théba déli részét foglalta el. A karnaki és luxori Amon-szentélyt emberarcú szfinxek sora kötötte össze. A XVIII. dinasztia korától építik a nagy templomokat összekötő, szfinxekkel szegélyezett felvonulási utakat. Az oszlopfők egyre díszesebbé váltak kinyílt- vagy bimbó-formájú papiruszvirág, lótusz-kehely, liliom (stb.) motívumokkal; az oszlopok között voltak pálmafát vagy papiruszkegőt utánozó formák is. A klasszikus pülón-típus fölfelé elkeskenyedő, vájataiban zászlórudakat tartó, homorú párkányzatú építmény volt, bejáratát oldalán domborművekkel díszítve.

A sziklasírok utódai a barlangtemplomok. A legcsodálatosabb Abu-Szimbel Nagy temploma volt, melyet II. Ramszesz építtet, és a leghíresebb egyiptomi műemlékek között tartják számon. Bejáratánál négy 21 méter magas, a fáraót ábrázoló ülő szobor látható. Az uralkodó társaságában hitvesét vagy lányait ábrázolták, ez itt is így van, egy-két kivételtől eltekintve mindenütt csak nőket látunk, akik az ábrázolásokon a szobrok térdéig érnek fel. A bejárat folyosón 4–4, II. Ramszeszt Ozirisz halotti ruhájában ábrázoló szobor sorakozik a fal mellett két oldalon. A bejárat szemből hátul, három tartományi Nagy isten: Ptah, Ámon-Ré és Ré-Harahti ülő szobra között II. Ramszesz istenkirályként ábrázolt szobra is helyet kapott. A fáraó beemelte magát a legnagyobb istenek sorába. Az év bizonyos két napján a Nap megvilágította hátul a szobrokat.

A királyt már a kezdetektől istenként tisztelték, ha nem is „nagy” istenként. „A király az élő isten, Egyiptom napja és minden ország holdja”, mondja egy felirat. Összekötő szerepük volt istenek és emberek között.

Abu-Szimbel Kis temploma előtt hat, 10 méter magas álló kolosszus fogadja a belépőt. A templom (a két templom?) áthelyezése 40 millió dollárba került. Ugyanis az UNESCO irányításával, egy egyedülálló nemzetközi összefogás

eredményeként megmentették Núbíának ezen fantasztikus épületeit, a munkálatok 1959-ben kezdődtek. Darabjaira szedték vagy vágták az épületeket, szobrokat, és máshol, magasabban fekvő területen összerakták. Minderre az Asszuáni Nagy-gát megépítése miatt volt szükség, mert a térségben tóvá duzzasztották a Nílust, mely ellepte volna az épületeket. Tizenhét templom került áthelyezésre, de nem mindegyik épült vissza Egyiptomban, a leletmentésért viszonzásképpen többet elajándékozott az állam. 1964-ben a Magyar Tudományos Akadémia is részt vett a munkában, az expedíciót Castiglione László vezette, tagjai között volt Kákossy László is.

Visszatérve a templomokhoz: az épületet erőszerű vályogtéglá fal vette körül, hogy megvédje a külvilág káoszától és a gonosz ráhatásoktól, de volt egy külső fal is. A két fal között a szentélykörzetben voltak a papok lakásai, az iskola, könyvtár, az értékes iratokat őrző templomlevéltár (a legtitkosabb, féltve őrzött iratokat a templomban, sőt annak földalatti titkos termeiben tartották), irodák, fogadószobák, valamint a gazdasági épületek, kézműves műhelyek, gabonasilók, istállók. A templomgazdaságok hatalmas vagyonnal rendelkeztek, így nagy létszámú személyzet volt szükséges a városnyi létesítmény működtetéséhez. Az alkalmazottak rangjuknak, beosztásuknak megfelelően meghatározott mennyiségű természetbeni juttatásban részesültek. A hatalmas vagyonhoz termőföldek, nyájak, bányák is tartoztak.

[Az eddig felsoroltakat még gyarapították az uralkodók felajánlásai. Itt közlöm tételeken III. Ramszesz adományait, melyeket 31 éves uralkodása alatt a különböző templomoknak juttatott: 169 város, 113 433 rabszolga (elsősorban a háborúk hadifoglyai), 493 386 szarvasmarha, 1 071 780 mérték szántóföld, 514 szőlőskert és 5–6 millió korona értékű nemesfém. Csak a héliopoliszi templomnak juttatott fémek mennyisége: finom arany 1278 deben (1 deben súlya 91 grammot tett ki), finom arany és elektrum tálakban és ékszerekben 198 d, ezüst és ezüsttálak 1891 d, vert ezüst 394 d, fekete réz (bronz) 67 d, vert réz 400 d, réz, edényekben 1416 d (a Nagy Harris Papiruszról vett adatok, közli Mahler Ede és Hilary Wilson; – egyben megcsodálhatjuk ezt a fantasztikus, részletekre menő adminisztrációt!).

XI. Ramszesz felajánlásai: 100 város, 120 hajó, 2 000 000 szarvasmarha, 2 000 000 zsák gabona, 120 000 ló, 80 000 rabszolga, 200 000 hordó bor és sör, 3 000 000 kenyér, 30 000 ruha, 300 000 korsó méz, olaj, füstölő; 1000 talentum arany (óriási értékű összeg volt!), 3000 talentum ezüst, 10 000 talentum öntött bronz, 500 000 talentum sötét bronz, 6 000 000 virágkoszorú, 1200 istenszobor, 300 000 drágakő.

Tegyük hozzá: az adományozás szokása nem III. és XI. Ramszessel kezdődött. (Valószínű felbecsülni sem lehetett volna a templomgazdaságok javakban felhalmozott vagyonát; és nagyon sok kincs rejtőzhet még ma is a föld alatt.)

A templom működése szempontjából nem volt jelentéktelen adomány, amit a hívek naponta hoztak felajánlásként: kenyeret, szárnyas állatot, bort, tejet, sört, virágot, tömjént, ruhát, ékszert (stb.). A karnaki Amon templom saját vagyonához: 250 000 hektár mezőgazdasági földterület, 433 kert, 46 műhely, 83 hajóból álló flotta, 65 uradalmi piacváros tartozott (H. Wilson: *A fáraók népe*).

A papok külön kedvezményeket is élveztek, például felmentést kaptak mindenféle adózás alól; vagy külön juttatás ellenében szolgáltatást vállalhattak a holtak és a hozzájuk tartozó kápolnáknak, halotti templomok gondozásában, ezért az elhunyt még életében földbirtokkal ajándékozta meg őket; – továbbá magas világi pozíciókat is betölthettek.]

Az ősi időkben az istenek még személyesen is résztvettek az országos ünnepek nagy körmenetein, külön erre az alkalomra készített kis kápolnában függönyök mögött utaztatták vízen („az isteni bárkán”), vagy szárazföldön. Később az istenek már csak a szobrárt vitték ugyanilyen módon. A körmenet élén a király haladt, az ünnepi felvonulás minden mozzanata ugyanúgy zajlott évezredekken keresztül, mint amikor még az élő istent vitték.

A pap neve: hem-netjer, azaz „Isten szolgája”. A papok hierarchiája szigorú volt. Legfelül a „Mer-hon-núter”, az „isten szolgáinak előjárója” állt, az ő feladata volt a templomgazdaság vagyonának felügyelete is; alatta a „Hon-núter”, az „isten szolgája” állt, az istenséget közvetlenül kiszolgáló személy. Következtek az „Uáb”, „tisztá”, a szertartást végző papok, majd az áldozó papok; a liturgiát magyarázó tudós papok, ők írták a himnuszokat; az írnokok, a kisegítő személyzet, öltöztetők, a szent palástok őrői, kegytárgyak hordozói (stb.). A papi feladatok ismeretét külön kollégiumokban lehetett elsajátítani.

A papi hivatás feladatköre elsősorban a szentélyben lakó isten kiszolgálása és a tanítás volt, viszont a nép üdvössége nem érdekelte őket. Akkor még nem foglalkoztak a *hívek lelkének gondozásával*. Nem is volt gyülekezet, mely lelki irányításra szorult volna, nem is tartottak mai értelemben vett istentiszteletet. A templomok „oktató” képei nevelték erkölcsileg a népet, mely az előbb felsorolt felajánlásokkal igyekezett megnyerni az istenek jóindulatát. Meggyőződésük volt, hogy Ők tudják, hogy az embereknek mire van szükségük, így nem is ostromolták őket fölösleges kérésekkel. Harmóniában élve a világgal, természetesnek véve és háborgás nélkül elfogadva sorsukat, nyugodt, erkölcsös, harmonikus életet éltek általában családon belül, a társadalomnak a család volt az alappillére.

Egyiptomban magas szinten állt a matematika és a csillagászat tudománya. Megalkották az ún. Szothisz/Szíriusz-naptárt 365 nappal, melyet 12 harmincnapos hónapra, és három negyhónapos szakaszra osztottak, ehhez jött öt toldalék nap. Az év, mint tudjuk 365 és ¼ nappal áll. Az egyiptomiak úgy odották meg, hogy minden negyedik évben nem öt, hanem hat napot csatoltak a 360 naphoz, ez az év „szökőév” lett. A Szothisz-naptár szolgált alapul a Julianus-naptár összeállításához.

A HALOTTKULTUSZ

Kevés náció élhetett a földön, mely annyira átértékelte volna az élet legnagyobb tragédiáját: **a halált**, – mint az egyiptomi, nem tudtak belenyugodni, hogy életük a halállal véget ér. Fájdalmasan rövidre és küzdelmesre szabott életüket az öröklét hiedelmével próbálták meghosszabítani, földi életüket átmeneti időszaknak tartották, bár igyekeztek derűsre tenni főleg családi életük keretein belül. Hitük szerint igazi boldog, örökké tartó életük a halál után, holtestük újjáéledésével kezdődik majd el. Kis túlzással azt lehetne mondani, egész életükben a túlvilági életre készültek. Mindent elkövettek a halott testének megőrzéséért, hogy két lélekmadara könnyebben rátaláljon, mert a feltámadáshoz egyesülniük kellett a testtel. Készültek a Túlvilág kapujában álló szigorú istenekkel való találkozásra és főleg a „szív megmérettetésére”.

A sakálfejű (álarcú) fekete Anubisz isten fogadta az elhunytat. Először igazolnia kellett, hogy büntelen tiszta életet élt. Bizonyításként a *Halottak Könyve* ide vonatkozó szövegét kellett felmondania, mely tagadó formában sorolja fel, hogy *nem követett el életében*. Ezután következett a megmérettetés: Anubisz tartotta a mérleget, egyik serpenyőjébe a halott szíve, másikba egy struccotl került, utóbbi Maát-ot helyettesítette, aki az igazság, törvény, rend, az egység, a tisztaság istennője volt. Ha a két serpenyő egyensúlyban állt, a halott üdvözülhetett, boldogan vitték Ozirisz elé, aki közben királyi attribútumaival, Felső-Egyiptom ezüst/fehér koronájában, fehér halotti ruhában ült egy kis kápolna trónszékén, testvére, egyben felesége, Ízisz valamint mindkettőjük nővére, Nephtisz állt a háta mögött. Az elhunytak még meg kellett állnia

helyét az ítélkezés csarnokában ülő negyvenkét (szent szám!) fős bírói testület előtt, ők is istenek voltak, néven kellett szólítani őket. Az eredményt Thot/Thoth, az írás, a tudományok és bölcsesség íbiszfejű (álarcú) istensége jegyezte fel. A *Halottak Könyve* másolatát a koporsóban is elhelyezték, hogy kéznél legyen, ha valamit elfelejtett volna a halott (!). Micsoda **visszatartó ereje** lehetett a megmérettetés hiedelmének! Emiatt igyekeztek egész életükben úgy élni, hogy a végső elszámolásnál büntetlennek bizonyuljanak. Részlet a *Halottak Könyvéből* (75. fejezet):

„Nem követtem el bűnt az emberek ellen
Nem nyomorgattam háznépem
Nem követtem el bűnöket az Igazság helyén
Nem káromoltam Istent
Nem szegényítettem a szegényt
Nem vádoltam be a rabszolgát feljebbvalója előtt
Nem okoztam betegséget
Nem éheztettem
Nem okoztam sírást
Nem öltem
Nem adtam parancsot ölésre
Senkinek sem okoztam szenvedést...
Nem paráználkodtam...
Tiszta vagyok... tiszta vagyok... tiszta vagyok!”

(Kákossy László: *Ré fiai*; – Boleslaw Prus: *A fáraó*)

A Mózes által összeállított Tízparancsolat eredetét a *Halottak Könyve* szövegére lehet visszavezetni, csak a Tízparancsolat mindent tiltásként, felszólító módban fogalmaz meg, például „Ne öl!” A keresztény túlvilág-hit is riogat az örök kárhozattal, de ez általában nem fejt ki olyan elrettentő hatást a bűnök elkövetése *ellen*, mint egykor az egyiptomi.

Hitük szerint az elhalt teste körül állandóan ott lebegett Ká-ja, az egyik szellemi entitás, a másik a Bá volt, két kis női arcú madártestű lény (szárnyas szellem; a lélek mindig női minőség; – a madár az örök kárhozattól való megszabadulás boldog, szabad szárnyalását jelképezte, fölfelé emelkedve egy magasabb dimenzió felé). De a test a mumifikálás ellenére is tönkrement, megfeketedett, eltorzult, ezért szobrokat készítettek és állítottak a múmia mellé, igyekeztek vonásról-vonásra **élethű** portrékat készíteni, hogy a lélekmadarak könnyen felismerjék saját elhalt testüket. Hovatovább az **egyiptomi szobrász mesterek hozzászóltak, hogy lehetőleg mindig hű képmásokat készítsenek!** Meg is fogalmazódott annak idején: „életszerűen megalkotva”, vagy a „megelevenítő” szobor. Még ráírták a halott nevét is, így már mindenképpen megtalálták a lélekmadarak. Az etnikai eredet külső jegeit is megörökítették, ez tűnik elő a feketére festett szobrokon például a núbiai vagy kus eredetű uralkodók esetében. Ezen túl a színekkel kifejezett szimbolizmus is megjelent, a fekete szín többek között a szentséget szimbolizálta; Ozirisz esetében zöld bőrszínnel fejezték ki „Vegetációs Isten” mivoltát. Előfordult, hogy az isteneket kékeszöld bőrszínnel és sötétkék hajjal ábrázolták.

A faliképek készítésénél különböző kanonikus megkötések voltak, például a fejet csak profilból lehetett ábrázolni, viszont a szem a szemlélőre tekint; a felsőtest szembenézetben, deréktól lefelé a test ismét oldalnézetből látható. Ha az ábrázolt személy balról jobbra halad, mindig bal lábbal lép ki (az álló szobroknál nincs is kivétel, ott mindig bal lábbal lépnek előre), finomvonalú kezükön az ujjak zártak, ha ülnek, szorosan egymás mellett láthatóak lábaik.

A kezdeti időkben, amikor az uralkodók még szerényebbek voltak, az istenség ülve is magasabbnak látszott, mint a mellette álló király; arca, fejformája az uralkodó arcvonásait mintázta.

A fő törekvés tehát az élő vagy elhunyt személy hű megjelenítése volt, bár ebben a korban még történt némi idealizálás is, ennek ellenére ahány arc, annyi egyéni vonás, annyi egyéniség – legalábbis a szobrokon, ahol nagyon élethűnek tűnnek az arcok. Óriási **pozitív „hozádéma” volt ez a halottkultusznak!** Azóta is nehéz felülmúlni az egyiptomi szobor-készítés színvonalát, **megbízhatóságát**. Ezzel szemben a faliképek a legtöbb esetben nem reális valóságukban ábrázolják a személyeket, jeleneteket, hanem olyannak, amilyennek lenniük kellene.

Az elhunytat mindig legidősebb fia vagy közeli férfi rokona temette el, aki gondoskodott arról, hogy neve, címei felkerüljenek a halotti sztélére és a kápolna falára több helyre is, mert „*akinek nem volt neve, nem is létezett*”, elhunytával második halálát szenvedte volna el. Akinek emlékét meg akarták semmisíteni, nevét kitörölték, kivésték. *A nevet hangosan kellett kimondani!* „Aki a holtak nevét kiejti, élővé teszi őket” – olvasható a feliratokon.

A sztélé a sírépület külső szobájában (bejárata kelet felől nyílt), a halotti kápolnában állt. A halott volt látható rajta, amint a gazdagon megterített áldozati asztalnál étkezik. A sztélé úgy nézett ki, mint egy ajtó, mely szimbolikusan átvezet a túlvilágba. A halott nevén kívül könyörgő imákat is tartalmazott, melyeket rendszeresen fel kellett olvasni a halott nevének kimondásával. A képeken legjobb ruhájukban, „örökké fiatalon”, mindig egészségesen, életük teljében láthatóak, hogy kellő fizikai erővel kezdhessék meg túlvilági életüket.

A kápolna falán jeleneteket látunk a mindennapi életből: vadászatot a papiruszbozótban repülő madarakkal, aratást, gyümölcszedést (utóbbiak biztosították a halottat, hogy lesz mit ennie a túlvilágon), mesterembereket tevékenységük közben; zenélő, táncoló lányokat, gyönyörű tájakat, nádasokat, vízi állatokat (stb.). A képek kiemelkedő rajztudásról vallanak, a vonalak finom ívűek, harmonikusak. Az ábrázolások csak örömet és szépséget sugároznak, hogy a halott boldog életet éljen a túlvilágon, de tudjuk, voltak nagyon szegény, elesett emberek, nekik nem is volt lehetőségük hasonló temetkezésre, többnyire csak elföldelték őket.

A férj sírjába temették feleségét (és fordítva); a királyné számára a legkorábbi időkben külön masztabát, később kis piramist építettek a nagyok szomszédságában, előfordult, hogy a királynő külön piramist építtetett magának; később a királynékat, hercegnőket is hatatalmas, sziklába vájt sírokba temették. „*Az Óbirodalom koráig a királyt és a királynét soha nem temették ugyanazon építménybe*” (Kákossy L.).

A kápolnák kezdenek templom-méretűekre bővülni, ezek lesznek a *halotti templomok*, a piramisokhoz mindig felépülnek a halotti templomok is, hogy ápolják, őrzik a királyok emlékét. Ha később a piramisok el is maradnak (körülbelül i. e. 2620 és i. e. 1640 között épülnek fel Egyiptom piramisai), halotti templomok továbbra is épülnek, sőt egyre nagyobbak, díszesebbek lesznek. A Ramszeszeumnak már két pülónja, két udvara, három előcsarnoka van – az elsőben asztronómiai jelek láthatóak. Két hatalmas, a fáraót ábrázoló gránitkolosszust állítanak az oszlopcsarnok bejárata elé.

Az élelem, friss víz soha nem hiányzott a kápolnából főleg a Ká és Bá „életben tartására”. A sírokban kis szolga-szobrokat, és „usébtí”-ket helyeztek el (egyazon célból kerültek a sírba), utóbbiak gazdáik arcvonásait mintázták. Az ő „feladatuk” volt, hogy amikor majd gazdájukat munkára szólítják, ők jelentkezzenek helyettük. „Íme, én itt vagyok” felkiáltással.

A legbelső vagy földalatti kamrába – királyok esetében az „aranszobába” vagy aknasírba – került a szarkofág, ezt a helyiséget a temetés után lezárták, ide nem lehetett belépni ezután. Kár, mert a koporsószővegek, a koporsókra festett képmások sok fontos dolgot közölhettek volna az elhunytiról.

A királyokat a tradíciók-előírta módon temették el (ugyanolyan módszerrel, de nagyobb gonddal balzsamozva, mint a közembereket; a művelet 70 napig tartott). A ceremónia még az „istenek korában meghatározott klasszikus szertartás” szerinti nagy pompával, országos méretű felvonulással zajlott, ahol vörösre festett ökrök vontatták a király szarkofágját vívó szánt a folyóig (a vörös: Egyiptom színe, egyben az élet, életerő szimbóluma, hogy erőben éljen tovább a Túlvilágon). A menetben ott vonultak a királyi család tagjai, az ország főpapjai, a vezírek (Felső- és Alsó-Egyiptom vezíre), nomoszkormányzók, ott jajveszékeltek a hivatásos siratóasszonyok; – énekesek, hangszeresek, táncosok emelték az esemény fényét. A menetet a Níluson hajókra szállt, a hajókat régi királyi liturgia jelszavai (vezényszavai) szerint irányították Butóig, a Delta régi fővárosáig. Miután partra szálltak, az ökröket a „kilenc barát” és a két vezír váltotta fel, ők vontatták tovább a szánt a nekropoliszig. Történelem előtti kort idézhet a sáskoronát viselő „muu” férfiak halotti tánca. A zarándoklat minden mozzanatának, a vonulás irányának jelképes értelme volt: Butóból kiindulva a „négy világtáj” irányában haladt a menet. Butó a négy elem közül a vizet képviselte. Nyugatra feküdt Szaisz: a nekropoliszt, a földet szimbolizálva; ezután következett keleten Mendész (Cham városa), ahol a dzsed oszlopok a levegő képzetét idézték; végül délen Héliopolisz (a régi Mataria), a Nap városa, mely a tüzet jelképezte (Christiane Desroches-Noblecourt: *Tutanhamon*; – Kákossy László). Bizonyos rituális formuláknak később már nem ismerték a jelentését. A hiedelem szerint a királyok haláluk után Oziriszszá váltak, és csatlakoztak az istenekhez.

A beavatottak valószínű inkább a reinkarnációban hittek, mely szerint a halhatatlan lélek sokszor leszületik, hogy ez által tökéletesítse önmagát. Platón (Kr. e. 427–347) is ezt az elvet vallotta: „A lélek idősebb, mint a test. A lelkek szakadatlanul újra és újra megszületnek a világra”. Püthagorasz (Kr. e. 582–507) állította, hogy különös adományként több előző életére vissza tud emlékezni. Szepes Mária szép megfogalmazása is ide kívánczik: „az emberi élet csoda mert halhatatlan, a szellem élteti”. Az entitás, azaz lélek következő életéhez testet öltve hol nőként, hol férfiként, más-más helyszínen és életkörülmények között, összesen hétszázszor születik le a 25 920 év alatt (Malkún). Mindegyik életében tanul és tapasztal valami újat, így egyre fejlődik. A további leszületésekben ösztönösen óvakodik attól, amit korábban elrontott. A következő életében a lélek ott folytatja fejlődését, ahol az előzőekben abbahagyta.

KORAI ÉPÍTKEZÉS

Igen nagy ellentét húzódott a maga természetes tempójában fejlődő földműves kultúra és a grandiózus építkezés között. Újabb kutatások megerősítik azt a korábbi feltevést, hogy a predinasztikus kortól az átmenet és előzmény nélküli, azaz „hirtelen civilizációt” egy idegen behatás indította el. A „hirtelen civilizációk” is végigjárják a fejlődés hosszú útját általában egy korábbi letűnt, elsüllyedt, megsemmisült történelem előtti kultúrában. Egyiptom számára ez a szó-szerint elmerült birodalom elsősorban a már tárgyalt Atlantisz volt, de dél felől is érkezhettek menekültek MU süllyedő szigetéről. Továbbá itt volt Mezopotámia szinte a szomszédban; és ha csak a lenyűgözően elegáns, modern vonalú uruk „Fehér templomra” gondolunk, mely Gilgames korában vagy még korábban épülhetett, mely napjaink építészetének is dicsőségére válna, és melynek építésénél mesterséges betont alkalmaztak (ma geopolymer-nek nevezik) elmondhatjuk, sok hasznos dolgot tanulhattak egymástól a kultúrák, építve korábbi civilizációk vívmányaira. Egyiptomban a sokoldalú tehetséggel megáldott, megistenült Imhotep a Dzsószér-piramis építésénél szintén használta a mesterséges betont, és nagy valószínűséggel ő is találta fel. Készítésének leírása megtalálható (volt) Asszuántól délre Szehel-szigetén egy sztelére vésve. A mesterséges beton az őskori mexikói építkezéseknél és a bosnyák piramisok valamelyikénél is előfordult.

Valószínű, néhány épület nem sokkal a Sfinx építése után készült, és a kivésésnél „hulladékként” fennmaradt követ használták fel. Így épült a Sfinx-templom, továbbá a hozzá tartozó Völgytemplom, mindkettő a Sfinx közelében.

Abüdoszban három templomot szenteltek a város istenének, Ozirisznak. Egy templomot I. Széthi épített a XIX. dinasztia idején, fia, II. Ramszesz fejezte be. Különös jelentősége, hogy galériája falán királylista található.

Egy másik templomot csupán I. Széthinek tulajdonítanak, de *nem ő* építette. Először egy törmelékupac látszódott, alatta egy ősi templom romjai szunnyadtak, úgy kellett a föld alól kiásni. Átlagosan 50 tonnás ciklopus méretű épülettömbökből épült, valószínű a Sfinx-templommal egy időben. Központi csarnokában 10 hatalmas, egyenként 100 tonna súlyú oszlop (asszuáni vörös gránitból készültek, egy tömbből kifaragva) fog közre egy oltárszerűen kissé kiemelkedő épületelemet, az emelvényhez lépcsőfokokon lehet feljutni. A központi rész padlózata alabástromból készült. Az oszlopokat szintén ciklopus méretű kő gerendák fedték (vajon mi-módon tudták felemelni az oszlopok tetejére itt is és más esetekben is?). A központi rész körül 16 szentély maradványai látszanak. Semmi más díszítő elemet nem találtak a templomban, csupán két titkoszt, egymást érintő kör-alakú ábrát a gránitba karcolva. Az „Élet Virágá”-nak nevezett szimbólum az „aranyetszés” elvén alapul, és az ezoterikusok szerint a Világ keletkezésének, az Univerzum kibontakozásának mozzanatait jelképezi.

A harmadik templom is hatalmas köblokkokból épült, nagyon réginek látszik, állítólag itt történt Ozirisz feltámadása, és Dzsószert ebben a templomban temették el.

Abüdosz Felső-Egyiptom 8. nomoszának szakrális fővárosa volt, hozzá tartozott a nekropolisz. A tartományt „Nagy Föld”-nek nevezték. A város régi múltja tekint vissza, településmaradványai az I. Nagada-kultúra idejéből valók. A nomosznak két fővárosa volt (mint az ókori tartományoknak általában), az egyik tehát Abüdosz, a másik Thinisz/Girga, a közigazgatási főváros, több király születésének helye a II. dinasztia koráig. Abüdosz a Középbírodalom idejéig Egyiptom fő vallási központja volt. Az Ozirisz-misztériumok során évente előadták Ozirisz életének, meggyilkolásának és feltámadásának történetét, az ünnep a nép hatalmas tömegeit vonzotta ide. Nekropolisza a predinasztikus kor és az I. dinasztia királyainak temetkezési helye volt, később már kevesen temetkeztek ide, többnyire kenotáfiumok (álsírok) lettek.

TERMÉSZETI ADOTTSÁGOK

Egyiptom kialakulása, fejlődése, kultúrája a Nílus áradásának függvénye volt. A Kék-Nílus az Etióp-magasföldön ered, egyik ága a Tana-tóból indul; egy kanyart ír le a 4012 méter magas Markos-hegy irányába, majd elindul észak felé, és Khartummánál, a 6. kataraktánál (vízesésnél) egyesül a Fehér-Nílussal, majd Meroétól északra beletorkollik az Atbara folyó is. A Fehér-Nílus három hatalmas kanyargó folyóágból táplálkozik Szudán területén, ahol még számtalan kis folyó és a bőséges trópusi esők is duzzasztják vizét. A főágak Ugandában a Viktória-tótól északra fekvő Nagy-tavakból erednek. A nyári áradások vizét elsősorban a Kék-Nílus biztosítja.

A mezőgazdálkodásra alkalmas terület átlagos szélessége 15 kilométernél állapodott meg. A zöld sávon túl a sivatag homokja vöröslík, neve Deseret (Dsrt) „Vörös Föld”. Keleten az Arab-sivatag terjeszkedik a dombok, hegyek lábáig, a hegycsúcsok néhol 2000 méteres magasságban csipkézlik a látóhatár alját. Itt a hegyvonulatot „wádik” (közlekedésre is alkalmas átjárók) szakítják meg, melyeket a ritkán, de igen nagy erővel lezúduló esők vájta ki. A folyótól nyugatra a Líbiai-Szahara kietlen homoktengerén a szél, az erőző fantasztikus formájú sziklaképződményeket alakított ki, és a szélhordta homok ma is percről-percre formálja a tájat. A Nílus-völgy talaja ásványi anyagokban gazdag, rendkívül termékeny hordalékos úgynevezett alluviális talaj; a folyó az évezredek során mintegy három méter vastag iszapot rakott le.

I. e. 9000–8000 körül a Közel-Kelet „Termékeny-félhold” területén elindul a gabonafélék termesztése, vadállatok háziasítása. A földműves kultúra fejlődéséhez fontos követelmény volt az állandóra letelepedett életmód. Az írtásos-égetéses módszer, ami miatt pár évenként cserélni kellett a földterületet Egyiptomban és Mezopotámiában szinte lehetetlen lett volna a kimért szűk parcellák és öntözéses földművelés miatt. További követelmény a jó minőségű talaj; – az édesvíz közelsége (ezért nevezik folyami- vagy oázis-kultúráknak), – valamint biztos csapadék. Egyiptomban eső helyett a Nílus hozta az éltető vizet. Végül a kereskedelem kialakításához kiépíthető úthálózat vagy folyami hajózás lehetősége.

Ami a mindennapi megélhetéshez szükséges mezőgazdasági és kézműves termékeket illeti, **az ország teljes mértékben önellátóvá vált.** Annál mindig többet termeltek, mint amennyit feléltek, a többletet a cserekereskedelemben hasznosították, a bartelnek kialakultak az árucserearányai. Az ország vagyonának alapja a gabona volt, fizetőeszközként is használták, a magtárak a bankok megfelelőjeként működtek. Fizettek ezüsttel is, a kincstár ellenőrizte a súlyokat. Később bevezetik az utent, a drahmát, majd a nagy értéket képviselő talentumot. A mai értelemben vett pénzzel való fizetés a Ptolemaioszok idején lép életbe. A korai időkben az ezüst értékesebbnek számított, mint az arany (az őskor hagyatéka).

Vetésforgós földművelést folytattak. Vetőmagot a központi magtárakból utaltak ki, kiszámítva mennyi jár a földterületek után; az adó a termés 20%-a volt. Tároláshoz vermeteket alkalmaztak és jellegzetes cukorsüveg (kaptár) alakú silókat.

A földművelés mellett háziállatokat is tartottak, ökröt ígás állatnak, valamint tejelő szarvasmarhát és kisebb háziállatokat. A gabona mellett a szarvasmarha is az ország vagyoni alapjának számított olyannyira, hogy két évenként az egész birodalomra kiterjedő szarvasmarha számlálást tartottak.

Ki kell emelnünk Egyiptom kézműves iparát, gondoljunk a textilipar termékeire, a lehetővékony muszlin-szerű anyagokra; már beszéltünk a szobrászatról, faliképekről, domborművekről; de a köedény-készítés, bútorgyártás, a fémművesség, fazekasság, az ékszerészet is rövid időn belül magas fejlettségi szintet ért el. A „művész” fogalma még nem született meg, de a kézműves mesterek tehetségükhöz mérten művészi színvonalon dolgoztak.

Északon a Delta dús legelői lehetőséget nyújtottak a nagyállattartásra, és rendkívül termékeny talajának köszönhetően kiválóan alkalmas volt földművelésre is. Itt még esett valamennyi eső. Az a szokás alakult ki, hogy amikor Felső-Egyiptom legelőin az utolsó fűszál is kiszáradt, a Deltába hajtották a szarvasmarhát, ahol még találtak legelniező fűvet.

Később (IV–V. dinasztia korától) már indítanak szárazföldi és tengeri cserekereskedelmi utakat keletre, délre és északra a kifinomult civilizáció luxustermékeiért, valamint az építkezéshez szükséges nemes faanyagért, drágakőért, színes- és nemesfémért, bár Egyiptom sem volt szegény természeti kincsek tekintetében.

A Nílus (főleg) keleti oldalán, végig Egyiptom területén a kőfélék különböző fajtáit találjuk a finom kalcitól (egyiptomi alabástrom) a kemény dioritig. Továbbá: alabástrom, kvarcit, mészkő (alap-kőfajta Edfuig, ettől kezdve a homokkő fordult elő nagyobb mennyiségben), bazalt, gneisz, dolerit (utóbbi a bazalt igen kemény fajtája), homokkő, porfir, zsírko; a rózsaszín, vörös és fekete gránit, melyet Asszuánban fejtettek. Előfordult a szóda, gipsz, kavics, réz, arany (főleg Núbiában, a 2. kataraktától délre következtek a nagyterjedésű aranymezők). Található volt türkiz, malachit, jaspis, ólom, galenit, ón, smaragd, berill, ametiszt, pala, kristályos pala, földpát, vas, breccsa, lila és fekete porfir, kova, ebből készítették a neolitikumtól kezdve a pengéket, baltákat, nyíl- és dárdahegyeket, és még azután is sokáig használták, hogy felfedezték a rezet. A rezet malachitból és azuritból nyerték. A legrégebbi réztárgyak i. e. 4500-ból származnak.

Ez a bőség tette lehetővé a monumentális piramisok, épületek, szobrok, obeliszek, sztélék megalkotását. A keresett lápisz-lazulit elsősorban Afganisztánból, Badakhsánból; az obszidiánt Etiópia déli részéről szállították. Fában szegény volt Egyiptom, de azért volt itt akácia, tamariskusz, fügefá, datolyapálma (élelmet, építőanyagot és rostot szolgáltatott), szikomorfügefá és persze a papirusznád, melyből az íráshoz szükséges papiruszt készítették. Mindez vajmi kevés volt a nagyarányú építkezésekhez. Díszítéshez, szobrok készítéséhez az ebenfát, elefántcsontot használták, mely délről érkezett; tömjén, mirha Jemenből; párdücbőr, strucc toll, szőpítőszerek, fűszerek, egzotikus növények Puntból, keletről és délről érkeztek. Csere-termékeként Egyiptom aranyat, élelmiszert, vászonneműt, papiruszt szállított.

Ritkán bekövetkeztek hosszantartó száraz időszakok is, de nem ez volt a jellemző, mert a Nílus gondoskodott az életadó vízzel. (A felhő rendkívüli jelenségnek számított Egyiptom egén, eső alig esett.) A folyószint emelkedése Asszuánnál már

júniustól érezhető volt. Július 19.-ét tették meg az újév első napjának, amikor a folyó kilépett medréből. Az áradást az etiópiai nyári monszún esők indították el, kezdetét a Szíriusz, a „hírhozó” napfelkelte előtti (heliakus) feltünése jelezte a keleti égbolton; a mindent elöntő nagy áradás augusztus közepén állt be és szeptember végéig tartott; a vetést októberben tudták elkezdni, áprilistól arattak.

Az áradások kezdetét felfokozott ünnepi hangulatban várták az emberek, virágfüzerekkel a nyakukban táncoltak, örömnépet ültek a folyóparton. Könyörgő verseket dobáltak a vízbe Hápínak, a folyó istenének, hogy soha ne szűnjön meg jóindulata irántuk, ne maradjon el a megújulás, életet jelentő áradás.

Már időben felkészültek a víz érkezésére töltések, víz-áteresztő csatornák, gátak javításával, építésével. A csatornák a töltések mögötti alacsonyabban fekvő víztározókba, vízgűjtő medencékbe, mesterséges tavakba vezették a fölösleges, bőségesen áradó vizet; majd öntözéshez zsilipeken adagolták vissza a csatornába. A parcellák kimérése, a csatornák, gátak, zsilipek megépítése, működtetése közös erőfeszítést, központilag irányított összehangolt munkafolyamatokat, adminisztrációs tevékenységet, technológiai tudást igényelt, ezzel kényszerűen gyorsítva az írás fejlődését. A munkálatok elrendelése, finanszírozása a nomoszkormányzók feladata volt. Az írásbeliség kezdetét a dinasztiák kialakulásának elejére teszik, de kellett, hogy már korábban elinduljon a folyamat!

Mert miről is beszélünk? Amikor nagy katasztrófa bekövetkeztét várták, a beavatottak egyik legnagyobb gondja az írástáblák, szent jelképek mentése volt. Tudjuk, Thoth 42 könyvet írt (a szent szám miatt) és Ő még a dinasztiák kora előtt élt. Mezopotámiában már az özönvíz előtt könyvtárak őrizték a szent iratokat, az őskorból származó tudományos feljegyzéseket. Milyen lehetett az írás, nem tudjuk.

A *Henoch Apokalypsisé*-ben olvassuk: „*Ezután nagyapám, Henóch könyvet adott nekem, ebben a könyvben voltak mindazok a titkok és beszédek, amelyeket ő az égől kapott...*”. Figyelmeztette Matuzsálemet, őrizze meg: „*de nem a mai nemzedék számára, (hanem) akik a messze jövőben elkövetkeznek.*” (Fordította Hamvas Béla.) Ez a történet a közel-keleti vízözön előtt játszódik i. e. 4000 körül.

Várkonyi Nándor írja: Ádám harmadik fia, Séth (nem azonos Ozirisz testvérével) fiait ismerték a csillagok járását és más tudományokat. Hogy el ne vesszenek, két oszlopra vették fel azokat. A vízözön után Kainán (e néven a második), Arphaxad fia megfejtette tartalmukat. Manetho a táblákról vette ismereteinek nagy részét, utalt is rá: Szeriada (Szíria?) földjén állnak. Szövegük „*a szent nyelven és a szent jelekkel*” íródott. A második Hermész/Thoth fia a vízözön után „*a rendes betűkkel közhasználatú írásra változtatván, könyvekbe foglalta őket, és Egyiptom templomaiban elhelyezte*”. A hieroglif-írás előtti „*szent jelekkel*” történő írás valószínű egy letűnt civilizáció írásmódja volt, melyet Egyiptom beavatott papjai ismertek. A szaiszi Neith istennő templomában 300 évvel Szolón után még álltak az oszlopok.

Berosszosz beavatott volt, a babiloni Bel-Marduk templomának papjaként szolgált. Állította, a vízözön történetét a templom-levéltárban őrzött eredeti sumer–babiloni forrásokból merítette. Az írások a tengerből előjövő, napközben a nép között élő, őket tanító Oannész/Hanitol származtak (aki azonos volt Enki istennel. Enki papjai halat áldoztak, öltözteték hal-álca volt, amolyan víz-alatti védőöltözet. Enki egyik csillagképe a Halak). Berosszosz görög nyelven írt, görög neveket használt: Kronosz azonos Enki istennel, Xisuthrosz Utnapistim királlyal, a mezopotámiai özönvíz hajósával. A történet szerint: Utnapistimet felszólítja istene, hogy „*minden szent írást, elejét, közepét és végét vigyen el Szippár városába (Közép-Mezopotámiába), és ott ássa el. Ezután ácsoljon vízi járművet, családjával, hű embereivel szálljon rá*”. Majd amikor elvonul az ár „*ássák ki az elrejtett iratokat, és terjesszék el az emberek között*” (Várkonyi N.). Ez a vízözön i. e. 4000 és 3500 között pusztított elsősorban Mezopotámia déli területein.

Assur-ban-apli asszír király (a ninivei könyvtár megalapítója) így ír magáról: „*Megismertem azt, amit a bölcs Adapa feltárt a nép előtt: az írások sokféle mesterségének rejtett kincseit. Folyékonyan olvasok minden tudós táblát, amelyen a sumer szöveg pontatlan... Megfejttem a vízözön előtti kőbe vésett feliratokat is, melyek titkokat, néma és egyenlennel*” (Josef Klíma: *Mezopotámia*).

Gilgamesről írja az eposz (Rákos Sándor fordításában):

„...mindent tudott, mindent megértett...

A rejtett írást fölkutatta, betemetett nyomokra bukkant,
emlékek rönkjét emelék ki a hajdankor özönvízéből...”

Kodolányi János: *Vízözön* című könyvében csodálatos „korrajzot” ad az eseményt megelőző időről. A Szerző „*Meseregény*” alcímét adta könyvének (kivéve a támadásokat), de sokat merített a „*János Jelenések*”-ből, a sumer „*Királylista*”-ból, a *Gilgames* eposzból (A *sumer irodalom kistükré* – fordította Komoróczy Géza, Rákos Sándor). Kodolányi leírásai annyira valószínűek, hogy akár igazak is lehetnek.

Utnapistim Beavatott lévén sok előző életére visszaemlékezve látta az elvonuló évezredek, Gondwana kezdetleges városait, pálmalevél kunyhóit, paticspalotáit, gerendalábakon álló kis szentélyeit, fekete, nehézkesen faragott istenszobraival. Csillagtornya (csillagvizsgálója) még nem volt, de már volt sárkánylábszontokra épült **könyvtára**, benne kőládákkal, melyekben „a hajdankor szavait”, az istenek által kinyilatkoztatott szent tudás írásait tartották. „*Voltak itt ősi szövegek, amelyeket még szójelekkel írtak, azaz véstek és késheggyel, voltak szótagírással rótt éksorok égetett agyagtáblán...*”.

Utnapistim uralkodása idején Sumer könyvtáraiban a kőládákat finom cédrusládák váltják fel, melyekben beszámozva állnak a falapok, agyagtáblák; és égbe nyúló csillagtornyok tetején kémlelik az eget az ország beavatott csillagásza. Miután észlelték a keleti ég alján feltünő, baljóslatú „Égi Gyíkot”, éjszakákon keresztül ott ültek a torony felső teraszán. „*Föltúrtam a régi följegyzéseket (mondja Simetán, a csillagász), több mint tizenkét világév tapasztalatai vannak bennük... egészen terős... éppen olyan, amilyennek a Vu-könyv írja*”. Egy idő után már érezhető volt a gonosz Égi Gyík ártó hatása. „*Éppen így írja le a pusztulás kezdetét a szent Tupan-könyv*”, jegyzi meg Úr-Ba’u, a könyvtáros. Sumer ebben az időben már követeket fogad Aztlán (Atlantisz) szigetbirodalmából, és maga is küld ki beavatottakat tapasztalatszerzés céljából. Az a leírás Atlantiszról, melyet Plátón öntött párbeszéd formába, Kodolányi leírása szerint Gubbubu beavatottól eredt, tőle került az egyiptomi főpaphoz, végül Platónhoz.

Mások is ismerték Atlantisz történetét, például Imhotep, a zseniális egyiptomi beavatott pap; továbbá Sztrabón, Plinius, Seneca; – Marcellus, aki *Aithiopiaka* c. könyvében arról ír, hogy „a Külső Óceánban két kisebb és három nagyobb sziget fekszik”. További ókori szerzők: Plutarkhosz, Timagenész; – Diodórosz: „*Líbiával (Afrika) szemben, az Óceán közepén jelentős nagyságú sziget fekszik ..., (mely) régebben ismeretlen volt*”; mindannyian korábbi forrásokra hivatkoztak. A legtöbbet a föníciaiak, görögök, karthágóiak, etruszkok tudták a tengeri szigetbirodalomról, de például a gall druidák is gazdag ismeretanyaggal rendelkeztek Atlantisszal kapcsolatban. A hajós népek – saját érdekükben – titokban tartották információikat.

Nem tudjuk, mikor indult Egyiptomban a hieroglifás-írás. A predinasztikus korban már voltak hieroglifák, de a palettákon, buzogányokon, szerek-táblákon az „írás” kevés jelet használt, pár szétszórt hieroglifát vagy képi szimbólumot, csupán a nevekre, címekre korlátozódva. A Skorpió király buzogányán például egy rozetta és egy skorpió ábrája jelzi a király nevét, címét (a rozetta isteni attribútum Mezopotámiában; a skorpió sem volt hieroglifa; – a szerek-táblákon más esetekben viszont voltak hieroglifák). A buzogány ábrázolásán a király Felső-Egyiptom fehér koronájában látható, amint egy rögtörő kapával

megteszi az első rituális kapavágást. Máshol a király sarlójával vágja le az első gabonakévét. (Az első időkben „kötözött kapa” volt kő fejjel, később a király kapája aranyból készült; – ha az első búzakévet vágta, sarlója aranyozott réz volt.) Azt hinnénk, a kezdeti hieroglifikus ábécé 24–30 jele/betűje – attól függően, hogy az alternatívaként használtakat is beleszámítják-e –, nem is volt alkalmas bonyolultabb szövegek megfogalmazására. Ezzel szemben Mén/Ménéusz fia, Teti/Dzser, aki a gyógyászatot tanulmányozta és bonctani értekezéseket írt, még irodalmi érdemeket is szerzett, állítólag ő írta a *Halottak Könyve* LXIV. fejezetét. Pedig ekkor még az I. dinasztia elején vagyunk! Mindezt nem kisebb személy erősíti meg, mint Manethón, aki a következőket írta: „A halotti szellemek és a félistenek után számítják az első dinasztiát, nyolc uralkodóval. Ezek közé tartozott Ménész, aki kiválóan kormányozta.... Fia, Athóthisz 27 évig uralkodott (Manethón görögül írt, az eredeti mű elveszett, ezek már korabeli másolatok vagy kivonatolások). Ő (Teti) építette a memphiszi királyi palotát, orvoslással foglalkozott, és anatómiai könyveket írt” (közli Kákosy László).

A PREDINASZTIKUS KOR

Az ország neve kezdetben Tamera/Ta Mery („Szeretett Föld”), a hieroglifák között ott van a stilizált „hárm-as-halom” jele is! Maguk az egyiptomiak a föld szürkés-fekete színéről „Kemet”-nek (Kmt, „Fekete föld”) nevezték hazájukat. A Nílustól nyugatra a líbiai dombok és a Nílus között a sivatagot termékeny, üdítő szigeteknek számító oázisok tarkították (a korai időkben 45–50 oázis létezett), legtöbbjük előbb-utóbb egyiptomi fennhatóság alá került. Néhány közülük: Fajjum, Baharija, Fráfra, Dahla/Dakleh, Hárge, Kurkur (stb.). Főleg az oázisokban folyt a szőlő és datolya termesztése, de a bő terméshez itt is öntözni kellett a földeket. A keleti oldalon a wádik átjárókat, közlekedési utakat jelentettek Eritrea, Arabia, Punt és más keleti országok felé. Az átjárók: Wádi-Araba, W.-Hammamat, W.-el-Kas, W.-Abbád, Wádi-Alláki (stb.). Kialakultak észak felé is a Palesztinába, Szíriába vezető kereskedelmi utak, mint ahogy a déli területek felé is. Az építkezéshez, hajóépítéshez szükséges fenyőt, cédrusfát Libanonból, Szíriából szállította Egyiptom egész történelme folyamán. Egyre inkább fontossá vált a birodalom számára délen Nubia („nub” = arany) bekebelezése az aranymezők miatt. Egyiptom két különálló régióból, „Két Ország”-ból állt: Felső- és Alsó-Egyiptomból. Felső-Egyiptom területe Asszuántól Memphiszig terjedt; Alsó-Egyiptom, mint egy nagy háromszög a Delta területét foglalta magába. Már nagyon korán külön területekre, úgynevezett nomoszokra oszlott mindkét ország.

Alsó-Egyiptom húsz, Felső-Egyiptom huszonkét nomoszt számlált. Minden nomosznak volt neve, de a ma ismert számozást az ókor-kutatók kapcsolták hozzájuk. A nomoszok önálló zárt közigazgatási egységeket alkottak, élükön a kerületi fejedelem, a nomarchosz állt. Alsó-Egyiptom uralkodójának és egyben főpapjának méltóságsneve *Báti*. A kerületeknek külön jelvényük, más-más istenséjük volt a maguk papságával és a számukra megépült külön szentéllyel.

Alsó-Egyiptom címere a *papiruszás*, fővárosa Pe/Butó. Az uralkodó a *vörös Wadjet koronát* viselte (mozsár alakú volt, hátul a tetején hosszú nyúlvánnyal és egy fém-szállal, mely spirálba tekeredett, valószínű egy kígyót, vagy spirál-galaxist szimbolizálva). Fő istenségeik Buto istennő és Neith, Szaisz város harcos istennője, akit nyíllal, íjjal ábrázoltak, és fején a vörös koronát viselte. Később Szeth/Szuteh, Ozirisz testvére is a régió istene lett. Észak uralkodóját az *Uadzet/Wadjet kobra istennő* védelmezte. Alsó-Egyiptom királyai: Szeka, Nesemiu, Tiu, Tjes, Anedzs, Meh... (Palermói Kő; – Kákosy L.).

Felső-Egyiptom uralkodójának címe: *Szúten*, az *Atef hosszú ezüst* koronát viselte (később fehér anyagból készült), az Ozirisz-ábrázolásokon két oldalát hosszú fehér toll díszíti (később mások is alkalmazták), a két srucctoll Maatot, a tiszta erkölcs, rend, egyensúly, egyenesség, törvényesség, az igazság, igazságtétel istennőjét jelenítette meg. A déli ország címe a *lótuszvirág*. Fővárosuk Nehen/Hierakónpolis (a XI. dinasztia idejéig tartotta rangját, ezután kezdődött Théba felemelkedése). Dél uralkodóját a *Nekhet-keselyű* védelmezte, mint Holdistennő. A Két Ország egyesítése után együtt szerepel a „Két Hölgy”, nevük *„Neby”*. Szintén két címerjelképet jelölt a „Nesu-bit”, a „Nád és Méh”: „a Nádtól és a Méhtől származó” az egyesített királyság kettősségének szimbolizálására. A virágzó nád Felső-Egyiptomot jelképezte, vörös szárral és kék buzogánnyal ábrázolták; a Méh Alsó-Egyiptomot jelölte. A klasszikus királyi öt Nagy Név a IV. dinasztia idejére alakul ki.

A dinasztiák előtti predinasztikus kort i. e. (kb.) 3100-ig számítják, legjelentősebb uralkodói: Felső-Egyiptomban (több király neve hiányzik) Ka/Zehen; a Skorpió király/Szerek; Narmer; de mindennek előtt (a történelmi) Ozirisz. Halála után hitvese öröklő meg a trónt, majd Ozirisz testvére Szeth bitorolja, ő utána Ozirisz fia, Hórusz kerül trónra a királyi Sóllyom/Karvaly-dinasztia élén, miután sikerült bosszút állnia apja gyilkosán. Harcuk Edfuban, Hórusz városában dőlt el. Többen úgy tartják (például Baines – Málek), hogy Ozirisz uralkodásától kezdve a király szent városából, „*Abüdoszból már az egész birodalmat uralták*”. A predinasztikus- és korai dinasztikus korban Nagada, Kift és Abüdosz kiemelt jelentőségű városok voltak, de még Dendara, Hathor istennő városa is fontos szerepet játszott Egyiptom történetében. Memphisz, Abüdosz és Nagada temetői voltak a legnagyobbak Egyiptomban. Hathor istennő temploma egyik szentélyének (az Ozirisznek szánt szentély) mennyezetén volt látható a híres zodiákus (ma a Louvreban van). A templom földalatti titkos szobái kultikus tárgyakat, különleges domborműves ábrázolásokat és szent iratokat őriztek.

Ozirisz volt a fő ítélőbíró a Túlvilág kapujában, egyik mellékeve „Henti Imentiu”: „Első a nyugatiak között”; a Túlvilágot ugyanis nyugaton képzeltek el. Halála után megistenült, az „Istenek Királyának” nevezték. A mitológia „Vegetációs Isten”-nek (is) tartotta a halál és újjászületés körforgásában, ezért gyakran zöld bőrszínnel ábrázolták. A haláláról szóló mondatöredékeket Plutarkhosz gyűjtötte össze.

Sokan Narmert, a kor utolsó királyát tartják a két ország egyesítőjének, mert van olyan ábrázolás, ahol Alsó-Egyiptom vörös koronája látható fején, egyébként a fehér koronát viselte. Narmer vívta meg kemény csatáit a Delta királyaival, győzelmet is aratott fölöttük, ezt igazolják palettái, ennek árán lehetett egyesíteni a Két Országot. Narmer alakja, harca az északiakkal és a líbiaiakkal egy buzogányfejen és néhány palettán maradt

1. Dombormű Ozirisz királyról egy templomi szobor naoszána elején (Baines – Málek: *Az ókori Egyiptom atlasza*).
2. Narmer palettája. A Két Ország egyesítése érdekében meg kellett vívnia háborúját a Delta uraival. A Sóljóm-isten védelmezte.
- 3–4. Királysztör Abtűdoszból (I. dinasztia). Rombusz mintázatot látunk az uralkodó ruháján. A rombusz Anyaistennő-kultuszra utal. Dzset király szerek-táblája (I. dinasztia). A „palotahomlokzat” fölött az „udvarban” látható a hieroglifa, mely az uralkodó Hórusz-nevét jelöli (Kákosy László: *Ré fiat*).
5. Korai építkezés, Ozirisznek szentelt templom Abtűdoszban (Drunvalo Melchizedek: *Az Élet Virágának ősi titka*).
6. Három szerek-tábla rajza: 1. Szeth-név; 2. Hórusz-név; 3. Hórusz-Szeth-név (Hilary Wilson: *A hieroglifák rejtélye*).
7. Az istenek űlve is magasabbak voltak az uralkodóknál. Szahuré király (V. dinasztia) és a koptoszi nomoszisten szoboresoportja (Egyiptom – *A fáraók világa*; szerkesztette Regine Schulz és Matthias Seidel).

1.

2.

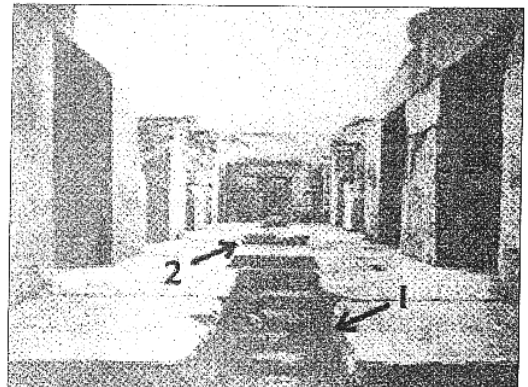
3.

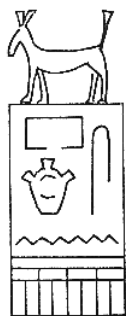
4.

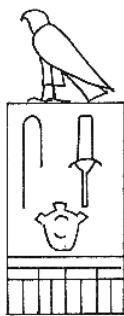
5.

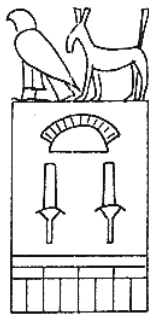
6.

Peribsen

Szehemib

Ha-szehemwy

7.

fenn. A „Narmer” név magyar gyökerekről árulkodik; mint uralkodói nevet Palesztinában Tell-Gátban és Tell-Aradon fal-feliratokon is megtalálták („tel”; Egyiptomban: „kóm” a régészeti lelőhely ásátási dombját jelenti).

A paletta eredeti rendeltetése: festékkeveréshez használt vékony fa-, vagy kölap. A téglalap alakú palack palettákat, lapokat később már fontos történelmi események megörökítésére, vagy uralkodók neveinek jelölésére is használják, utóbbiak a szerek-táblák, elődei az ovális keretbe foglalt cartouche-oknak (kartus). A legrégebbi szerek-táblák Turából, Nehenből, Tarkhanból és Bedából kerültek elő. A IV. dinasztia királyai használtak először kartusokat neveik jelölésére.

A királylistákon két kartust látunk, az öt királyi Nagy Név közül a 4.-et és 5.-et. A 4. fölött a „Nesu-bit” látható, a kartus a király utónevét jelöli; – az 5. fölött a „Ré fia” titulust jelentő hieroglifák jelennek meg, az 5. kartus az uralkodói név jelölésére szolgált.

Ozirisz/Wsir (Wsir = Us Ir), azaz ŐS AR – ERPAT SAB ER, azaz Árpád Zab-úr leszármazottja volt. Árpádot UTU napisten harmadik fiaként tartották számon (Michael Haberlandt: *Ethnology*, London, 1920. – Bíró József: *A szabir-magyarok őstörténete* 11. o.; – *Encyclopaedia Biblica; Dictionaire de la Bible*).

Arpach/Árpád i. e. 3900–3800 között alapított fejedelemséget Észak-Mezopotámiában a Zab-folyók völgyében Arpacsije központtal, a térséget nyugatról a Tigris határolta (magyar nevek!). Volt egy önálló Árpád-királyság is a mai Szíria (mai Szíria!) területén Aleppó közelében, attól északnyugatra. A *Biblia* a Királyok könyvében (18/34) ezt az Árpád-királyságot emlegeti: „*Hol vannak Hámátnak és Árpádnak istenei...*”.

AR.PA/AR.PAD: az AR-ok-magyarok fő-je, vezére; – trónra emeltje (L. 295., 306., 451.; G. 189.; Del. 73.).

Bár a közfelfogás istenként tartotta számon Oziriszt, – Ő *valós történelmi személy* volt; igaz, Árpád Zab-úr fiaként volt benne „isten” eredet is. Az Ozirisz, Árpád, Nimród (stb.) trónnév volt, így létezhetett egy történelem előtti Ős-Ozirisz istenkirály is. Van, aki úgy véli, Ozirisz a honfoglaló Árpád fejedelem leszármazottja volt, így nehéz lehet megmagyarázni, a *predinasztikus-kori* Ozirisz születési idejét, és hogy hogyan tudta átvészelné azt a legalább 3000 évet, ami korban elválasztotta Őt a honfoglaló Árpádtól.

Úgy tartják, Ozirisz, Ízisz, Szeth és Nephthisz testvérek voltak, – inkább féltestvérek lehetnek, akik egy apától, de különböző anyától születtek, így az akkori felfogás szerint összeházasodhattak, sőt a féltestvérek közötti házasságkötés megszokott dolog volt a királyi családokban.

Ozirisz Arpacsije vidékéről, az Ararát környékéről érkezett kíséretével Egyiptomba. Népe túlnyomóan magyar volt, akiket Zajti Ferenc, Bíró József, Magyar Adorján, Horvát István, Lukácsi Kristóf „*tulajdonképpen magyarok*”-nak, „*sajátképp magyarok*”-nak nevezett. A Deltában, a 9. nomosz északi sarkában, a folyók torkolatánál állt Ozirisz fővárosa: Per Wsir („US.IR Háza”); további nevei: Buszirisz, ma Abu-Szir, nevezték még „Dzsed Városa”-nak is, Ozirisz egyik jelképe ugyanis a dzsed-oszlop, az állandóság szimbóluma volt.

A „Földművelés Istene”-ként ő tanította meg népét a gabonatermesztésre, az ehhez szükséges szerszámok készítésére, használatára, állatok háziasítására, szőlőművelésre. Törvényeket állított fel, **államot alapított**, bevezette népét a hitvilág ismereteibe, felállította a szertartások rendjét. Testvére és hitvese, Ízisz/Ast/Isat megtanította a nőket a gyermeknevelésre, betegápolásra, gyógyitalok készítésére, igényesebb otthon-teremtésre, kenyérsütésre, fonásra, szövésre, ruhák készítésére. „*Ozirisz, a béke istene megszüntette az emberevést, Széth, a háború istene pedig újra bevezette. Mily dicső kezdet, s mily siralmas vég!*” „*Két kibékíthetetlen elv a Jó és a Rossz közt, Ozirisz és Széth között*” (Mereskovszkij: *Kelet titkai*).

Ozirisz gonosz, irigy „testvére”, Szeth összeesküvést szervezett ellene. Fondorlatos gyilkos tervet szőtt: készítettett egy díszes ládát, majd szövetségesei, a 72 összeesküvő jelenlétében kijelentette: annak adja ajándékkul, aki pontosan beleillik. Oziriszt is rábeszéltek, hogy fekdjön bele, majd hirtelen rázárták a fedelet. A ládát a Nílusba dobták, a víz Byblosz partjáig sodorta. Ízisz hosszú bolyongás után megtalálta és elrejtette. Egy másik változat szerint Thot ekkor még életre támasztotta Oziriszt, Szeth ezért dühében tizennégy darabra vágta testét, és szétszórta a Nílus mentén, hogy soha ne lehessen feltámasztani. (Miután Ozirisz Hold-jelképű „isten” volt, a 14-es szám összefüggésben állhat a Hold-fázisokkal.)

Szeth/Sutekh i. e. 3800–3700 körül még Felső-Egyiptom védőistene volt. Majd a harcászat, az erőszak; a sivatagok, pusztító szélviharok, a káosz istene és idegen földek ura lett, és leköltözött a Deltába, annak keleti részébe.

Ozirisz meggyilkolása irigységből, gyűlöletből fakadt. Ezt a soha nem szűnő zsigeri gyűlöletet, mint nehéz örökséget cipeli a magyarság hosszú évezredekén keresztül magával, e gyűlölettől hajtva írtották ki az Árpád-házat. Iránban (Arán; nem a későbbi világhódító Perzsia!) is történtek testvérgyilkosságok, például Iredzs és Tur esetében. Erre, a testvért is gyilkolni képes gyűlöletre mondták rokon népeink, az irániak: **EZ** a „turáni átok”!

A monda szerint Ős-Oziriszt 100 000 évvel ezelőtt temették el Abüdoszban; – ezt nem tudjuk, de a predinasztikus kor Ozirisze – mint említettem – történelmi személy volt, és a királyt testvére gyilkolta meg. Bár Szethet nem a mítosz kegyetlen, de megváltó elve vezérelte, volt halvány mítosz párhuzama a szörnyű gyilkosságnak az őt teremtményesítőkkel, miszerint a kozmikus Ős-ember, az első kultúrhérosz testét az istenek szétdarabolják, testrészeit szétszórják, hogy ezekből keletkezzen minden létező dolog a világon. Kínában Pan Ku volt a hős neve, akinek lélegzetéből lett a szél és a felhők; hangjából a mennydörgés; szeméből a Nap és Hold; húsából a föld; csontjaiból a sziklák (stb.). Ez lett a sorsa a germán mitológia Ős-héroszának, az óriás Ymir-nek is, történetét az *Edda* meséli el. A hindu védikus hagyomány hőse Purusa, az Ember, mítosza a Rigvéda X. mandalájában olvasható. Amíg a felsorolt történetek a mítoszok, legendák világába tartoznak és tartalmuk szimbolikus, addig Ozirisz meggyilkolása valóban megtörtént esemény volt. Tiámat (bolygó) testének szétdarabolása egy beleütköző isten (kisbolygó) által már kozmikus eseménynek számít, és a Föld, a földi élet kialakulását eredményezte (az akkád *Enüma elis* eposzban maradt fenn). Ekkor rendült meg az ősi Anyaistennő kultusza, majd idővel a sémi patriarchális hitszemlélet fog diadalmaskodni föltötte. Az ütközés egy óriási, világokat rengető „színjáték” volt a Kozmoszban, ereje ugyanis bedobta Tiámat egyik felét a kialakuló Naprendszer „élhető zónájába”, és így keletkezett a Föld; másik feléből lett az „Égi karpánt”, a kisbolygó övezet a Jupiter és Mars pályája között.

Kis kiegészítés a magyar–iráni rokonságra (most nem beszélve a népművészeti egyezésekről): „A perzsa sah múlt század derekán tett európai útja során egész kísérete olyan **zsinóros atillát** viselt, amilyen akkor még a magyar nemesi osztály széles köreiben szokásos volt.” (Pallas Nagy Lexikona – Magyar viselet; Nagy Géza, Huszka József).

Az egyiptomi nép úgy tudta, Ozirisz „igazi” sírja szent városában, AB.DU/Abüdoszban (AB.DU: „az Atya létesítménye”; – sumer szavak), illetve az ide tartozó szent temetőkörzetben volt, bebalzsamozott fejét ide temette el Ízisz. Ennek tulajdonítható, hogy a II. dinasztia koráig ide temetkeztek Egyiptom királyai, hogy emléküket Oziriszként tiszteljék.

A II. dinasztia kezdetétől uralkodók már ritkán temetkeznek Abüdoszban, valódi hatalmas masztaba sírjuk Memphisz nekropoliszában épül fel, például Szakkarában, mely már eddig is királyi székhely (Narmer uralkodásának központja). Ugyanakkor hagynak síremléket Abüdoszban is, mely csupán kenotáfium. A főemberek közül sokan kisméretű téglakenotáfiumokat építenek az Ozirisz-templomok és a temető közé eső területen, bennük sztéléket állítanak fel nevükkel, címeikkel. Közben Szakkara északi térségében egész masztaba-körzetek létesülnek, ahova közjogi méltóságok temetkeznek családtagjaikkal. Délen elsősorban sziklasírokat alakítanak ki. Az épségben maradt masztabák sírleletei gazdagok: sztélék, réztárgyak, finoman kidolgozott ékszerek, köedények kerültek felszínre. Abüdoszban találták meg Hufu/Kheopsz királyról az egyik fennmaradt portrét, egy 5 centiméter nagyságú elefántcsontból faragott ülő szobrocskát a király nevével.

A masztaba téglá-formájú, az első időkben napon szárított, később kiégetett agyagtéglából való építmény volt, olykor lépcsőzetes, mint a mezopotámiai ziqqurátuk, vagy falai egy síkban álltak és enyhén befelé dőltek. A bejáratot „palotahomlokzat” vagy domborművek, festmények, oszlopok díszítették. Gyakran látni bejárata fölött a szemöldökfa helyén az úgynevezett „hengertagot”, mely a felcsavart gyékényfüggönyt utánozza; domború felületén írás látható. A palotahomlokzat emlékeztet a mezopotámiai templomok rizalitos kiképzésére: farkasfog-szerűen ki- és beugró falfelületek, áljajtók, fülke-szerű bemélyedések váltják egymást. Belül fülkék tagolják általában három sorban; ez a földszint, innen középen lépcső vezet le az alsó szintre az aknához, ahová a koporsót helyezték, és itt is voltak fülkék. A földalatti akna a továbbiakban is az uralkodók végső nyughelyeként szolgált.

A „masztaba” szó a sumer MAŠ.TAB.BA elnevezésből ered, ^{mul} MAŠ.TAB.BA-ként a Gemini/Ikrek csillagképet jelenti; ^d MAS.TAB.BA-ként: ^dARA/U^{smu}/Ös Mu istent (!), akit az Ikrekhez tartozóként két-arcúnak ábrázoltak. Az Ikrek csillagkép istene volt ^d EN.ZU/Nanna, a „Tudás Ura”, kapcsolatban a „tudás népével”: a magyarral, az Ikrek népével. Hold-jelképű isten volt, mint ahogy EN.KI is, aki szintén a „Tudás Ura” (is) volt. Ozirisz, Nekhbet, Hathor, Thoth, Ptah, Honszu szintén Hold-jelképű istenségek voltak az őskor idején; Ozirisz még ezüstből való koronát viselt. *Szoros összefüggés van az őskor, az Anyaistennő-kultusz, azaz matriarchátus, a Hold-kultusz, a lépcsős piramisok, a Hold-templomok építése, a tudás kiemelt jelentősége és az ezüst használata között!* EN.KI csillagképei: Bak, Vízöntő, Halak; egyedülként három csillagképet „uralt”. Mindkét népnek, a magyarnak és hunnak EN.KI a „Föld Ura”, a Magur volt a védőistene az őskultúrák idején. Huszonegy „Magura” város- és hegynevet találtam Kogutowicz Manó: *Magyarország vármegyéinek kézi atlaszá*-ban (a szóvégi „a” itt is birtokos rag). MAG.UR formában a „MAG” szó is bennünket képvisel, a MAG.US/Ösök voltak a beavatott papok, tudósok, gyógyítók.

A legendás csendes-óceáni birodalom, Atura uralkodói az AR.MAGUR (!) dinasztia tagjai voltak (*Arvisura*). Atura-ként (ez is Ataiszra torzult) lehetett az egykori MU egy része, vagy annak elmerülése után emelkedett ki az óceánból. A térképek nem igazolják Atura egykori létezését, de hogy létezett, mégis biztosra vehető, mert a név „Athura”-ként jött elő Észak-Mezopotámiában, a tartomány a Van-, Urmia-tótól délre, Harrán, Arbéla térségét jelölte; de városnévként is többször felbukkan a térképeken (*The Times Atlasz Világtörténelem*; – A.TU.RA: „a vízen jöttek népe”; „akik vízen jöttek”).

Mezopotámia kultúrája nagy hatást fejtett ki Egyiptom fejlődésére. Az első dinasztiák idejéig szoros volt a kapcsolat a két tartomány között. Egyiptomban is elterjedt az „állatviadalok” ábrázolása, használták a pecséthengereket; az első ősi kis szentélyek itt is nádból készültek, mint Mezopotámiában. Az első dinasztiák királyi ruházatán olykor rombusz mintákat látunk, a rombusz a Kárpát-medencében, Mezopotámiában alapvető szimbólum volt az Ős-Istennők jelölésére. Elég volt egy rombusz és cik-cakk mintát ábrázolni, már tudnivaló volt, hogy Ős-istennőről van szó. A rombusz (ívelt formája) női minőségű szójel, legalább 200 000 éves sámánisztikus jelkép alapján US/ÖS jelentéssel, az Ős-Anyaistennő kultuszát idézi; a cik-cakk motívum pedig istenséget szimbolizál minden Ős- és ókori kultúrában.

A Kárpát-medencében élő ősmagyarok bárhová kerültek, mindenütt ragaszkodtak istennőikhez, így ismerte őket az egész Közel-Kelet. Felső-Egyiptom neolitikus őskultúráiban (Tasza, Badári, Nagada) is van nyoma az istennő-kultusznak, a felemelt karú, madár-fejű és behajlított madár-karmú kis női szobrok jelképezik (madár/makar/magyar).

A királyok bizonyos szokások, szimbólumok, jelvények, uralkodói attribútumok (például vörös vagy fehér korona); jellegzetes kéztartásukkal; fővárosuk helyének kiválasztásával (Alsó- vagy Felső-Egyiptom); fő istenségük megválasztásával, vagy hogy harcos királyok vagy békére törekvők voltak-e (utóbbiak többnyire kultúra-teremtő, városépítő királyok voltak) segítenek bennünket annak eldöntésében, vajon ők hova sorolták be magukat, melyik etnikumot vallották inkább sajátjuknak.

Az Ozirisz-teremtette Delta-beli virágzó fejedelemséget a Mezopotámiából érkező Cham támadja meg seregével i. e. 3200–3100 körül. A harc már a tengeren elkezdődik majd a folyóágak közötti szárazulatokon folytatódik. Véres háborúk árán végül ki is szorítják a magyarokat a Deltából, így lett aztán Ozirisz utódainak otthona a Deltacsúctól Asszuánig, az 1. kataraktáig terjedően Egyiptom középső és déli területe.

Cham jelentős számú néppel érkezik Egyiptom partjaihoz. Győzelme után a *Deltában* rendezkedik be; annak *főleg keleti oldalán a hun/kus lesz a meghatározó alapnépesség*. Az elsősorban pásztorkodó nép itt megtalálta a nagyállattartáshoz alkalmas életkörülményeket. Cham a 16. nomosz kerületi fejedelme lesz, a kerület: Per-Banebdzsedet, a „Kos”, azaz Dzsedet – görögül Mendész – urának háza, birtoka. Cham saját kerületében bevezeti Mendész-, a Kos kultuszát, majd a dinasztiák elején Nimród unokája, Nebré/Réneb felkarolja, és szélesebb körben is elterjeszti a Mendész-kultuszt.

Cham Ur-i királyok leszármazottja. Nagyon fontos kihangsúlyoznunk, hogy **Éva leszármazottainak két fő ága** alakul ki. Az egyik: **Enki isten és Éva** utódainak leszármazási vonala, első királya: Qayin/Káin/Arpium/Arwi'um, Szarvastehén fia, Kiš uralkodója, aki az Özönvíz után 12. uralkodóként ül Kiš trónján (Laurence Gardner: *A Grál-királyok eredete*; – és a mezopotámiai királylista alapján: *A sumer irodalom kistükre: A hajdankor királyai*; fordította Komoróczy Géza). Itt is **két ág** különböztethető meg: az egyik a Kiš-i királyok sora Aggáig (uralkodott i. e. 2900–2800 között), aki kortársa volt Gilgames uruki királynak. A másik leszármazási vonal Énákkal kezdődött, aki az Ur-i királyok őse volt. Énok után az első jelentős király: Lámek/Akalam-dug.

A másik fő ág **Ádám és Éva** vonala. A leszármazási vonal Sat-nál/Szét-tel kezdődik (nem azonos Ozirisz testvérével) – itt is volt egy Énok és Lámek –, és vezetnek Sémig, a szemiták őseig (L. Gardner); ezen az ágon kell keresnünk Kainán, Jared, Metusélah, Noé pátriárkákat.

Mi most a turániak vonalán haladunk, kezdve Lámek/Akalam-dug Ur-i királlyal, őt Abargi követte, hitvese a híres Subad királyné, akinek sírleletei vetekednek Tutanhamon gazdag kincseivel. Abargi után fiuk, Túbal-kain/Meszkalamdug kerül Úr trónjára i. e. 3200 körül, hitvese Nin-Banda. A házaspár fia: Cham, Ó Egyiptomban; – Cham fia, Kuš Etiópiában, – majd Nimród következik, aki Észak-Mezopotámiában, Nimrudban uralkodik. Nimród egyik fia Boéthosz/Hotep-szehemui néven megalapítja Egyiptomban a II. dinasztiát i. e. 2770 körül.

Nimród számos várost alapít Mezopotámia-szerte; mint nagy vadászról és városépítő királyról emlékezik meg a *Biblia*.

Cham a Delta 16. nomoszában alakítja ki a „szent kosok” temetőjét, ide helyezik a kosok nagyméretű szarkofágjait. Ez a temetkezési rítus, valamint Mendész kultusza számunkra riasztó, és az volt Hérodotosznak is, aki részt vett egy Mendész-rituálén és szűkszavúan sejteti, hogy ez egy sötét, visszataszító, szodomita, a szexuál-mágia világába tartozó kultusz volt, a „szent bak” közreműködésével. Az ott élők ezt nem fogadták viszolyogva, nekik mindez szimbolikus volt, papjaik ugyanis azt hirdették, hogy az általuk szentnek tartott állat a Bak csillagkép megtestesülése, az állat alakjában az isten van jelen, és a rítus a termékenységet szimbolizálja.

Ezoterikus felfogás szerint „Cham a Bak tizedik korának arkhónja” volt (bármilyen értendő ez alatt; – L. Gardner). A csillagképhez kapcsolódik a „tudás” fogalma is. Cham valóban beavatott tudós, az alkímia mestere, sőt előde: Túbalkain, a „Nagy Vulkán”, „Nagy Kovácsmester” is az volt – Egyiptomban Ptah isten számított annak, – istenek és beavatottak készítették (aranyból transzmutálták) az „életadó fehér port”, melyből kenyeret sütöttek az istenek és uralkodók asztalára (Egyiptomban úgy nézett ki, mint egy fölfelé megnyúlt piramis), vagy italként fogyasztották. Kiküszöbölte a testi elfajulásokat, szellemi frissességben tartva meghosszabbította az életet.

Cham saját, valamint elődeinek tudását smaragdtáblákra hagyta hátra.

Amíg a köznép bár keveredve, de túlnyomóan egy tömbben élve jobban megőrizte nyelvét, etnikai/faji eredetét, – a királyok, az uralkodó osztály esetében tévedés lenne „tulajdonképpen” magyar, vagy kus/hun uralkodókról beszélni, és ez nem csak Egyiptomban volt így. Azt nem lehet tudni, mikor és milyen formában fogalmazódott meg, de általánosan követendő szokásrendjükké vált, hogy a két „testvér-nép” trónra szánt örökösei, főméltóságai gyermekei sok esetben vegyes házasságokat kötöttek. Egy pár példa:

Hangun/Huo hun fejedelem első hitvese kínai hercegnő volt, e házasság révén lett Huo császár; második felesége: Megyerja, fiaik: Hunor és Magor (az *Arvisura* szerint itt is volt Hunor – Magor). Hunor felesége Maturi, Magor hitvese Irgiza.

Ozirisz és hitvese, Ízisz „testvéri” viszonya valószínű „csupán” féltestvéri rokonság volt, így Egyiptomban (is) lehetséges volt házasságuk. Ozirisz Arpacs/Árpád leszármazott volt; a mitológia Íziszt a Szíriusz/Kutya csillaggal azonosítja.

A házasságoknál az apa lehetett azonos, de az anya nem, bár Egyiptomban gyakran előfordult, hogy a király feleségül vette legidősebb lányát, mivel a trón elsősorban anyai ágon szilárdult meg még az **anyajogú ősiség** maradványaként; továbbá, hogy az isteni származás „szent vére” ne keveredjen idegen halandókéval.

A hunok egyik szimbolikus állata a Kutya volt, Egyiptomban a Szíriusz csillagképhez, Ízisz jelképéhez kapcsolódott.

Narmer, az egyiptomi predinasztikus kor utolsó uralkodója örökös harcban állt az észak felől érkezett Cham népével.

Végül békét kötöttek. Ennek megerősítésére Narmer feleségül vette a Delta egyik főrangú urának lányát, Neith-hotepet.

A leányzó neve szerint hun származású volt, ugyanis Neith Egyiptomban a harcászat nyilakkal ábrázolt istennője volt.

Fiuk, Ménész/Mén/Mena/ Hor-Aha/hor-aka/horka, azaz trónörökös, a „kisebbik király”. Eridu/Aridu (ARy.DU) Enki isten városa volt, másik neve NUN.KI, „a Herceg Földje”, későbbi neve: A.HA.KI, „az Édesvízi Halak Földje”. A HA jelentése: „hal”. Látunk hal jelképet Egyiptomban éppen a 16. nomosz szimbólumaként (Cham területében). Az „A.HA.KI” a CZ XVI 6 Papi szövegben (Mezopotámiában) szerepel, akkád értelmezése: **su.ba.ru**.

Miután Enki, a Magur a magyar-hun nép védőistene volt az őskultúrák idején, és az Ő egyik csillagképe a Halak, kézenfekvő az összefüggés. A „horka” méltóságnév a Hor-Ahából alakult volna ki, vagy már megvolt?

Abargi Mezopotámiában volt király, hitvese Šubad királyné. (AB = atya; AR: magyar; – GI: L. 85. = rózsza, virágzás, gazdagság; rendes, egészséges, tiszta.) A SU a szubarokra vonatkozó szó, a BAD: bástya, védmű, védőfal.

Sznofru, a IV. dinasztia első királya, hitvese: Hetepheresz, fiaik: Hufu/Kheopsz, a trónörökös; Rahotep herceg, a főpap.

Hufu a kos-fejű (álarcú) feketé Hnum-ot választotta védőistenének; Rahotep „makar” kéztartással ül főpapi székein.

Moó királynő Mayaxban, férje: testvére, Coh herceg. Közös jelképük egy szfinx, melynek madár feje (a magyarok szimbólumaként) és leopárd teste van (a hunok jelképéül).

AZ ÍRÁS KIALAKULÁSA

Az írás eredete képekkel kezdődött, a képjel vagy hieroglifa a tárgy képét jelölte, de voltak más rendszerek is.

Egyiptomban a hieroglif-írás (hiero = szent, glifos = vésés) szintén képi motívumokból állt. Jelöltek magánhangzókat is, melyeket „fél-magánhangzóknak”, „gyenge mássalhangzóknak”-nak nevez a szakirodalom (Hilary Wilson: *A hieroglifák rejtélye* – tankönyvként ajánlható irodalom lehet a hieroglif-írás tanulmányozásához).

Az írás vázát a mássalhangzók képezték, nemzetközi megegyezés alapján többnyire „e” hangzó társult hozzájuk. Minden szótag, tehát minden szó is mássalhangzóval kezdődött (voltak kivételek). Hogy melyik mássalhangzóhoz milyen magánhangzó társult, azt a *mindenkori jobb hangzás*, a **hangharmónia** is befolyásolta. A több szótagból álló szavaknál számított az is, hogy az első szótagonál a hangsúlyos helyen mély vagy magas magánhangzóra állt be a szájtartás. A kiejtést befolyásolták továbbá az „ikerhangok” is: a többtagú szavakban a kemény hangok lágyulhattak, és ikerhangjuk alakját vették fel. Ikerhangok: P–B; T–D; K–G,H; N–Ny; S–Sz; F–V.

Az egyiptomi nyelv fennmaradt formájában írott nyelv volt, ezért ma már *nem lehet pontosan rekonstruálni a korai idők beszélt nyelvét a hátrahagyott írás alapján*. A mássalhangzós vázra épültek a kiejtett szavak, tág teret adva a késői

értelmezők félre-fordításainak, ugyanis az írás jellemzője a *rébusz*-rendszer; Borbola János: *Csillagszoba* c. könyvében „ősmagyar hangváltó-rendszernek” nevezi. A mássalhangzók közé más-más magánhangzót iktatva különböző értelmet kapunk. Vegyük például a K R D hangzóit, hieroglifáit, olvasata lehet karod, kéred, korod, károd. Ahhoz, hogy megközelítsük az eredeti értelmet, és ne essünk ki a kor stílusából sem, *ismernünk kell az ország történelmét*, a mitológia szóhasználatát, a szakrális szokásokat, kifejezéseket, a liturgia nyelvét (óvakodjunk például a kereszténység korában kialakult szavaktól: „mise”, „pokol” stb.); ismerni kell az istenek világát, azon istenekét is, akik kapcsolatba hozhatóak az adott kultúrával.

A Napoleon-vezette expedíció (1799-ben) felfokozta az érdeklődést az egyiptomi kultúra, benne az esztétikailag látványosan szép, de ismeretlen írás iránt. Napoleon szabadkőműves volt, vonzották a rejtett tudományok. Nagyszámú tudósgárdát, képzőművészt, mérnököt vitt magával. A mérnökök egyike, Bouchard talált rá a híres, feliratokat tartalmazó **Rozette-i sztélére**, melyen ugyanaz a szöveg hieroglif, démotikus és görög írással maradt fenn (trilingvis), melyek közül a görög – mint tudjuk – régóta ismert volt. A sztélé V. Ptolemaios Epiphanes (i. e. 204–181) uralkodásának 9. évéből származik. Ebben az időben a görög volt a hivatalos udvari nyelv Egyiptomban, de a fontos rendeleteket két nyelven írták.

Régóta kísérleteztek már az egyiptomi írás megfejtésével, de nem boldogultak vele. Hogy végül sikerült, az Jean-François Champollion francia tudós felülmúlhatatlan érdeme volt.

A rozettei sztélén – ami végül a megoldáshoz vezetett – kartusokban ismert királyneveket találtak: *Ptolemaiosz*, *Kleopatra*; ennek alapján indult a hieroglifák értelmezése. A munka alapos előtanulmányokat igényelt, Champollion a maga rendkívüli felkészültségével is éveig dolgozott a hieroglifák fejtésén. 1823-ban publikálta kutatási eredményeit: *Précis du Système hieroglyphique* című tanulmányában. A keleti nyelvek közül ismerte a görög, héber, arámi, arab, kopt nyelvet és írást.

A hieroglif kép a beszélt nyelv megfelelő szavát jeleníti meg, és annak első mássalhangzója társul hozzá. Például a „száj” képe valóban egy félig kinyílt szájat ábrázol, a „ro” szó jelöli a száj fogalmát, a képet tehát az „r” hangzó képviseli; de a *sas/sólyom* is az „r” hangzót jelenti. H. Satzinger a madár által kiadott „aR” hangot tartja a helyes transliterációnak (! – Borbola). A „víz” fogalmát egy cik-cakk vonallal jelölték. A víz: „nu”, így az ábra hangzója az „n” lett (stb.).

A képeket piktogrammáknak vagy ideogrammáknak nevezik. A hangértékek (a képek megnevezése), azaz a fonémák alkotják a transliterációt (Borbola). A többszám kifejezéséhez ismételnünk kell az adott hieroglif jelet.

Huszonnégy egyszerű képet használtak, melyek fonetikai jelek voltak. A hieroglif-írásnak ez volt az első szintje. A második, magasabb szint már hétszáz képet használt, majd a formai variációkkal együtt kibővült több mint ötezer jelre, jelcsoportra, szó- és fogalomjelre. A további fejlődést a hieratikus írás jelentette, melyet hivatalos és kereskedelmi közegben használtak; majd i. e. 700 körül még tovább stilizálódik az írás, és kialakul a démotikus változat. A hieroglifák jelcsoportokba álltak össze (mint Mezopotámiában a ligatúrák), „*az írásfelfogás alapját a jelcsoportok képezték*” (Baines – Málek).

A hieroglif-írás „*vegyes írás*”, elemei a mássalhangzók hieroglifái, továbbá a fogalom/eszme-jelek, szójelek.

A „W” hieroglifája jelölheti az: ú, ű, ő, ő magánhangzó csoportot; a „J”, „Y”-t jelölő hieroglifa az: a, i, í, e magánhangzókat. A számunkra fontos bagoly képe mindig „M” hangértékkel szerepel. Több funkciója is van: mondatban a szembeforduló bagoly a mondat végét jelöli, vagy összeköt két mellékmondatot. Ha „a” kapcsolódik hozzá: „Ma”, legtöbbször bennünket, magyarokat szimbolizál, de „Ma” formában fogalomjel is, jelentése: „most”; végül a hieroglifa „madár” jelentéssel is bír.

Időszámítás után pár évszázadon keresztül a kopt nyelvet beszélték az egyiptomiak, így a kopt nyelv örizte meg az ókori egyiptomi nyelv legkésőbbi változatát. Rendkívül fontos volt e nyelv ismerete, mert a *kopt írás jelölte a magánhangzókat is*, ezért nagyon hozzájárult a hieroglifákkal írt ókori szövegek megfejtéséhez, a szavak kiejtéséhez. A megfejtést elősegítették még a diplomáciai levelezések fordításai, például az amarnai levéltár anyaga; a görög nyelv, a *Biblia*, a Hattusasban fellelt ékírásos táblák, babiloni, asszír szövegek fordításai; Hérodotosz, Diodórosz, Sztrabón, Plinius, Plutarkhosz írásai (stb.).

Az arabok hódítása után (Kr. u. 639–642 között) az arab lett a hivatalos nyelv, a kopt irodalmi nyelvvé vált, majd csupán az egyházi liturgikus gyakorlatban alkalmazták. Etiópia templomaiban a zsoldárok manapság is kopt nyelven szólnak meg, de nagyon kevesen értik, miről is szólnak.

A nagyobb templomok írnokiskolákat működtettek, a papok járták a falvakat, hogy tanulásra elszánt értelmekes kisfiúkat toborozzanak, akik aztán öt éves koruktól már iskolába jártak. Az egyiptomiak mindent írásba foglaltak, a részletes, *mindenre kiterjedő adminisztrációhoz* nagyszámú írnokra volt szükségük. A gyerekek először a hieratikus írást ismerték meg, csak ez után kezdtek rajzolgatni a hieroglifákat.

A hieratikus írás gyorsírásnak számított a hieroglif-íráshoz képest, ezért mindennapi használatra alkalmasabb volt a levelezések, számadások, leltárlisták, végrendeletek, szerződések megkötésénél. Mindenki elsajátíthatta az írás-olvasás tudományát származásra való tekintet nélkül. Rangja volt annak, aki tudott írni, olvasni, ezért a szülők olykor komoly áldozatokat hoztak, hogy gyermekük tanulhasson. Főleg a középosztálytól fölfelé szinte mindenki rendelkezett az írás-olvasás tudományával.

Az alapképzés után a tehetséges ifjak szakosított területeken képezték tovább magukat a továbbképző központokban, a főiskolákon: könyvelés, jog, orvostudomány (utóbbi önmagán belül is szakosodott), művészet, építészet, idegen nyelvek terén (közülük kerültek ki a diplomáciai levelezés írnokai). Híres volt a Deir-el Medinében működő központ, az edfui Hórusz templom; Dendara, ahol orvosi főiskola volt, Héliopolisz/On. A nagyobb iskolák az adott város templomához tartoztak. „Élet Háza”-nak nevezték, tanárai az „Élet Házának Papja” címet viselték. Ezek kiemelt iskolák voltak. A szegényebb szülők gyerekei – főleg alapszinten –, egy-egy alsóbb fokozatú pap irányításával tanultak a szegényebb körzetekben vagy a falvakban. Még a városi helyi adminisztrációs hivatalok vagy központi kormányhivatalok is tartottak fenn saját iskolákat, ilyenek voltak a „Dokumentumok Háza”-ihoz tartozó intézmények. Utóbbiban tartották a fontos iratokat; de őrizték a templom-levéltárakban is, esetleg a templomok földalatti titkos kriptáiban.

A legegyszerűbb írnok-felszerelés: téglalap alakú paletta, a gyerekek esetében falap, rajta két kerek mélyedéssel a fekete és vörös festék keveréséhez. Magasabb szinten akár tizennégy színt is használtak. A táblán kívül volt egy tok a nád-írószálak tárolására és egy kis zsákocskó, melyben a labda-formájú száraz festékeket, egy vizes tálkát és a „radirt” (egy darab kovakő) tartották. A palettát, tokot és zsákot ábrázoló kép mintegy hieroglifiként jelölte az írnokot és magát az írást. Az írástanulás módszere elsősorban a másolás volt. A mintát a tanár felírta a táblára, a tanulók törött cserépdarabokra (osztrakonok-ra), agyaglapokra másolták a szöveget, melyek gyakran az irodalmi művekként is számítottak „Intelmekből”, a „Bölcsességi irodalomból” vett példabeszédek, erkölcsi tanítások voltak. A papirusz túl drága lett volna a gyerekek mindennapi írás-gyakorlásához.

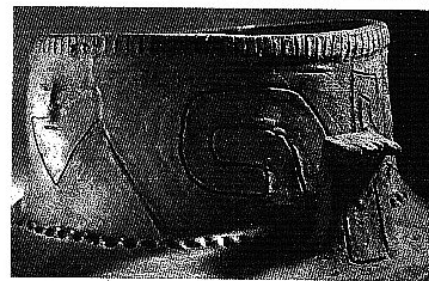
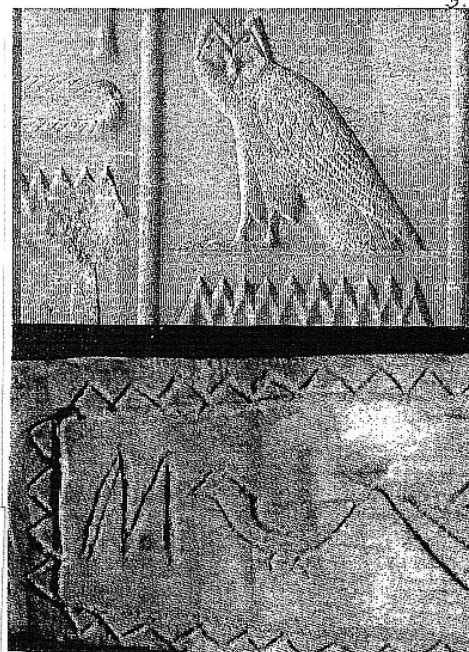
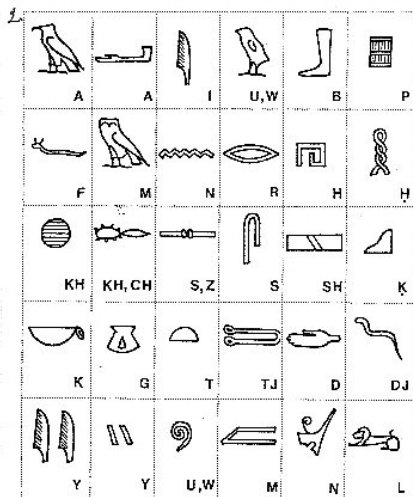
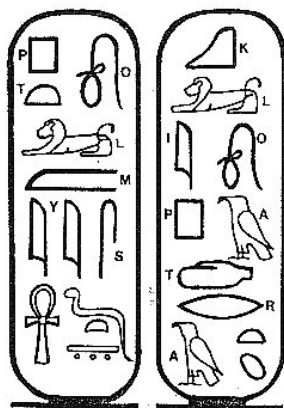
1-2-3-4-9. Hilary Wilson: *A hieroglifák rejtélye*. Az itt közölt két kartussal kezdődött a hieroglifák megfejtése. – A hieroglifikus ABC alapjelei és az alternatívákként használtak. – Rövid részlet Wilson 16 táblázatának egyikéből; itt már jelcsoportokat látunk.

4. Egy udvaronc Wenis/Unisz király udvarából (V. din.). Az írás jelentése: „A Király Ismerőse, a Dél Kamarása, a Kettős Magtár Felügyelője, Wenis-anh” (Wilson). A király neve: „Wenis” kartusban látható. A „Király Ismerőse” kiemelt pozíció volt az udvarban, bizalmi állás a király szolgálatában. Az udvaronc abban a kegyben részesült, hogy nevébe foglalhatta uralkodója nevét.

5-6-7. Ha a bagoly „M” jelc mellett az „a” hangzó társult, a legtöbb esetben bennünket, magyarokat képviselt. A madár (MAdAR) fején kihangsúlyozva látjuk a stilizált „hármashalom” jelét. – Az M-jel szinte összeér a madár alakjával; guzsalytalp díszítés Pap Gábor: *Hazatalálás* című könyvéből. – Alföldi vonaldiszes kerámia, szakálhátú csoport, Kalicz Nándor: *Agyag istenek* című könyvéből.

Együtt van az M-jel, benne egy istennői arc; spirálmotívum jelzi: az istennő egy galaxisból érkezett (az én elemzésem).

8. Részlet Borbola János: *Csillagszoba* című könyvéből. – 9. I. d. I. Pepi király (VI. din.) főudvarmestere (elemzésem szerint).

	Ta Mery (Egyiptom)
	Ta Shemau (Felső-Egyiptom)
	Ta Mehu (Alsó-Egyiptom)
	Kem (A Fekete Föld)
	Deshert (A Vörös Föld)
	körzet, tartomány
	hely, ház
	városka, város

236c

39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51
i psg e ti i h3st n - nn h psg - w
él PeZsGóadÓ aTyJa KeReSzT eN - Nincs K(ör) PeZseG(?) Ó

Él a véradó atyja a három széken, nincsen olyan vérző (?) kör,
mint az övé.

A „hármashalom”
és stilizált változatai
L. 365-366.

JÁ D fiú JÁ N nefer iók Ma Ka-rok

Jdi, AReNef fia, a MaKarak
kedvelt, jóságos főnöke.

(Az „Jdi” gyakran fiánév volt ebben
a korban.)

ETNIKUMOK – BETELEPÜLŐK

Egyiptom lakossága – mint mindenütt máshol –, már a kezdetektől rendkívül kevert lehetett, legfeljebb lokális régiók, országrészek egységesebb faji összetételéről és nyelvéről beszélhetünk.

Kákosy írja: „Egyes nyelvészek észak-afrikai (ber-ber) és déli (kusita) csoportot különböztetnek meg a hamita nyelvek között. Az előbbibe tartozik többek között a tuareg és a kabil nyelv, a kusita csoportba a bedzsza, bisarin, galla, szomáli, afar, saho.” Az egyiptomi igeragozás egyes elemei sémi behatást árulnak el. A Szerző később megjegyzi, hogy az egyiptomi nyelv „Nem áll olyan közel egyik sémi nyelvhez sem, mint azok egymáshoz; **arcuk nem sémi karakterű**”. Kákosy az arámit a sémi nyelvek közé sorolja. Kezdetben az „AR.AM” szó az „anyajogú magyarokra” vonatkozott! A „ber-ber” szó pedig a BAR.BAR (L. 381.) sumer kifejezésből ered, jelentése: világítani, fény-fény, ragyogás. A szó UTU/Šamaš napistenhez kapcsolódik, aki a Nap-tisztelet turáni népek egyik fő istensége volt.

R. Virchow antropológus az egyiptomi király-múmiákat vizsgálva megállapította: „az előkelő személyiségek testalkatában egyetlen vonás sem tűnik elő, amely legátvalóbból is a néger vérrel való keveredésre emlékeztetne.” Lepsius és De Rouge szerint „a **kaukázusi fajhoz tartoznak, hazájukat... Ázsiában kell keresnünk, ahonnan bizonyos még ősidőkben a szuezi földszoros keskeny hídján át vándoroltak be a Nílus termékeny völgyébe.**” (közli Mahler E.)

Egyiptom népességében bőrszín tekintetében négy típust különböztettek meg:

a legelőkelőbb volt a „rometu”, a vörös, bőrszínük a tipikusan egyiptomi kissé barnába hajló vörös;

az „ámu”, ide tartoztak a hettiták, kharuk, rutenúk; Palesztina, Szíria népe, hozzájuk csatlakoztak később a sémik, bőrszínük sárga vagy sárgás-fehér;

a „nahaszuk”, a fekete négerek, ide soroljuk a kusokat, etiópokat, akiknek bőrszínük ugyan sötét volt, de *arcvonásaik europid jellegűek* maradtak, és fajilag *nem voltak négerek*; (évszázadokon át éltek olyan területeken, ahol égető napsütésnek voltak kitéve, ettől váltak sötét, mahagóni színűekké;

a „tamhuk”, a fehér bőrű líbiaiak. (Mahler Ede nyomán.)

A felsorolás önmagában megállja a helyét, de nem teljes, hol van az a bizonyos előkelő „kaukázusi faj”? Az első királyokat még a rometu típusba sem lehet besorolni.

Képek, szobrok esetében mindig az *etnikumra jellemző bőrszínt, arcvonásokat, jellemző testi adottságokat jelenítették meg, az egyiptomi képzőművészet nagyon megbízható volt* ezen a téren. Ébenfából készítették Ehnaton fáraó anyjának, Teje királynénak egyik szobrát, akit mostanában zsidó eredetűnek mondanak. Természetesen lehetett volna az is, csakhogy Teje feketének született. Feketére festették a núbiai „fekete fáraók”, valamint a kus uralkodók szobrai is. Arisztokrata hölgyek, királynéok viszont divatból festették vörös színűre arcukat, hogy hangsúlyozzák „rokonságukat” a rometukkal.

Meg kell itt állnunk egy pillanatra. Egyiptom arisztokrata rétegének *egy része valóban a vörös* pigmentációjú bőrszínt képviselte. A bőrszín megjelenik az Atlanti-óceán mindkét oldalán, a nyugati területeken az aztékok, toltékok és maják esetében; keleten a Földközi-tenger melléki népek egyik-másikán. Itt kiemelném a tengerjáró föniciai népet, akik „kana”-nak, „sötét vörösnek” nevezték magukat; valamint a krétaikat. Utóbbiaknál a csodálatos színes falfestmények téglavörös bőrű férfiakat ábrázolnak, vastag övekkel összeszorított karcsú derékcal, széles vállakkal. Mindkét nép a tengeri hajózásra rendezkedett be, és kereskedelemről élt, így kapcsolatba kerülhettek atlantisziakkal, csakhogy a felfedezett szigeteket, földrészeket senkinek nem volt szabad elárulnia, halálbüntetés járt volna érte.

Végigjárhatjuk a Föld további részeit, nem találjuk meg ezt az „egyiptominak” mondott embertípust, mely magas szálcsa termettel, rendkívül széles, telt vállakkal, ennek ellentétéként viszont valószínűtlenül vékony, karcsú derékcal (főleg falfestményeken, domborműveken ábrázolták így őket), általában szép klasszikus arcvonásokkal rendelkezett (és az arcfestéshez is nagyon értett), ők voltak tehát a **rometu**–egyiptomiak, bőrszínük barnába hajló vörös. A nők hasonló alkatúak voltak, de nőiesebb arányokkal, és bőrszínük halványabb volt.

Az emberiség kialakulásának hajnalán öt alapvető testszín létezett. Az öt szín egyike volt a **vörös**, mely *Atlantisz népét* jellemezte. Az atlantisziakkal történt keveredésnek tulajdonítható az egyiptomi **rometuk vörös** bőrszíne.

Az aztlának nagy feltűnést keltettek a Közel-Keleten, ahol például a sumerek sötét barnák és alacsony termetűek voltak (átlagosan 1,5 méter magasak), szemben az atlantidák hatalmas termetével, vörös bőrszínével. **Rövid szoknyát** vagy ágyékkötőt viseltek, melyet elől egymásra hajtottak, drága csatokkal rögzítettek; arcukra kék, fehér, vörös színekkel csíkokat, szimbólumokat festettek; rövid vörös álszakállt viseltek, kontyukban tollak lengtek, vörös köpenyűk aranyszálal gazdagon átszőtt, bőven redőzött volt; testük minden lehető részét túlszűfolták drága ékszerekkel a bokaperecektől a fülbevalókig. Az utcai nép tátott szájjal bámulta őket, amint ellibegtek (és elnéztek) a fejük fölött vörös gyaloghintóikon vitelve magukat. Az egyiptomiaknál is vállal magasabbak voltak, bőrszínük vörös volt, mint a szantálfa.

(Atlantisz három alapvető színe a *fekete, fehér és vörös* volt, az építészetben mindig együtt jelent meg a három szín; sok kultúra átvette ezt e szín-kombinációt, előző dolgozatomban: *Armorika, Thule...* részletesen írtam róla.)

Az aztláni divat nagy hatással volt az egyiptomiak öltözködésére: a köznép és az arisztokrácia, a királyokat is beleértve férfi viselete ez a rövid, térd fölött végződő, elől egymásra hajtott szoknya/ágyékkötő volt. Később aztán finoman redőzték, plisszírozták, keményítették, elől elállt a testtől; az egymásra hajló felső lapot visszahajtották, az öv alatt rögzítették, így elől egy háromszög-alakú szoknyarészt kaptak. Idővel hosszabbodott, dúsan redőzött lehetetvékony, lenből szőtt muszlin köpenyek („szőtt levegő”), aranyszálal átszőtt vékony vállkendők egészítették ki (stb.).

A nők egybeszabott hosszú, rendkívül szűk aljú ruhát hordtak, a kebleket csupán pántok takarták. Egyiptom királyai, királynői szintén álszakállt viseltek. Az uralkodók, az udvar előkelő tagjai szandált hordtak, melyet szintén gazdagon díszítettek (bár az ábrázolásokon gyakran meztláb látjuk őket); a szegényebb nép egyöntetűen meztláb járt. Az öltözetet paróka egészítette ki, nők, férfiak egyaránt viselték, nagysága, szépsége rangbeli különbséget jelzett.

Miután a szoknya/ágyékkötő általános viselet volt, nem nevezhetjük királyi attribútumnak, azok itt következnek.

Az ornátus legfontosabb darabja:

a korona; a dinasztiai korától az egyesített korona; de továbbra is viselték külön-külön a fehér vagy vörös koronát;

a XVIII. dinasztia korától hordták a kék, bőrből készített ún. „harci koronát”, a khepresh-t;

a legősbibb lehetett a „nemes” kendő, két szárnya vállig ért vagy mellre feküdt, hátul lófarokba fogták össze, a homlokpánt szalagja hátul lógott ki alóla. Minden fantáziafilm-ábrázolás és regényes feldolgozás ellenére *csak a király viselhette*. Ezeken kívül voltak még Maat tollaival, vagy kosszarvakkal kiegészített koronák, volt, hogy kétféle korona is látható együtt az uralkodó fején. Viszont ami egyöntetű volt, az a korona elején, a homlok fölött ágaskodó felfújt nyakú kobra, az arany ureuszkígyó. Ha csak páróka volt a király fején, az arany kígyófejet a homlokpántra rögzítették. Szoláris jelképként határozták meg: „Az ureusz, aki a Naphól származik” (Kákósy). Előfordult, hogy a kobra mellett ott volt a keselyű is. A kobra: Wadjet, a keselyű: Nehbet (a Két Hölgy: „Neby”). Olykor két kobrafaj volt látható egymás mellett.

A rituális álszakáll; az isteneké hosszabb volt, és a vége kissé felkunkorodott. Eredete oda vezethető vissza, hogy a mitikus ősiszenkirályok, a megistenült kultúrhéroszok (saját) szakállt viseltek. Ezt tartották a nyugati tenger felől érkező Usziri/Ozirisz istenkirályról, Mexikóban pedig a keletről (az Atlanti-óceán felől) érkező Quetzalcoatl-ról, de maga Atlasz is szakállas volt. Viszont a bajusz- és szakálltalan, csupasz arcú egyiptomiak kénytelenek voltak álszakállt viselni.

„A nagy Ozirisz” két hagyományos jogára: a déli királyság pásztorbotja (heka) és Észak korbácsa (nehe); – egyes szelíd királyok esetében légycsapóként funkcionált), a két attribútumot keresztbe tett kézzel tartották a felsőtest előtt;

az állatfarok, melyet a szoknya derekához rögzítettek hátul (már a predinasztikus kor királyai is viselték);

a széles, a mellkas felső részét takaró körgallér („uzeht”), mely általában nemesfém, féldrágakő, üvegpaszta, gyöngyök fűzése volt; díszítésnél alkalmazták a rekeszszománc tehnikát is (később szélesebb körben is elterjedt a gallér viselete);

a jogar; ha az uralkodó egyik kezében a jogart tartotta, a másikban az „anh” keresztet, az „élet” szimbólumát.

Egyiptom őskultúrája kezdeti viszonylagos elszigeteltsége miatt őshonossá vált. Az új hazát keresők hullámai több irányból közelítették meg a Nílus-völgyet, például észak felől. A Földközi-tengernek a Delta felé eső szakasza nem jelentett túl nagy kihívást azok számára, akik Palesztina felől hajókkal érkeztek, majd a Nílus-ágak közt partra szálltak. Az ebből az irányból érkezők egy része megkerülte a Deltát és nyugati, délnyugati oldalán a Fajjum térségében telepedett le.

A honfoglalók másik népsége észak-kelet felől a Szezi-földszoros hídján léphetett szárazföldre.

Egy további népcsoport a Vörös-tenger legkeskenyebb részén, a Bab el-Mandeb tengerszoroson keresztül jött (jelentése: „Siralom kapuja”). Akik itt szálltak partra, azok a mai Etiópia területéről indulva vándoroltak tovább északnyugat felé, elérve az Atbara folyót hajókon folytatták útjukat észak felé. Közben több helyen letelepedtek, és idővel várost, kultúrát alapítottak. „Méroe-ból egy nép” állították a görögök, azaz Meroé népségéből indult el „*egy papi társaság, a folyón lefelé vonulva a későbbi Théba vidéken telepedtek le, és ugyanott teokratikus kormány formájú államot alapítottak...*” (közli Mahler Ede; – nagyon fontos megállapítás!). Meroé népe a térség őslakóival együtt indították el a Nílus-völgy déli neolitikus őskultúráit.

Thébától Aszjútig terjedt Felső-Egyiptom középső térsége. Legfontosabb városai: Armant, Madamúd/Madu, Théba-Luxor, Karnak, Ombosz, Nagada, Dendara, Kift, Nag-Hammadi, Abüdosz, Thinisz/Girga, el-Madfúna, Hagarsza, el-Badári, Deir-Tasza, Matmar. „*Ez az ország rész volt az ókori Egyiptom szíve, a legkorábbi dinasztiák bölcsője, ez volt az a háterszág, amely a válságok idején is egyiptomi maradt, s Théba vezetésével innen indultak ki az új politikai egység megteremtését célzó kezdeményezések*” (Baines – Málek csodálatos megfogalmazásában). „*Egyes egyiptológusok véleménye szerint a birodalom a déli Nagada kultúrában gyökerezik*” (H. Wilson).

Jöhettek betelepülők kelet, nyugat felől is a sivatagon keresztül, küzdelmes út lehetett átvágni a forró pusztaságon. Északon a Delta mindent elborító mocsara sokáig késleltette a kulturális centrumnak számító közel-keleti tartományok felől érkező inspirációkat.

[Visszatérve a Bab el-Mandeb névre baljós gondolatot vet fel. Tragikus hangzása egy korábbi katasztrófára utalhat, melyben hirtelen és sokan veszthettek életüket. Az esemény kezdetéhez legalább a pleisztocén katalizmás periódusáig kell visszamennünk a Föld történetében, amikor feltehetően geológiai földmozgások következtében kettéhasadt Afrikának az északi részét, létrehozva a Vörös-tengert. Madagaszkár leválása Afrikáról kb. 135 millió évvel ezelőtt kezdődött. Levált India szubkontinense is, és különálló földrészként megkezdte északkeleti irányú mozgását, és körülbelül 50 millió évvel ezelőtt nekiütközött Délkelet-Ázsiának, lassan gyűrve fölfelé a Himalája csúcsait, melyek évenként pár centimétert még ma is emelkednek.

Mostanában egy ismeretterjesztő műsorban hangzott el a következő riasztó kijelentés: „Afrika a szemünk láttára szakad ketté”. Valóban, több érzékeny pontja is van Kelet-Afrikának, például a Vörös-tengertől induló Rift-hasadékvölgy, vagy maga a Nílus-völgy; folytatása, a hosszan elnyúló Nasszer-tó, az Albert-Nílus, majd a Fehér-Nílus mentén gyöngyfüzérként egymást követő tavak sora: Mobutu-, Edvárd-, Kivu-, Tanganyika-, Malavi/Nyasza; a Zambézi folyó és kiszélesedő torkolata, mindezek sora feltételez egy törésvonal meglétét Afrika keleti oldalán. A Bab el-Mandeb-bel kapcsolatos feltevés pedig azt jelentené, hogy a katasztrófa idején éltek emberek, akik áthagyományozták a katalizma emlékét. A történelem előtti népek ősemlekezete megőrizte ezeket a „világvége” földindulásokat, mondáikban hagyták ránk. A jégkorszakok embere – legalábbis nekünk úgy tűnik – örök vándorlásban élt, néha csak kalandvágytól hajtva, de legtöbbször egy-egy terület elszivatagosodása vagy éppen az ott bekövetkezett áradások miatt; sok esetben pedig a hideg, éhség, földrengések elől menekülve.]

Itt jegyzem meg, Mezopotámiában is hosszú időszakaszokat, például 241 200 évet adtak meg a nagy Özönvíz előtti istenkirályok (vagy isteni dinasztiák) uralkodásához; majd az áradat elmúltával a „Királyság újra leszállt az égből”. Az ezután következő „Új Ég, Új Föld” királysága Kiš-ben indult; „23 király 24 510 éven, 3 hónapon, 3 és fél napon át uralkodott. Kist fegyver verte le; királysága az E’annába került”; – közli a sumer királylista (Komoróczy Géza fordítása). Az E’anna Uruk városát jelentette; innen a királyság Ur-ba került.

I. e. 2600 körül Urukagina enszi reformokat vezet be az erkölcsi romlás-okozta visszaélések megfékezésére. Állította: istene, Ningirsu szólította fel arra, hogy „*állítsa vissza a hajdankor rendjét*”(!). Az erkölcsi normákat Urukaginától Hammurápiig UTU Napisten Bölcsességtáblájáról vették az uralkodók, és nagyon igyekeztek, hogy megfeleljenek az istenek elvárásainak.

A Napisten intelmei örök időkre szólnak, minden kor minden emberéhez.

„Ne tégy rosszat ellenségeddel!
Rossz tett helyébe jót cselekedjél!
Ellenségeid iránt irgalmas légy!
Soha ne járj a rosszak tanácsán!
Kenyeret szelj az éhezőknek,

bort töltö a szomjúhozónak,
a szűkölködőt felruházzad, ...
Segíts a segítséget kérőn,
tégy jót mindig – örökké!”

(Zecharia Sichin: *A Tizenkettedik Bolygó*; – nem tudni, ki fordította, a

kiadó soha nem közli a fordítót, de bárki is volt, ismerte az Új Testamentum stílusát, a vers Jézus szavaival szól hozzánk.)

A technikai tudással, a rejtett tudományok ismeretével, mely Egyiptomban az építészeten és az orvostudományban fejtette ki leginkább hatását, a Nyugat, az atlanti civilizáció gazdagította Egyiptom kultúráját; – a Keletről érkezők pedig hozták magukkal a csillagászat, matematika; a mezőgazdaság, kézművesség vívmányait, a művészetek iránti fogékonyságot és az ehhez kapcsolódó magaskultúrát.

KEZDETI KULTÚRÁK – A NEOLITIKUM ŐSKULTÚRÁI

Az őskőkori *Szebil-kultúra* kora i. e. 15 000–10 000 év közötti periódus. Lelőhelye Kom-Ombótól északra Asszuán mellett található. Három rétegből: kvarcból, homokkőből, dioritból készült szerszámok; tűzhelymaradványok, kovakő szerszámok, mikrolitok kerültek felszínre. Vadászatból, halászatból, gyűjtögetésből tartották fenn magukat. Kőszerszámokat: szakóccákat, kovakő pengéket, vakarókat, késeket, fűrészeket, nyílhegyeket használtak; kerek kunyhóikban tüzet gyújtottak. Ennek az ősnépnek egy része valószínű a Bab el-Mandeb-tengerszoroson át érkezett több hullámban. A kultúra kora megegyezik a palesztin Kebara-kultúra idejével, ahol szintén kerek alapú kunyhókban laktak, kő-pengéjű sarlókat, őrlőköveket használtak, és pörkölő gödröket a gabonamagvak pörköléséhez. Utóbbinak köszönhetően a tölésre eltett mag nem csírázott ki, fogyasztása is kellemesebb volt. A magpörkölésnek ebben a térségben nem maradt nyoma.

I. e. 9000 körül az északnyugati régióban kialakul egy elkülöníthető kultúra, melyet tunéziai lelőhelyéről *Capsien/capsai*-nak nevez a régészet. „Egyiptomban később kezdődött a neolitik korszak, mint a Közel-Keleten, de bőséges bizonyítékunk van arra, hogy i. e. 5. évezred második felében már háziasították az állatokat, növényt termesztettek, házakat építettek, cserépedényeket és kosarakat készítettek” (R. David; – közli Kákonyi László).

A Közel-Keleten az *Akeramikus neolitikum* korától, kb. 8500-tól indul a nemesebb búzafajták termesztése, és a neolitikum korában, kb. 6500 végéig nagyjából be is fejeződik. Ettől kezdve már ismertek a máig felülmúlhatatlanul nemes búzafajták, úgymint a hexaploid (hatsoros) alakor-, tönke-, durum-, kenyér-, tönköly- és bunkósfejú tar változatok.

Az árpának a kezdeti időkben kb. 9000-től (esetleg korábbi időktől) a kétsoros toklászós, később már a hatsoros tar változatát termesztik, valamint lent és különböző főzeléknövényeket is termelnek. Házasított állatokat tartanak: kecskét, juhot, sertést és szarvasmarhát. Lehet, hogy a korai neolitikumi fejlődést az egyiptomiak megspórolták azzal, hogy vívmányait készen hozták magukkal a betelepülők.

Halottaikat a predinasztikus időkben bőrből csavarták és fa tekenu-ban (tekenőben/teknőben), esetleg nádból font vagy agyagból formázott és kiegészített ládákban temették el, a ládákat gyékényszőnyegbe csavarták. A sír két részből állt, egyik része volt maga a sír, a másik kisebb fülkébe a mellékleteket helyezték. Gyakori volt a zsugorított temetkezés, amikor a haldoklót oldalára fordították, térdeit amennyire lehetett felhúzták a két könyökéig és összekötözték (hogy így maradjanak), kezét a szája elé rendezték egy kis edénykével, amiből – hitük szerint – a túlvilágon az „örök élet italát”, itta. Más esetben magvakat helyeztek egy edénybe, vagy szórtak a halott szája elé. A kis női szobrokat mellékletekkel temették el, mintha élő ember halt volna meg. Már ekkor gyakorivá válik az állattemetkezés, ennek a szokásnak később túlbujánzó, számunkra idegen kultusza alakul ki Egyiptomban.

Az első állandó falvak a Fajjum-óázisban Merimdebén, és Közép-Egyiptomban Deir-Taszán és környékén alakultak ki.

A *Tasza-kultúra* temetőiben cserépedényeket, pattintott és csiszolt kőszerszámokat, őrlőköveket, ékszereket, szepítőszereket találtak. Rendkívül finom vonalúak a taszai edények, a tulipán-formájú korsóknak hullámosan, virágszirom-szerűen kiszélesedik a szájuk, oldalukon a díszítés még emeli szépségüket.

El-Badári Tasza közelében feküdt. A *Badári-kultúra* már a következő réteg, és a fejlettségnek, kidolgozottságnak egy igényesebb szintjét képviseli. A település népe gabonatermesztéssel foglalkozott, a neolitikum kultúráit alapvetően földművelő népek indították el. Kerámiájuk alapszíne vörös és barna, az edényeket fekete szegéllyel díszítik.

A kultúra kezdetéig ugrásszerűen megnőtt az igény a luxuscikkekre, itt már találtak palából készült festékkeverő palettákat; kivájt kőedényeket; elefántcsontból faragott vázákat, fésűket, kanalakat; zsírkőből készült gyöngyöket. Már előfordul a réz, melyből hideg kalapálással készülnek az első tűk, árák, ékszerek. A *Badári-kultúrát* a réz felhasználása miatt nevezik *Kőrézkornak*. Megjelenik a kispasztika, kőből, agyagból, elefántcsontból készült állatfigurák, kis női szobrok kerültek felszínre. Sok esetben külön sírban temetnek el női szobrokat, feltehetően istennőiket szimbolizáló kis alkotásokat. Ebből következően az itt letelepült népesség hitvilága részben az Anyaistennőhöz kötődhetett.

Badári környékén rétegtani megfigyeléseket lehetett végezni, ami általánosságban nem volt jellemző az egyiptomi feltárásoknál. A Badári-korszakból fejlődik ki az *Amrai-kultúra*, fő lelőhelye El-Hammamija. A leletanyagban gyakoribbak a paletták, és a predinasztikus kor végén a vésett díszítésű buzogányfejek. Az edények alapszíne vörös, melyet fehér vonaldíszes mintázattal díszítenek.

Ebbe a periódusba tartozik az egyiptomi neolitikus kerámiaművészet két legfontosabb, legfejlettebb kora: a *Nagada I.* és *Nagada II.-kultúra*. Közép-Egyiptomban Sir William Flinders Petrie, Jacques de Morgan, Émile Amélineau, Caton-Thompson vezetnek ásatásokat. Petri mintázatuk alapján három csoportba osztja a kerámiát:

- 1./ fehér keresztes;
- 2./ gazdagon díszített, embereket, növényeket, állatokat, hajókat ábrázoló;
- 3./ „kötél-mintás” csoportba.

A *Nagada-I.* kultúra i. e. 4000 körül indul. A sírok már nem csak oválisak vagy kör alakúak, hanem egyre gyakrabban lesznek téglalap alaprajzúak a lakóházak mintájára. Kezdi téglával kibélelni és cölöpökre rakott nád-födémekkel borítani a sírgödröt. A kör-alaprajzú építkezés a lakóházaknál, síroknál a Nap-kultuszra vallott. A népek magukkal hozott szokásuk lehetett, hogy a halott testét megcsontkították, fejét leválasztották törzséről és külön temették el (Jerihóban volt szokásban). Egyiptomban később ez a gyakorlat az ellenkezőjére vált: a test minél épebben maradjon meg, hogy hitük szerint a kis lélek-

madarak a Ká és Bá a test fölött lebegve bármikor egyesülhessenek az elhúnyttal, és fontos volt, hogy hiánytalan testet találjanak. Előfordult, hogy hombár formájú agyagedénybe helyezték a halottat, fejjel lefelé fordítva.

A szép formájú cserépedényeket barna színnel alapozták, erre vitték fel világossal a díszítést, a geometriai mintázásokat, állatokat, növényeket, emberi alakokat. Eleinte a női kisplasztikák eléggé elnagyoltak voltak.

A **Nagada-II.** kultúra edényeinek alapszíne világossárga és a díszítés történik sötét színnel. Itt már megjelenik a háttér ábrázolása: amint hosszú, elegáns, sokevezős csónakok siklanak a Nílus vizén, a víz fodrozódik körülöttük, vízi állatok kísérik az utasokat, távolabb a parton növények, fák látszanak. A csónakban rendszerint áll egy, az átlagosnál jóval magasabb alak, így emelve ki az ábrázolt személyek közötti eltérő fontossági és rangbeli különbséget.

A festett edények művészi színvonala a Nagada II. korában volt a legmagasabb szintű; ez a tökéletesség a XVIII. dinasztia idején jelenik meg ismét. Akkor vezetnek majd be a lábbal hajtott fazekaskorong használatát.

Gyakoriak az istennő-ábrázolások, megformálásuk sokat változik, már nem darabosak, elnagyoltak, hanem harmonikus formát mutatnak. Igyekeznek szimbolikus módon kifejezni, az istennők mely népeknek voltak védnökei. Madár fejjel, MArakba hajlított kézfejjel és felemelt KAROKkal jelenítették meg a **MA.KAROK** istennőit, így fejezve ki, hogy szimbolikus állatuk a „madár” volt, mely egyben a nevüket is jelölte; hogy hitszemléletük Istennőhöz kötődött egy anyajogú társadalom keretein belül. Ez is megerősíti azt a feltevésünket, hogy az itt élők egy része – akik többnyire Mezopotámiából vagy Palesztina felől érkeztek, ahova viszont a Kárpát-medencéből menekültek az őskultúrák idején, – **magyar volt!**

A középső- és késői predinasztikus korból Fajjum körzetéből (Girza, ma Jirzah), Abu-Szir-el-Melekből és Haragéból maradtak fenn leletek. Ezt nevezi a régészet **Gerzei-korszaknak**. A mellékleteket itt is külön kamrában helyezték el. Később megjelennek a vasból és aranyból való kis tárgyak, gyöngyök. A vasat meteoritból („égi fém”) nyerték. A Fajjum térségben i. e. 7000-től már letelepült lakosságról beszélhetünk. Később elkezdődik a földművelés, árpát, búzát, majd lent és zöldsgfélféleket termesztnek, állatokat tartanak; megjelenik a kerámia, mely eleinte kezdetleges kivitelezésű.

A Közel-Keleten már i. e. 8000-től kísérleteznek cserépedények készítésével, amely porózus, törékeny maradt. A kerámiakészítés máig tartó sikeres pályafutását valószínű egy tűzvésznek köszönheti, amikor rájöttek, mitől válik az edény maradandóvá.

A gerzei korszakat, tálakat, bögréket jellegzetes hullámos fülekkel díszítik. Az edények alapszíne barnássárga, olykor rózsaszín vagy szürke, majd emberi alakok, állatok, hajók, tájak teszik látványossá a különböző formájú és funkciójú edényeket.

A Fajjum-oázis területén tűzhelyek, gabonátárolók, sarlók élesre csiszolt kő pengével, mozsarak, őrlőkövek, nyílhegyek kerültek felszínre. A halott mellé életében használt eszközeit, ékszereit helyezték. Az edényekbe ételt tettek, hogy a túlvilágon ne éhezzen; a halál utáni életbe vetett hit valószínű egyidős a gondolkodó emberrel.

A cserépedények között meg kell említenünk a hatalmas gabonátároló korszakat, hombárokat; hasonlóakat először Észak-Mezopotámiában, Dzsarmóban készítettek (i. e. 6500-tól), innen terjedt el széles körben a Kárpát-medencétől a Közel-Keleten, Egyiptomon keresztül Közép-Ázsiáig. A tároló vermeket szalmából font gyékénnyel bélelték ki.

A Fajjum térségében Girza mellett volt található *Tarkhan, kultúrája Nagada-kori*, a térséghez tartozott többek között Ar (AR; mint Szabolcsban Kis-Ar, Nagy-Ar), Beni Mazar település. A *Tarkhan, Ar, Mazar nevek az itt letelepült „tulajdonképpen” magyar népesség emlékeit őrzik!* A Delta délnyugati szegélyén, Merimdebén találták meg az első ház-maradványokat. Alaprajzuk ovális vagy kerek, padlózatuk a talajszint alá mélyített, a házfal nádsövényből, döngölt agyagból, később napon szárított, törekl kevert vályogtéglából készült, cölöpökre rakott nádtető fedte. Ajtó nem volt a korabeli házban, az alacsony fal és a tetőzet között egyszerűen csak átléptek a falon, belül kőből rakott pár lépcső vezetett le a ház belsejébe.

Merimdebén a település-tervezés nyomait találták: a házak egy utca két oldalán sorakoztak. A jólét bizonyos jelét mutatta, hogy már nagyobb alapterületű házakat építettek, melyekben külön étkező- és hálóhelyiségeket alakítottak ki. A szobákat nádgyékényből font paravánokkal választották el egymástól. Halottaikat lakóházaik közelében temették el, állatbőrbe, vagy gyékénybe csavarva, zsugorított testhelyzetben. Merimdebén asszuáni gránitból készült palettát találtak.

El-Omariban kis kőköröket tártak fel a temetkezés környezetében, ahol valószínű az elhunyt emlékének áldoztak; a nagyobb kőkörök pedig már a Napisten tiszteletére készült szakrális építmények, egyben áldozóhelyek és napvárták is lehettek.

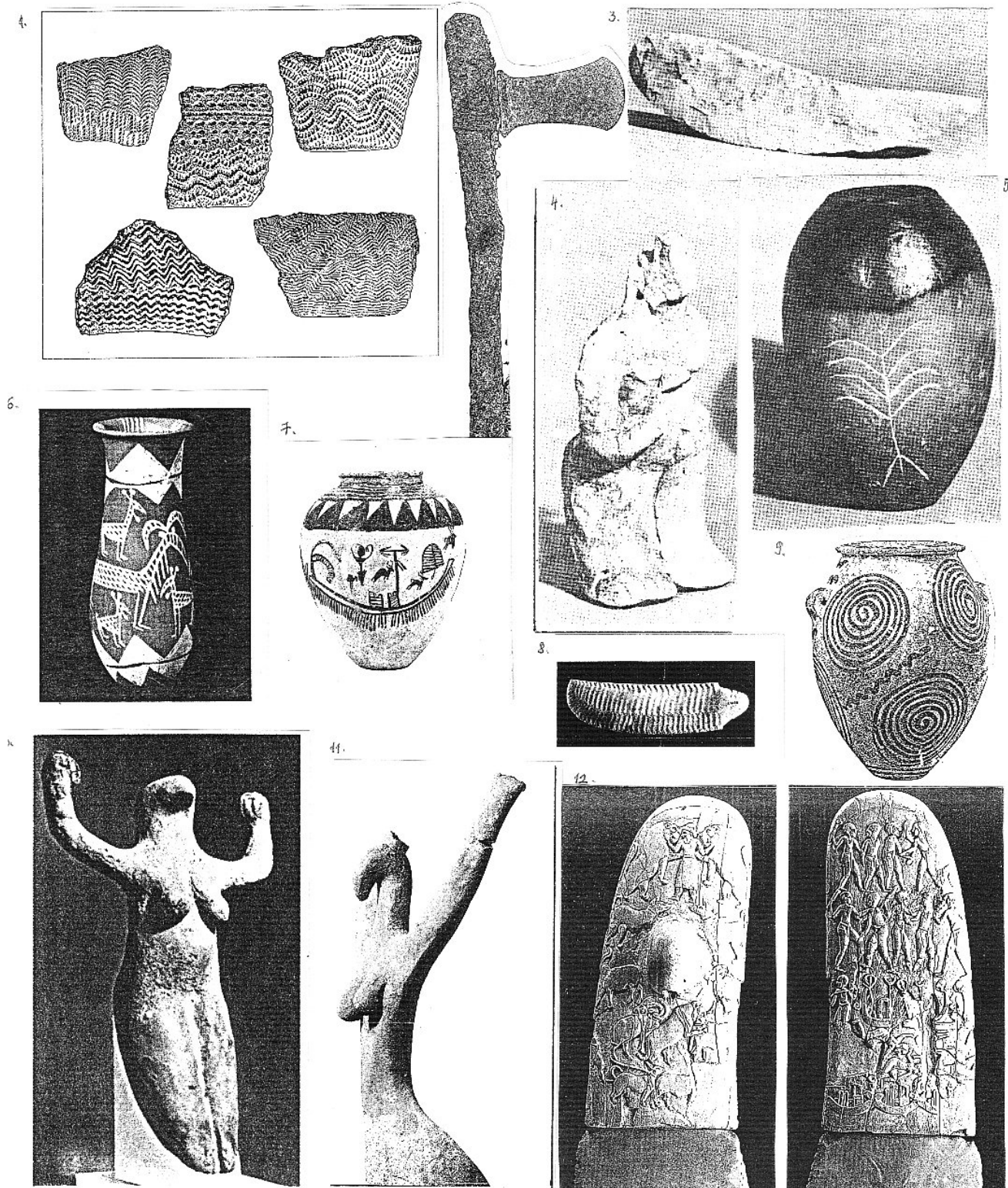
Az ünnepek kijelöléséhez, a vetés elkezdéséhez biztos tájékozódási időpontokra volt szükségük. Erre szolgáltak a Föld különböző helyein a megalitikus építmények, a kőkörök, a henge-ek, gilgalok (stb.). Élőfákat, Palesztinában, Kánaán földjén „aserákat” telepítettek napvárta céljából. Kőkör a kusok földjén, Napatában fordult elő (Nap Atya; – később tárgyaljuk). A *turáni népek a Napistent a felkelő Nap alakjában* tisztelték, ezért fordultak reggelente kelet felé, hogy meghajolva köszöntsék. A temetkezési halmok, a kurgánok kerek formájúak voltak, és oldalnézetből szintén a felkelő Napot szimbolizálták. Tetejükön egy-egy kőszobor állt kelet felé „fordulva”, kezében csészével, vagy tálkával, melyben az „élet italát” vitte magával túlvilági élete számára.

Megjelennek a „kende”, „tarchan”, „horka” címek. A korai uralkodók, törzsfők egyik attribútuma, a jogar sírleletként El-Omariban került először felszínre, tulajdonosa keze ügyébe volt helyezve.

Az őskori Észak-Mezopotámiában Arpacsije körzetében, az Árpád fejedelemség központjában bukkan fel a fokos, mely a turáni törzsi fejedelmek jogarának számított. Előtte a *kötözött kapa* az archaikus korban *istenek és királyok uralkodói jelvénye volt* Egyiptomban is! Az egyik feltárásnál felszínre került egy példány (fényképen volt látható). Még a későbbi korok rituális fejszéin, baltáin is ott vannak a kötözést jelképező fonál- vagy bőr-tekerccselések, vagy utánzatuk; eredetileg ugyanis bőr csíkokkal rögzítették a fejet a nyélhez, jellegzetesen a csíkokat kereszt-irányban vezetve, miután a baltafejet lyukba illesztették. Az El-Omariban talált kivájt kő-edényeken a csiszolás fejlett technikája mutatkozik; fontos használati eszközök, dísz tárgyak lesznek Egyiptomban, talán gyakoribbak, mint máshol.

Ptolemaios Philadelphos (i. e. 285–247) utasítást adott a görögül író heliopoliszi főpapnak, Manethónnak, hogy írja meg Egyiptom krónikáját, állítsa össze a dinasztiai királyainak névsorát, a hozzájuk kapcsolódó történetekkel. Így született meg az *Egyiptomi dolgok*, mely elveszett, csak részleges másolatokban maradt fenn. Három királylista létezik még ezen kívül: Abüdoszban I. Széthi templomában, valamint a *Torinói Kánon* és a *Palermói Kő*.

- 1–2. A khartumi mezolitikum kerámiatípusai i. e. 7. évezred. A térségben i. e. 9000-ig lehet visszavezetni a fazekasságot. – A kötözött kapa.
 3–4–5–6. Badári-, tashai-kultúra kezdete i. e. 4500 körül; a korai Nagada I. kultúra: kovakő kés; – elnagyolt női alak; – fényes fekete fedelű agyag edény bckarcolt mintával; – fejlődést mutat a barna és törtfehér színezetű edény (Oxford, Ashmolean Mus.; Baines – Málek).
 7. Tojás formájú edény feltartott kezű női alakkal, aki egy evezős csónakban látható. A csónak kabinjain kívül istenjelvényt látunk és elől palmaágakat. Díszítéstől fa és állatok jelennek meg a háttérben. Az edény tetején a háromszögek a „nő” jelzői voltak ebben a kultúrában.
 8–9. Mindkét oldalán megmunkált kés. – Spirál- és cik-cakk minta egy Nagada-kori edényen. Mondanivalóját nagyon könnyű megfejteni: az istenek egy spirál-galaxisból érkeztek (szimbólum-értelmezések tőlem; – George Hart: *Az ókori Egyiptom*).
 10–11. Mindkét női idolt felemelt karú, madár-fejű és marokba hajlított karmú (egyiken nem látszanak) MADAR/MA-KAR/MAgyar istennőt ábrázol (Steffen Wenig: *A nő az ókori Egyiptomban*; a 7–8–11–12. kép: *Egyiptom A fáraók világa* című könyvből való).
 12. Kés Gebel el-Arakhól. Az egyik oldalon (talán) az oroszlánokat legyőző Gilgamest látjuk és állatviadalt; a másik oldalon harci jelenetet, a csata vizen és szárazföldön folyt. A késnyélen mezopotámiai típusú alakokat látunk (késői predinasztikus kor; – a Louvre-ban látható).

A DINASZTIÁK KORA

Manethón három nagy csoportba osztotta az általa tárgyalt és rendszerbe foglalt harmincegy dinasztiát a Ménészszel kezdődő elsőtől, a perzsa hódítások koráig:

Óbirodalom

Középbirodalom

Újbirodalom

A történészek Manethón három korszakát több szakaszra tagolták, és időbeni eltérés is van a besorolások között. Két-féle beosztást idézek:

Kákosy László beosztása szerint:

Archaikus kor: I–II. dinasztia (i. e. 2955-től)

Óbirodalom: III–VI. din.

Első átmeneti kor: VII–X. din.

Középbirodalom: XI–XII. din.

Második átmeneti kor: XIII–XIV. din.

Hükszós uralom: XV–XVI. din.

Thébai dinasztia: XII. din.

Újbirodalom: XVIII–XX. din.

Későkor: XXI. dinasztia; majd ide sorolja a Líbiai, Etióp, Szaiszi kort.

A Baines – Málek szerzőpár kronológiája szerint:

Korai dinasztikus kor: I–III. dinasztia (i. e. 2920-tól)

Óbirodalom: IV–VIII. din.

I. Átmeneti kor: IX–XI. (thébai) din.

Középbirodalom: XI–XIV. din.

II. Átmeneti kor: XV–XVII. din.

Újbirodalom: XVIII–XX. din.

III. Átmeneti kor: XXI–XXIV. din.

Későkor: XXV–XXVI. dinasztia.

Ettől kezdve a perzsa korszak következik.

Egyiptom történelmét nem lehet röviden összefoglalni, még ha igyekszünk is tömören, csak a lényeges dolgokra koncentrálni, és csak azokkal az uralkodókkal foglalkozni bővebben, ahol feltételezhető turáni eredet, vagy regnálásuk fordulópontot jelentett az ország történelmében, esetleg uralmuk alatt jelentős előrelépés történt építészeti vagy más téren. Tagadhatatlanul **jelen voltunk Egyiptom történelmében**, ezt erősítik meg a felsorakoztatott nevek is. Végig kell haladnunk a dinasztiai eseményein, hogy érthetővé váljon Egyiptom nagysága vagy időnkénti hanyatlása, utóbbiakat az „átmeneti korszakok” fogják drámaian megjeleníteni. Nagyon szép és tanulságos Egyiptom történelme. Meglátjuk milyen út vezetett Nubia királyainak Egyiptom trónjára való jutásáig (vastagított betűkkel fogom kiemelni a történéseket). Hogyan alakultak ki fokozatosan a turáni királyságok, milyen nyomok maradtak fenn egykor itt élt rokonainkról.

KORAI DINASZTIKUS KOR (i. e. 2920–2575)

I. dinasztia (i. e. 2920–2770)

Első királya Mén/Meni/Hor-Aha/Ménész; Narmer fia volt, 60 évig uralkodott. Az Ő nevéhez fűződik a dinasztia kezdete, egyesül Felső- és Alsó-Egyiptom. Az uralkodói korona is egyesül: kívülre kerül a mozsár alakú vörös, belülre a hosszú fehér. Az uralkodók titulusa: Felső- és Alsó-Egyiptom Királya. Abüdosz megmarad szakrális fővárosnak. Ménész a már meglévő települést, Memphiszt (eredeti nevén Memnofer; Ineb-Hedzs, „Fehér Fal”), mely a Két Ország határán feküdt politikai, államigazgatási fővárossá teszi, töltéseket építve fővároshoz méltó épületeket létesít. (A palotákból sem itt, sem máshol nem maradt semmi, még rom sem, mert nem épültek maradandó anyagból, nem „az örökévalóságunk” szánták azokat. Alaprajzuk hasonlított a templomokéra.) Az egyesítés királya délről származott, és Hórusz, a Sólómisten híve volt. Ménész szerek-lapjának tetején is a Hórusz-sólóm látható, aki valószínű az *ősi Sólómisten* képzeteként élt a mitológiában, és nem volt azonos a predinasztikus kor Hóruszával; vagy a két „isten” alakja összemosódott.

A király háborút indít Líbia és Nubia meghódítására. Az I. dinasztia nyolc uralkodót számlált.

A király abüdoszi masztaba-síriját fal vette körül, azon belül padok sorakoztak, rajtuk agyagból formált bikafejek voltak láthatóak valódi bika-szarvakkal (a koponyacsontra vitték fel az agyagot). Ez a szokás Anatóliából, Çatal-Hüyük térségéből kerülhetett ide, ahol i. e. 6800 körül nagy divatja volt a pad-építésnek. A szakrális épületekben padokra helyezték a bikafejeket ott is, a szokás a Bika-korszakból maradt fenn. (A padok a lakóházakban alapbútorként funkcionáltak: nappal ültek, éjjel aludtak rajtuk.)

Memphisz védőistene Ptah volt, a feliratok szerint: „Ő az Istenek Atyja, Királya, az Igazság Ura, a Kezdet Atyja, az Alkotó, aki a mindenség megteremtése előtt már volt, amely az Ő alkotása”. A kézművesség, alkímia, a művészetek istene. Múmiaként ábrázolták, attribútumként kormánypálcát és Dzsed-oszlopot tart kezeiben.

Memphisz temetői a Nílus nyugati oldalán 30 km hosszúságban húzódtak a sivatag szélén. Abu-Roas, Gíza, Záviet-el-Arján, Abu-Guráb, Abu-Szír, Szakkara, Dahsúr, Mazgúna temetői együtt alkották a memphiszi nekropoliszt, ahol masztabák hosszú-hosszú sora épül fel az idők folyamán. A II. dinasztia kezdetétől – kevés kivételtől eltekintve – ide temetkeznek az uralkodók. A hivatalos felfogás szerint a III. dinasztia korától kezdik építeni a piramisokat. A térségben 34 lépcsős, gúla, tört oldallapú és szarkofág alakú piramis fog majd felépülni az elkövetkező évszázadok alatt.

II. dinasztia (i. e. 2770–2649)

Már említettük Hotep-szhehmu nevét a II. dinasztia első királyaként, aki Nimród egyik fia volt; i. e. 2770-ben lépett trónra. Dúlások, tűzvészek nyomait találták a trónváltás idejéből, valószínűsítik, hogy harcok árán foglalta el Egyiptom trónját.

Az ebből a dinasztiából származó, negyedikként uralkodó Peribszén a Hórusz-sólyom képe helyett Szeth (Ozirisz gyilkosa) meghatározhatatlan keveréklény állatának alakját ábrázoltatta szerek-táblája tetején. Ezzel nyíltan szembehelezkedett a tradíciókkal, mert önmagát Szeth földi megtestesülésének tekintette, és Ozirisz ellenségének vallotta. Akkor ellenállást fejtett ki, hogy valóságos polgárháború robbant ki, a frissen egyesült Két Ország kettészakadt, Peribszén délen; – három alsó-egyiptomi király északon uralkodott. A háború mintegy 50 000 ember halálát követelte.

A Peribszén által keltett zűrzavar után Ha-szechemwy (szechemui) állítja helyre a rendet (nincs jelölve uralkodásának kezdete), legyőzi az északiakat, lecsillapítja az indulatokat többek között azzal, hogy szerek-tetejére a Hórusz-sólyom mellé Szeth szimbolikus állatát is odahelyezi, de Ő ismét a Hórusz-ideológia jegyében egyesíti az országot. Korábban szoltunk arról, hogy a II. dinasztia uralkodói már Szakkarában temetkeztek, ez alól két kivétel volt: Peribszén és Ha-szechemwy.

Ebben a korban még élt egy embertelen, kegyetlen temetkezési szokás: a királyt halálakor a szolgaszemélyzet egy része is „követte” a másvilágra, azaz élve temették el őket. (Mezopotámiában is előfordult az Ur-i királyok alatt.) Egyiptomban csak az első két dinasztia idejéből hallani róla, és valószínű akkor sem vált általános szokássá. A feláldozott szolgák sírjai az uralkodó masztabájának oldalain sorakoztak. Dzszer (I. dinasztia) abüdoszi sírja mellett 338 feláldozott szolga sírját találták.

III. dinasztia (i. e. 2649–2575)

A tudomány, építészet, művészet, technika területén óriási fejlődés veszi kezdetét a III. dinasztia hatalomra jutásával. Ekkor épül fel az első kő-piramis (előfordult, hogy kis piramisok épültek a masztabák mellett).

Dzsószer/Netjerihet Nebka fia volt; Baines – Málek kronológiája szerint i. e. 2630–2611 között uralkodott. Dzsószer Ha-szechemwy lányát vette feleségül. A III–IV. dinasztia uralkodói Memphisből származtak.

A dinasztia kezdetén hét évig tartó szárazság hátráltatta az ország fejlődését (ez még nem a *bibliai* „hét szűkesztendő” kora). Történt egy mesébe illő esemény is. Ménész legyőzve a líbiaiakat egyiptomi fennhatóság alá hajtotta országukat (vagy birodalmuk egy részét), ami ellen szinte folyamatosan lázadoztak. Dzsószer uralkodása elején nyílt háborúra került sor, a líbiai hadsereg megszállta Egyiptomot. A döntő összecsapás előtt, amikor már csatásorba készültek állni, éjjel „csodás égi jel” jött az egyiptomi sereg segítségére: a Hold tányérja hirtelen óriásira nőtt, amit a támadó sereg katonái az istenek haragjának vélték (nem is sokat tévedtek), és a rémülettől megadták magukat (úgy látszik az égi demonstrációval az istenek valóban közbeavatkoztak).

A király neve elsősorban a szakkarai lépcsős piramis megépítéséhez kötődik, de Héliopolisban is építkezik, ahol templomot emel a „Kilencség”, azaz kilenc tagú istencsoport tiszteletére.

Ebből a korból származik az első monumentális szobor készítése, például éppen a királyról. Ülő helyzetben ábrázolja, a király a kendőt, „nemest” viseli, fensőbbség árad alakjáról. Már nem először szembesülünk az uralkodók, főemberek különleges „makar” kéztartásával Egyiptomban. Dzsószer kora előtt Meten király-, továbbá Ha-szechemwy szobráról is ezt olvashatjuk le: az egyik MARokba hajlított kéz a térden nyugszik, a másik, szintén MARokba hajlított kézfej és a KAR keresztben áll a mellkason (MA.KAR).

A dinasztia két utolsó uralkodója: Haba (Chaba/Csaba?) és Huni. Fennmaradt Haba király Zawyet el-Aryanban épített piramisa, valamint Huni nyolclépcsős piramisa Meidumban.

A szakkarai lépcsős piramis tervezése, építése a tehetséges Imhotep („aki békével jön”) nevéhez fűződik. Úgy tartották, Ptah fia volt, tehát „félisten”. Herceg, egy személyben Ő a király pecsétőre, kancellár, a „látók legnagyobbja”, azaz (héliopoliszi) főpap, továbbá filozófus, író, tanító, építész, szobrász, csillagász – asztrológiai művek szerzője; vegyész, orvos, – írásainak sorait szállóigékként idézik; költő, aki „varázsegyedeket” ír gyógyítás céljából. Szobrok örökítették meg Imhotep alakját, szerette magát írónaként ábrázoltatni, térdén kifeszített papirusszal. Nevét is megtalálták bevéssé a piramis területén. Manethón „a faragott kőből való építkezés művészetének feltalálójaként” jellemezte.

[A megszentelt imák, gyógyító varázsigék idegen nyelvre lefordítva nem sokat érnek, mert „varázsserejük” valószínű magában az *adott nyelvben*, a nyelv hangzóinak egymás-utániságában rejlik, mely belső szuggesztivitást, zeneiséget, harmóniát teremt, és mint általunk nem ismert titkos gyógyító erő fejt ki hatását. Imhotep ismerte, vallotta és alkalmazta a kimondott szó mágikus erejét a gyógyításban. Univerzális tudással rendelkezett, ami megsokszorozta és ellenállhatatlanná tette tudati erejét, ezt vitte át a betegre. Ilyenkor a tudat a tudattal lép kapcsolatba. Jézus is alkalmazta a tudat – és szeretet – jótékony erejét gyógyításainál. (Az Ebers-papirusz őrizte meg orvosi feljegyzéseit, varázsszövegeit.) A kevés tudás, szorongás, félelem, irigység, gyűlölet, gonosz emberi indulatok alacsony frekvencián rezegnek. A tanulás, sok olvasás elősegíti a tudat fejlődését; a művészetek finomítják a belső harmóniát, segítenek megtalálni a lélek, szív békéjét, ezáltal belülről, a lélektől kiindulva formálnak. (Ha például Mozart A-dúr klarinétversenyének II. tételét hallgatjuk, már nem is a földön járunk, a zene áttemel egy másik szférába, ez maga az isteni harmónia, amit szavakkal ki sem lehet fejezni.)]

A piramis terve építés közben többször változott, valószínű, Imhotep először csak egy nagyméretű masztabát akart építeni, ezáltal az egész építmény téglalap alapú lett. Végül egy 66 méter magas lépcsős piramis lett belőle, megépítéséhez 1 600 000 tonna követ használtak fel, alapterülete 118 x 140 méter. Az 50 méter magas szakkarai plátón, ahol Imhotep építkezett később még épült: két lépcsős, tizenegy gúla formájú és egy szarkofág alakú piramis.

A Dzsószer-piramis három fázisban készült el: először az épület gerince: egy akna, mely 30 méter mélységbe nyúlik le, legmélyén gránit tömbök között van a sírkamra; az akna fölé épült először egy kis négy lépcsős piramis, melyet később duplájára bővítettek, és hat lépcsősre magasítottak. A földalatti aknából több száz méter hosszú szerteágazó, több szinten futó folyosórendszert vájtak ki, melyekből szobák, sírkamrák nyíltak. Dzsószer ide temettette családtagjait. Az egyik szoba

falát három, a királyt ábrázoló falikép díszítette, kettő rituális szed-ünnepi futása közben, a harmadikon álló alakban volt látható; mindhárom ábrázoláson a fehér koronát viselte. Ő tehát kéztartásával, a fehér korona viselésével magyarnak, Ozirisz követőjének vallotta magát. Több szoba falát az Imhotep által feltalált türkiz-színű csempe burkolta. Mintegy 40 000 alabástrom- és egyéb kőből készült edény maradványait találták a termekben, itt-ott feljegyzések voltak rajtuk.

Ma már a turistákat még a közelébe sem engedik a piramisnak, szerencsére felvételeken láthatóak a csodálatosan szép kékeszöld színekben pompázó fényes csempés falak. Az edényekbe annak idején valószínű vizet töltöttek, így különböző hangmagasságokon szóltak. A rezgést felerősíthette a csempe, majd tovább növelték azzal, hogy egy hangmagasság zengett abban a szobában, ahol a tanítványok ültek. Mély hangból indultak ki, majd egy idő után hangonként emelve mindig a magasságot fölmentek az oktávig. Minden teremben egy pár: nő és férfi tanítvány állt kiképzés alatt. Ezek a rezgés-jelenségek módszerként szolgáltak a beavatásra várók felkészítéséhez. Malkún szerint „A piramisok kvantumgépezetként működtek, megnövelték a beavatottak rezgési frekvenciáját”. A beavatás célja volt: növelni a tudatszintet, fejleszteni az emberfeletti szellemi erőt.

Az istenségekben áradó fény (glória) szellemi kisugárzás volt, mely a tudatnak nagyon magas frekvencián való rezgése következtében alakul ki, válik láthatóvá (nem látja mindenki). Imhotep a piramis különleges épületével, berendezési tárgyaival, valamint életének egész munkásságával, tanításaival, írásaival tudatosan növelte az emberekben a gondolati energia rezgési frekvenciáját.

A piramis *bejárata* a halotti templomból nyílt, a piramis feltöltéséhez vastag rétegekben alkalmazták a geopolymert, és az olcsóbb kőfajtákat, viszont az épületet kívülről finom, gondosan csiszolt turai mészkőlapokkal burkolták. A létesítményt összefüggő, mészkőből épült 10,5 méter magas kőfal zárta el a külvilágtól, mely egy 550 x 275 méteres területet zárt körül. A fal részei ma is állnak. Külső díszítettsége emlékeztet a már ismertetett „palotahomlokzat” rizalitos kiképzésére: vésett függőleges mélyedések futnak rajta, ki- és beugró falfelületek tagolják; 14 áljtó és egy valódi bejárat volt a fal délkeleti sarka közelében kelet felől, mely olyan szűk volt, hogy egyszerre csak 1–2 ember mehetett keresztül rajta. Az ajtó mögött következett a bejárat épületegyüttes és az oszlopcsarnok negyvennyolc 7 méter magas oszlopával.

A piramis délkeleti sarka közelében kápolnák és pavilonok sorakoztak egymás mellé építve, előtte volt a „Kígyók udvara”, ahol a „Heb-szed” jubileumi ünnepen a királynak körbe kellett futnia az udvart, hogy bizonyítsa, lesz még fizikai ereje a következő 30 évi uralkodáshoz (kiterjesztve azt a túlvilágra is). Az egyik fontos mozzanat volt a király szimbolikus halála, mely visszavezet a barbár törzsi korszakokba, amikor az előregedett, erőtlenné vált uralkodót megölték. Ebben a korban mindez már szimbolikus volt. Ez után az Északi pavilonban újrakoronázták a vörös, a Déli pavilonban pedig a fehér koronával. Felállították a dzsed-oszlopot Ozirisz egyik jelképét, mely a maradandóságot szimbolizálta.

„Ilyen szed-ünnepi épületegyüttest a feltáró régészek sehol máshol nem találtak az országban” (Baines – Málek).

A piramis északkeleti sarkánál állt egy különálló kis épület, a „szerdab”, a szoborkápolna, ide helyezték Dzsószert előbb említett ülő szobrát. Észak felé két kis lyukat hagytak a szobor szemmagasságában, itt „fogadta” a jóteknony északi színt és az áldozati tömjén illatát; az épület északi oldalát a Sarkcsillag felé tájolták. Az északi oldalon volt a halotti templom, innen vezetett (a már említett) titkos bejárat a piramisba, és egy lejtős folyosó az akna mélyére a sírkamráig. Az udvar délnyugati sarkában volt a „Déli sír”, mellette egy kis halotti templommal. A Déli sírből is vezetett akna lefelé, és ennek az alján is volt sírkamra. Nem tudni, kinek szánták a sírt. A piramis alsó járataiban áljtók, áljablakok díszítették a falakat, utóbbiaknál a szemöldökfa helyén „hengertaggal”, mint a masztabák esetében. A levezető akna a sírral szintén a masztabákra emlékeztetett. Vajon *mivel világítottak odalent?* Valószínű ismerték az elektromosságot, ezt sugallják bizonyos titkos faliképek Dendarában, Hathor istennő templomának alsó termeiben.

Az őskorban a Hold-kultusz idején lépcsős- és gúla-formájú piramisok épültek. Szimbolikus értelmük volt, a „Két Őst”, a Holdat és a Napot jelképezték, mindez a két „testvér-nép”: a magyar és hun *szimbóluma is volt* egyben.

Így fordul elő például Mexikóban Teotihuacanban, a hatalmas Nap- és a kisebb méretű lépcsős Hold-piramis esetében – a két égitest nagysága közötti különbséget jelenítve meg –, de oldalnézetből a Hold-piramis nem látszik kisebbnek, mert *magasabban fekszik*, miután a 3 kilométer hosszú (és 40 méter széles) Felvonulási út 30 métert emelkedik folyamatosan a Hold-piramisig. A Két Ős elvének alapján épültek egymás közelébe mindenütt a Hold- és Nap-templomok is. A történelem előtti időktől fogva úgy látszik már jelen volt a polaritás szakrális elve a teljesség kiegyensúlyozottságát jelképezve.

ÓBIRODALOM (i. e. 2575–2134)

Sznofru lesz az első király a IV. dinasztia elején, aki egy nyolc-lépcsősre épített médumi piramissal *kültölte a lépcsőfokokat*. Azzal magyarázható, hogy a lépcsős piramisok az őskultúrákban mindenütt a Hold-kultuszt képviselték, viszont az ókorban, Sznofru idején kezd előretörni a Nap-kultusz, melynek piramisait már gúla formájúra építik. A királyok felveszik „Ré” napisten nevét (Dzsedefré; – már a II. dinasztia kezdetén is előfordult: Réneb/Nebré, – majd Hafré, Menkauré...). A gúla-formára való áttérés oka pedig valószínű az lehetett, hogy a monda szerint Ré napisten egy „ben-ben kő”-ben szállt le a földre, és **a gúla alakú piramisok a ben-benek formáját idézték**.

Valószínű ebben a korban vezetik be az ötödik klasszikus királyi „Nagy Név” használatát. Az 5. kartus fölött láthatóak a „Ré fia/lánya” hieroglifikák. A királyok titulaturáiban ez igazolja, hogy származásukat tekintve a Napisten fiának tartották magukat. Ettől kezdve egyre-másra épülnek a Nap-templomok.

IV. dinasztia (i. e. 2575–2465)

Sznofru (i. e. 2575–2551; a továbbiakban Baines – Málek kronológiáját fogom követni).

A király felkarolja, és tovább viszi az előző korok vívmányait, de sok változás is történik a dinasztia idején.

Sznofru hadjáratot indít Nubia ellen (Palermói Kő), itt falfeliratok emlékeznek meg az eseményekről. Valószínű Ő alapítja meg Alsó-Núbiában Buhent a 2. kataraktánál, mely kereskedelmi központ lesz ebben a térségben, később fontos katonai erőddé létesül itt. Kiemelt célpontja a katonai hadjáratoknak és expedícióknak a Sínai-félsziget, mely a türkiz- és rézbányászat szempontjából volt fontos terület. Sznofru csapatokat vezet a bányászat

biztosítására. Vádi-Magharában egy felirat a beduin-törzsek legyőzőjeként tünteti fel; Sznofru sokáig a Sínai-félsziget védőisteneként tisztelték. Már a III. dinasztia korától kutatják a türkiz- és rézbányákat, ahol sziklafeliratok és domborművek őrzik Zanaht, Dzsószer, Szenemhet királyok nevét.

Nomoszok szervezése és fejlesztése fűződik Sznofru nevéhez, *elindítja a városi tanácsok kialakítását!*

Egy Libanonból érkező, 40 hajóból álló cédrusfa rakomány egy részét hajók építésére fordítja, kereskedelmi flottát szervez. Elsőként az uralkodók közül Sznofru neve már cartouche-ban (kartusban) jelenik meg.

Nagy szeretet övezte, „Jó Istenként” tisztelték, jótevőként áldották nevét, az „Igazság Urának” nevezték. *„Királynevének írásánál a Hórusz-sólymot hangsúlyozták”* (Kákossy L.).

Uralkodása alatt tovább szilárdul a központi hatalom. Szigorúbban ellenőrzik a nomosz-határokat, államilag felülvizsgálják a földek, bányák termelékenységét, tulajdonjogát; erős kézben tartják az ország gazdaságát, visszaszorítják a nomarchoszok hatalmi törekvéseit, meggátolják túlságos meggazdagodásukat.

A két dahsúri piramist biztosan Sznofru építette, mindkettőhöz halotti templom is épült. A harmadik, a meidumi eredete Huni nevéhez fűződik. Hétlépcsősnek indult, majd nyolclépcsős lett (megtalálták kőbe vésett karcolatát, mely hétlépcsősnek ábrázolta). *A lépcsős piramist Sznofru építette át, kiültetve a lépcsőfokokat*, így gúla-formájú lett, jobban megfelelve az új idők követelményeinek. A Sznofru által hozzáadott felső burkolat egy földmozgást követően leomlott, így újra látszanak az eredeti lépcsők (az eltelt időben kissé lekopott a teteje).

A dahsúri piramisok egyike, a „Tört piramis” építése közben nem érezték elég stabilnak a szerkezetet, ezért megváltoztatták az oldallapok dőlésszögét, így lett „tört” piramis. Két bejárata és két sírkamrája van két különböző szinten. Ettől északabbra fekszik a Vörös piramis, melynél sikerült megvalósítani a gúla-formát, elsőként a dinasztiák idején. Két terem fölött magas álboltozatú mennyezet van, és fölötté a következő szinten van a sírkamra. Találtak benne egy koporsót férfi múmiával, feltételezik, hogy Sznofru holttestét temették el piramisába.

A szobrászat csúcspontja ez az időszak. Ezt majd csak a XVIII. dinasztia kézműves mesterei fogják felülmúlni, akik drámai kifejezést is meg tudtak jeleníteni az arcokon (Ehnaton portréja). A kor nem ismerte a „művész” fogalmát, de az alkotások művészi színvonalúak voltak. A szobrok, domborművek, masztabák, a templomok faliképei, a masztabákban talált berendezési tárgyak, ékszerek magas mesterségbeli tudásról árulkodnak.

Hufu/Kheopsz (i. e. 2551–2528) Sznofru fia. A gízai Nagy piramis az Ő nevéhez kapcsolódik.

Míg Sznofru csak keresgélte a piramisépítés technikáját, módját, addig a Hufu-nak tulajdonított építmény maga a tökéletesség, de kérdés, mikor épült? Mintha évezredek teltek volna el közben! Az egyiptomi kopt történetész, Masudi újraélesztette azt a hagyományt, miszerint *a nagy piramisokat az istenek építették még a vízözön előtt az Istenek Királyságának idején*, a prehisztórikus időkben (Charles Berlitz: *Atlantisz*).

Ha ez valóban így történt, ne várjunk írott feljegyzéseket, leírásokat építésükről, viszont minden üzenetüket beleépíthették a piramisokba. Elképzelhetetlen ma már az a tekintélytisztelő, mely arra készítette Egyiptom népét, hogy emberfeletti munkát végezzen a fáraók szolgálatában. Főleg Kheopsz volt az, aki visszaélt ezzel, a nép ezért meggyűlölte, összetörte szobraikat.

Hérodotosz arról számolt be, hogy a Hufu-piramison egyszerre 100 000 ember dolgozott három hónapos váltásban, és hogy 20 évig épült. Ezt már régóta vitatják. Ha elfogadjuk állítását, 5 percenként egy köblokkot, egy nap alatt pedig 315 tömböt kellett beépíteni a falakba, és minden épületem ott kellett, hogy álljon formára faragva, megjelölve, készen a beépítésre. Az is megkérdőjelezhető, hogy ennyi ember – még ha bármilyen kitűnő is volt a szervezés –, hogyan tudott elférni egyszerre a szűk helyen, ha nem is számítjuk azokat, akik fejtették, vagy szállították közben a köveket. Na és az élelmezés, az elszállítás? Számítások szerint a piramis 2 300 000 kötömbből épült, melyek súlya megoszlik 2,5 és 15 tonna között, de *a sírkamra mennyezetének 9 gránit hasábjára 40–50 tonnás volt egyenként!*

Állítólag kívül emelőgépekkel dolgoztak, és mindig vitték fölfelé; vagy rámpákon vonszolták fel a köveket.

Kákossy László ismert egy faliképet, mely Thothotep sírjában található. Ezen 172 munkás szántalpakon húz egy kb. 60 tonnás kötömböt. A szállításhoz síkos iszap-utat használnak, ez onnan tudható, hogy a képen egy ember locsolja a pályát. Igen, ez elképzelhető, de hogyan tudták *felemelni* a mennyezet 40–50 tonnás gránit gerendáit épületen belül?

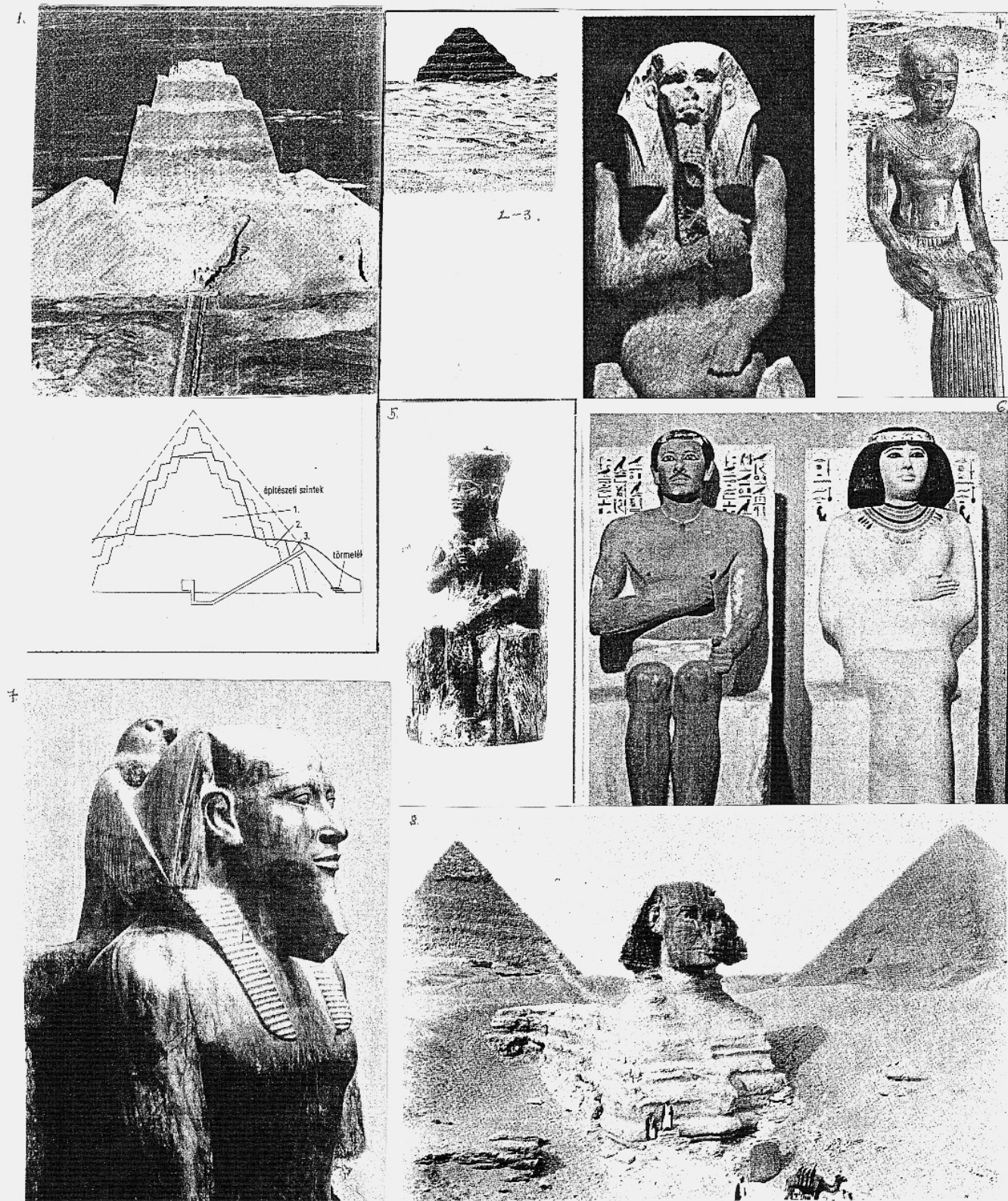
A Hufu-piramis már csak nagyságánál fogva is építészeti csoda, eredeti magassága 146,6 méter volt, építéséről mégsem maradt fenn tervrajz vagy leírás. Várkonyi Nándor így fogalmaz: *„A Kheopszot nem Khufu építette, noha róla nevezték el utóbb, talán épp a halhatatlanság vágyától hajtva a tövébe temetkezett. Ekkor a gúlán is végeztetett építkezéseket, restauráltatta, s a mester kétségkívül beavatott volt. Ismerjük nevét és mellszobrát: Ankh-haf herceg, Khufu veje.”*

Maradt azért fenn írás egy sztélén, melyet 1850-ben, közvetlenül a Nagy Piramis mellett álló Ízisz-templom romjai között találtak a következő felirattal: „Kheopsz a Szfinx háza (halotti temploma) mellett felállította Ízisznek, a piramis úrnőjének házát”. A sztélé felirata nem kevesebbet állít, mint hogy Kheopsz idején már állt a Szfinx és állt a piramis!

Mások szerint Hufu testvére, Hemiunu irányította az építkezést. Hemiunu herceg minden lehető cím tulajdonosának mondhatta magát, a címei egyike: „a király összes építkezéseinek vezetője”, sokan ebből gondolták, hogy Ő volt az építő. A herceg egy másik fontos címe: a „Mendésiz kos papja”. Hufu saját védőisteneként Hnumot, a hunok/kusok fekete, kosfejű istenségét választotta, egyik neve: Hnum-Hufu („Hnum véd engem”); közben Egyiptom isteneit háttérbe szorította, bezárta templomaikat, megtiltotta az áldozatokat. Manethón ír az istennel szembeni megvető magatartásáról; pedig épített templomot Dendarában, Koptosban, Beni-Haszán körzetében. Alig maradt fenn róla ábrázolás, mindössze kettő, ezek egyike Abüdosban került elő, egy 5 cm-es nagyságú szobor a király nevével; a másik Vádi-Magharában volt látható egy domborművön. Mindkettőn Észak vörös koronáját viseli. A berlini Ägyptisches Museumban őriznek egy királyfej-szobortöröredéket, melyet Kheopszal azonosítanak. Ez lenne egy harmadik portré.

A korábbi Dzsószer-piramis építésének minden fázisát ismerjük, és építetője isteni rangra emelkedett, Hufu piramisának felépítése talány. Az, hogy nem maradt fenn írott feljegyzés, nem az írni-olvasni tudás hiányának volt tulajdonítható, évszázadok óta jegyzik már az élet minden mozzanatát, jelenségét; építkezéseknél pedig napi rendszerességgel vezetnek pontos kimutatást az olaj-, só-adagok, gyertyák kiutalásáról (sóval szórták meg a kanócot, hogy ne füstöljön), külön-külön adminisztráltak a „jobboldali” és „baloldali” munkások esetében.

1. A II. dinasztia királyának, Huninak meidumi piramisa. Sznofru, a IV. dinasztia királya kitöltötte a lépcsőfokokat, de egy földmozgás következtében leomlott a hozzáadott külső burkolat, így újra látszanak az eredeti lépcsők. Alatta az épület keresztmetszete egy rajzon.
- 2-3. A szakkarai lépcsős piramis. Dzsószcer király ülő szobra, melyet a „szerdab”-ban találtak. „Makar” kéztartással ül trónján.
4. Imhotep, a szakkarai piramis tervezője és építője (*Egyiptom: a fáraók földje*).
5. Hufu/Kheopsz portréja Abüdoszból (az 5 cm-es nagyságú clefántesont szobor).
6. Sznofru fia, Hufu testvére, Rahotep herceg, a „Látók legnagyobbja”, azaz főpap Héliopolisban, mellette hitvese, Nofret. „Makar” kéztartással ül főpapi székén; bajusza magyaros külsőt kölcsönöz arcának. Egy masztabában találták a halotti szírléket.
7. Khephrén király Hórusz-sólyommal a feje mögött; a „nemes”-t viseli.
8. A Szfinx, mögötte a két nagy piramissal. A Szfinxről éppen akkor távolították el a homokot. (A képek Baines – Málek könyvéből valók.)

A piramison **belül** sem találtak egyetlen eredeti hieroglifát sem (a piros festékekkel felmázolt „H u f u” hamisítvány, mert hieratikus írással van, ami Hufu idejében még nem alakult ki), ebből többen arra következtettek, hogy **„a piramisok már évezredekkel a fáraók uralkodása előtt a helyükön álltak”** (Lévai –Potó).

A piramisok bejárata általában északról nyílt; a keleti oldalon volt a halotti templom és a völgytemplom, jelen esetben itt épült fel három kis piramis a királynék sírjainak szánva. A keleti és déli oldalon hatalmas, sziklába vájtt üregek tárolták a király „Nap-bárkát” (az egyik hossza 43,4 m volt), rendeltetésük: a halott király lelkének utaztatása Ré útján a Túlvilágra. Az, hogy Sznofru egy lépcsős piramis esetében kitöltötte a lépcsőfokokat, adta számomra az ötletet, hogy a két nagy piramis egyike is lépcsősnek épülhetett, miután az őskor végéig **lépcsős- és gúla-alakú piramisok épültek mindig egymás közelében** a Föld magas műveltségű civilizációiban. Feltehető tehát, hogy Hufu vagy Khephrén az egyiken kitöltötte a lépcsőfokokat és turai mészkőlapokkal burkolta. Mint ahogy Várkonyi írta, belülről is végezhetek kisebb átépítéseket, kívülről nagyobbíthattak rajtuk, amennyit az építmények kényes erőviszonyai elbírtak, de ehhez is beavatott mérnöki tudásra volt szükség. A Khephrének tulajdonított eredetileg a lépcsős Hold-piramis, mert alacsonyabb (és még alacsonyabb lehetett, ha eredetileg valóban lépcsős volt) és magasabban fekszik. Az átalakítás is emberfeletti erőfeszítést követelhetett. A piramisokat ki kellett ásni a több évezredes homokból, törmelékből, majd restaurálni az épületeket, felépíteni a halotti- és völgytemplomokat, az előbb említett Ízisz-szentélyt, az összekötő fedett folyosókat, a kis piramisokat (melyek lépcsősek: Hold, nő/királynő összetartozó fogalmak voltak), valamint a sziklából kivájni az üregeket a halotti napbárkák számára.

Még megemlítek egy fontos adalékot Hufu portréjához: rendkívüli módon érdeklődött a mágia, varázslás iránt, és befolyásolták a jóslatok. Fiai varázslókról szóló mesékkel szórakoztatták; de a Westcar-papirusz szerint érdekelte Thot rejtett tudománya és az irodalom is. A római korban még forgalomban volt egy alkímista könyv, melyet Kheopsznak tulajdonítottak.

Dzsedefré (i. e. 2528–2520) uralkodásáról semmit nem tudunk, azt viszont kiemeljük, hogy, az egyiptomi bölcsesség-irodalom egyik legnagyobb alakja volt, híres *Intelmei* az iskolákban tananyagként szolgáltak.

Hafré/Khephrén (i. e. 2520–2494) piramisa csupán 3 méterrel alacsonyabb Hufu piramisánál. Alul gránittal, tetejét mészkővel burkolták, utóbbiból maradt meg rajta valamennyi. Két bejárata van. A sírkamra fölött nyeregretős a mennyezet. A keleti oldalon állt a halotti templom, melyből itt is fedett folyosó vezetett a völgytemplomba, ez utóbbi nagyon szép lehetett. Az épület központi termét 16 rózsaszín gránitoszlop támasztotta alá (ma is állnak), fényt felülről kapott, padlózata alabástrom, és itt állt 23, egymás felé „tekintő” ülő királyszobor, melyekből csupán egy maradt meg, az a csodálatosan szép, mely Hafrét ábrázolja Hórusz-sólyommal a feje mögött, fején a „nemes” kendővel. Elképesztő tökéletesség a szobrászatban! A halotti templom nyitott udvarán is voltak királyszobrok. Khephrén nevéhez fűződik a Szfinx restaurálása.

Menkauré/Mükerinosz (i. e. 2490–2472), bár Hafré fia volt, harcok árán tudta csak megszerezni a trónt. Hitvese Hamerynebt, szintén Hafré lánya volt. Előfordulhatott, hogy Menkauré Hafré főfeleségétől, a hercegnő pedig egyik mellékeleségétől született (vagy fordítva), így féltestvérek voltak, de ez a körülmény Egyiptomban nem volt akadály a házasságkötésnek. Az istenek hagyatéka volt a féltestvérekkel (sőt még közelebbi rokonokkal) való házasság szokása, mely követendő modellnek bizonyult az uralkodók esetében is.

Menkauré uralmával szelídebb, emberibb kor köszöntött be, megnyitotta a templomokat, visszaállította az istenek tiszteletét. Piramisa mindössze 66,5 méter magas, **„de külső burkolatának alsó 16 sora óriási gránittömbökből áll”** (néhányik több mint 200 tonnás!); továbbá: **„A piramis utólagos megnagyobbítása miatt itt is két levezető folyosó van”**, írja Kákosi László. Ezek szerint **a harmadik piramis is korábban épült**, és Menkauré csak változtatott rajta. A helyiségek két szinten helyezkednek el. Hatalmas halotti templomot épített mellé, és három kis piramist a királyné számára.

A piramisok együttesének többféle szimbolikus jelentése is lehet, például az, hogy **a három piramis a „Szent Hármasság” isteni szentségét jelképezi**, különösen, ha a Khephrén gúla eredetileg lépcsős volt; de a piramisok **nagyságbeli különbségei** így is hangsúlyozzák az Atya, Anya, Fiú egységét és a **Hármasságot**.

Egyéni tragédia árnyékolta be a király életét és vetett véget uralkodásának, ha ugyan igaz a történet. Azt jóslták, hogy csupán hat évig fog még élni. Ettől kezdve gyertyákat gyújtatott, éjjel nem aludt, hogy legalább 12 évre nyújtsa ki a 6 évet. Ivásnak adta fejét – ezzel nem lehet tudni, mi volt a célja. Ha egyáltalán hiszünk a fekete mágiában, akkor ez az volt, egy nagyon gonosz önpusztító hatású, gyilkos pszichés ráhatás! Egyébként az nem számít, hogy Mi mit hiszünk, ők sajnos hitték benne, és ez volt a tragédia. A mértéken felüli ivászatnak lehetett alapja, mert Deir el-Medinében, a munkásfaluban osztrakonokon találtak megjegyzéseket Menkauré részegségére vonatkozóan.

A IV. dinasztia királyait – azon túl, hogy nagyhatalmú uralkodók voltak, és előremutató újításokat vezettek be államhatalmi vagy gazdasági téren –, széleskörű műveltség is jellemezte, a tudományoknak és az irodalomnak is nagy művelői voltak. Könyvtárakat létesítettek, Hérodotosz arról írt, hogy 17 000 évre vonatkozó anyagot tartalmaztak! A Szerapeionban az ezoterikus, beavatott, titkos tanok tekercseit, tábláit gyűjtötték, mintegy 40 000 darabot őriztek a temekben.

[Többen úgy tartják, hogy a három gízai piramis a ma Orion övének nevezett három csillagot képviseli (egy-egy szimbólumnak több jelentése is lehet). Az ókori civilizációk saját hősozkaikat azonosították Orionnal (**Arionnal**), a nagy Égi Vadásszal. A magyar mitológia az Ikrék korának hőst, a gigász Nebróth alakját emelte Orion képmásaként az égre. A *Biblia* Nimródót mint nagy városépítőt és nagy vadászt említi. Akkor a legtöbb fejedelemben „nagy vadász” volt, Nimródót nem az tette történelmi hőssé, hogy oroszlánokra és leopárdokra vadászott, az Ő „vadászata” képletesen az égre mutatott, ahol kozmikus csatáját készítelte megvívni az égi Bikával. A csillagképek mögött isteneket kell elképzelnünk. A Bika és Kos Enlil isten csillagképe volt. Enlil féltestvére és ellenlábas volt Enkinek, a Magurnak (Enki anyja Nammu volt, Enlil anyja Uraš). Enki/Magur a turáni két „testvér-nép” védőistene; a tudás, bölcsesség, művészetek, a kézművesség, a gyógyító mágikus költészet ősi istene volt, aki **szerette az embereket!** Minden hasznos dolgot Ő, a „leleményes isten”

tanított meg népének a téglavetéstől, szerszámkészítéstől a szövöszék készítéséig. Egyiptomban és Indiában is az Enki által feltalált szövöszék-típust használták évszázadokon keresztül (korábbi dolgozataimban már írtam Enki isten sokoldalú tevékenységéről, emberszeretéről). Enlil elfordulva a mezopotámiai turániaktól – feltételezésem szerint – a zsidók védőistene lett Él-Shaddai/Jahwe néven. Egyiptomban pedig Ő lett a kos-jelképű Amon isten. Minden megjelenési formájában a főhatalomra tört, a népet pedig szellemi sötétségben tartva a félelem hitével láncolta magához, és bosszúálló indulattal sújtott le, ha valami akarata ellen történt. Orion egyik kezében dorongot, másikban íjat vagy kardot tart, szőröcskát visel és széles bőrvet dereka körül. A turániaknál mindig is méltósága volt a „felővezés” szertartásának. Miért volt az „öv”-nek szimbolikus jelentősége? Átfénylő talán valami Orion/Nimród **három** fényes övcsillagának ragyogásából?]

V. dinasztia (i. e. 2465–2323)

Első királyának családja Manethón szerint Elephantiné szigetéről származott. A sziget Asszuán magasságában, attól nyugatra az 1. nomosz területe volt, ettől délre húzódtott az országhatár, melyet az 1. katarakta jelölt ki.

Uszerkaf (i. e. 2465–2458) némi nehézségek árán került trónra, ugyanis bár előkelő származású volt, és Héliopoliszban a Ré-templom főpapjaként magas tisztséget töltött be, nem származott királyi családból. Hitvese, Hentkáwes, Menkauré lánya viszont királyi hercegnő volt, Uszerkaf így kerülhetett trónra felesége révén. Rendkívül nagy tekintélyű hercegnő lehetett, mert piramist építtetett magának (ezt nevezték a „negyedik piramisnak”), ebből arra lehet következtetni, hogy egy ideig egyedül uralkodott.

Egyiptomban még az anyajogú ösiségből maradt fenn az a trónöröklési törvény, mely szerint, vagy mint királyfi trónörökösként kerül trónra, vagy ha ilyen származással nem rendelkezik, „isteni eredetű” királylánnyal, vérbeli hercegnővel kell házasságot kötnie. Uszerkaf az utóbbi esethez tartozott. Viszont azt a távolságot, amely őt, mint főpapot elválasztotta a királyi születés utolérhetetlen magasságától, ki kellett töltenie valamivel. Így terjedt el származásáról egy legenda, melyet a Westcar-papirusz örökített meg. E szerint Uszerkaf és két testvérének atyja maga Ré napisten volt, és a gyermekek születésénél istennők bábáskodtak.

Uszerkaf meglehetősen sötét bőrszínű volt, mely kusi vagy núbiai beütés lehetett nem véletlenül, a család Núbia szomszédságából érkezett. Észak vörös koronáját viselte. (A hunokhoz kötődő uralkodók általában azt viselték.)

Az V. dinasztia királyai is piramisokba temetkeztek, de a piramisok egyre kisebbek lettek, és bár az uralkodók látszólag megtartották az országot abban a jólétben, ahová az előző királyok emelték, a piramisok nagysága már előre vetítették a hanyatlás árnyékát. Viszont az eddigieknél nagyobb piramis-templomokat és Nap-szentélyeket építenek – utóbbiak belső tagolása olyan, mint a halotti templomoké –, egészen a dinasztia két utolsó királyáig, ők már nem építenek Nap-templomot. Oka Ozirisz tiszteletének felerősödése, ugyanis soha nem élt egyszerre Ozirisz és Ré kultusza, miután merőben ellentétes tulajdonságú istenségek voltak.

A magánsírok díszítettsége gazdagodik; hangsúlyt kap az egyén, egyéniség; az önkifejezés igényeként pedig önéletrajzok jelennek meg a sírfeliratokon. Az arisztokrácia tagjai a későbbiekben nem feltétlenül a piramisok környékén építik fel masztaba-síraikat, egyre többen temetkeznek vidéken, ami beárnyékolja az eddigi központi hatalom tekintélyét.

Unisz/Unasz/Wenisz (i. e. 2356–2323) – Borbola János „Hunn Íjász”-ként értelmezi nevét.

Szintén kisméretű piramist építtet. Unisz piramisában jelennek meg elsőként „piramisszövegek”. A Ravatalozó és a Szarkofág-szoba falainak oromzatán találhatóak, az elhalt király napbárákán való utazásáról szólnak. A piramisszövegekben sok az ismétlődés; a könyörgő imák szinte azonosak a különböző piramisokban. Közöttük van a „halhatatlanságot biztosító piramisszöveg” is, ez figyelmeztetés volt a papság felé. *„Az emberek bejutása a túlvilági létbe a király papjainak önkényétől függött, azaz attól, hogy felolvasták-e számukra a halhatatlanságot biztosító mágikus szövegeket”* (Lévai – Potó). Meghalni sem tudtak nyugodt lélekkel attól való félelmükben, hogy az egyébként előre jól megfizetett pap vagy templom nem teljesíti megbízatását.

A király másik újítása: a halotti templomot a völgytemplommal összekötő folyosó falát eddig soha nem ábrázolt tartalmú képekkel, profán témájú domborművekkel díszíti: csatajelenetekkel, vagy éppen egy éhínség riasztó képeivel, ahol emberek tömegei halnak éhen.

Borbola János Unisz piramisának hieroglifás feliratait **magyar nyelven** értelmezi. *Fohászok*-ba osztja a szövegeket, melyek a különböző falfelületeken olvashatóak; és az átláthatóság kedvéért számokkal látja el. Például a 258bc felirat magyar szövege: „király már, (me)nts-meg Csaba mása, ments meg Kilencek héttáp sólyma.” Még egy-két részlet: „*Hunn Íjász fia...az Árpádok Hunn Íjász... fia szavát gyakorolja...*”. Borbola János több alkalommal utal arra, hogy „megváltóként” ártatlan kisfiúkat, Csabákat áldoztak fel: „*az áldozatként felajánlott Csabák...*”; „*Csaba volt az akkori idők megváltója...*”; „*Kiengesztelésre fiatal fiút, a Csabát áldozták fel*”. A halotti szertartás „*alkalmával élő Csabát áldoztak, így ő lett az imák mártír királya, a szent Csaba...*” (stb.). Ez a borzasztó rituális emberáldozat-szokás a Deltához volt köthető ebben a korban. Később bikát áldoztak a „szent Csabák” helyett.

[Megjegyzésem a következő: az emberáldozat (az elsőszülött fiú vagy egy ikerfiú feláldozása) a jóval korábbi Ikrek korszak (i. e. 6678–4518) szokása volt, de Unisz korában és ebben a kultúrkörben a Deltát kivéve már nem gyakorolták. A Bika „világhónapja” (i. e. 4518–2358 között) nagyjából még belefér Unasz korába. Egyébként Atlantiszon, Egyiptomban, Babilónban és különösen Krétán a bikakultusz – bár valószínű a Bika korában kezdődött –, később is életben volt. Krétán elfajult, szűz lányokat dobáltak a bikafejű főisten, Minotaurusz barlangjába. Ábrahám már a Kos korának szülötte, amiről vagy nem volt tudomása, vagy csak Istene iránti túl nagy buzgalomból saját fiát akarta feláldozni, ezért tiltotta meg neki az Úr, végül egy kost áldozott fel *Izmáel* helyett.

Magyar szavak később is előfordultak az egyiptomi közbeszédben, az V. dinasztia pedig viszonylag korai volt, tehát a Delta főleg keleti részén, ahol a hunok otthont teremtettek maguknak, és nem nagyon akartak soha az ország egyetlen más részével sem egyesülni ragaszkodva saját tradícióikhoz; jobban megőrizhették korábbi nyelvüket.]

VI. dinasztia (i. e. 2323–2150)

Első jelentős uralkodója I. Pepi (i. e. 2289–2255), aki Memphiszben építtet magának piramist, nem is hagyja el a fővárost, de már Dél felé tekint, kapcsolatokat épít ki az abüdoszi arisztokráciával. Ennek érdekében feleségül vesz két leánytestvért, az abüdoszi Khuy tartomány kormányzójának két lányát.

Szervezi a hadsereget, több tízezres létszámú haddal vonul az ország határait támadó ellenségre, de nem a háborúzás, hanem a béke megteremtésén munkálkodik, viszonylagos jólétet hagy fiára.

II. Pepi (i. e. 2246–2152); 6 évesen koronázzák meg, 94 évig ül trónon; először anyja uralkodik helyette.

Több irányba is indít hadjáratot: harcol a líbiaiakkal (a tjeheukkal) és a núbiaiakkal. Núbia nem, – de több nyugati oázis egyiptomi fennhatóság alatt áll; nő az ország elismertsége. Békés szándékú kereskedelmi utakat is szervez Puntba (Észak-Szomália), ahova már elődei is, például Szahuré (V. din.) is vezetett expedíciót. Innen tömjén, ébenfa, olaj, párdúcibőr, elefántcsont és egzotikus állatok kerülnek a királyi udvarba. Libanonból, Búbloszból épületfa, Palesztinából olaj, Puntból mirha, fehérarany érkezik. A király felbecsülhetetlen érdeme, hogy *tudományos kutató expedíciót küld az Asszuántól délre eső területek feltérképezésére, tanulmányozására!*

Ami az építkezést illeti, II. Pepi már végleg leszámol a nagy méretekkel, helyette a kifinomult kidolgozásra helyezi a hangsúlyt. Uralkodása elején misem látszik a hanyatlás folyamatából, még egyszer felragyog Egyiptom fénye, hogy halála után szinte egyik napról a másikra kialudjon. A dinasztia végén (vagy a zürzavaros VII. dinasztia elején) II. Pepi után harmadik uralkodóként Nitókrisz lép trónra.

A szép Nitókrisz királynőről így ír Manethón: „*a legnemesebb, legszebb nő kortársai között. Világos bőrű volt. Ő építette a harmadik piramist, 12 évig uralkodott.*”

A VII. dinasztia korát így festi le: „*teljes anarchia, teljes zűrzavar következett, miután a királynő menekülni kényszerült az országból.*” „*A hetedik dinasztia öt memphiszi királyból állt, akik hetvenöt napig uralkodtak.*”

Nitókrisz királynő uralkodói neve: Menkaré. Miután ez a név könnyen összetéveszthető a Menkauré névvel – írja Kákossy László –, innen adódhatott a félreértés Manethón részéről, hogy a harmadik piramis építését a királynőnek tulajdonította, de Nitókrisznak erre nem is voltak meg az anyagi lehetőségei, ezért szeretett volna Menkauré piramisába temetkezni. Semmi közelebbit nem tudunk a királynőről, a királylista nem tünteti fel sem nevét, sem uralkodási éveit. Megtorolt egy családjá ellen elkövetett gyilkosságot, ezért kellett menekülnie.

VII–VIII. dinasztia (i. e. 2150–2134) – „Több uralkodó kérészetű országlással...” (Bainesz – Málek).

A dinasztiaát Memphiszből kormányozzák. A periódus elején az ország a totális összeomlás szélén áll, úgy ahogy Manethón leírta. Az éhínség elsősorban a városokat sújtja, ahol állítólag az emberek saját gyerekeiket eszik. Fel is lázad a városi szegény lakosság. Az elszegényedés kiváltó oka elsősorban az volt, hogy *megszűnt a központi gazdasági irányítás*. Az egyiptomi gazdasági és társadalmi élet szilárd alapja, az adminisztráció teljesen összeomlik, „*Íme, egy hivatal sincs a helyén*”, elégetik a hivatalos okmányokat, „*Úton vagyunk a pusztulás felé*” (Ipuwer arisztokrata író sorai; – Kákossy). Kifosztják a masztabákat, még Abüdosz szent sírjait sem kímélik, kiforgatják az arisztokráciát javaikból. Ipuwer szemtanúja, elszenvedője volt a dúlásoknak, pusztításoknak, majd a trónfosztásnak és a hatalomátvételnél is.

Memphisz megerősödni látszik, de a kitörni készülő elfojtott indulatok rövidesen felkelésekbe sodorják az országot. Jellemző a nomoszkormányzók egymás elleni hatalmi harca, ráadásul a legtöbben hadsereggel is rendelkeznek. Hatalmukat úgy akarják növelni, hogy igyekeznek minél több nomoszkormányzót maguk mellé állítani. Széthullik az ország, három uralmi centrum alakul ki:

a Delta; itt érdekes módon nem a nomarchoszok állnak a harcok élén, hanem a vidéki közigazgatási központok vezetői, „*a városi tanácsok voltak a hatalom urai*”, akik történelmük folyamán mindig ellenálltak minden egyesítő törekvésnek (Kákossy). A Delta soha nem hagyta magát könnyen egyesíteni.

A második központ: Hérakleopolisz; a város egyetlen számottevő intézménye Herisef kosisten temploma (tehát a nép többnyire maga is kus lehetett, ami megmagyarázza a hadsereg hódító törekvését, harci kedvét).

A harmadik centrum: Théba a Dél központjaként, mely rövidesen elkezd hatalmi felemelkedését.

Hérakleopolisz hadserege megtámadja Memphiszt, és megdönti uralmát, ez egyben a VIII. dinasztia végét is jelenti. Tulajdonképpen a hatalom megszerzése a cél, ennek érdekében mindenki mindenki ellen harcol, a nép pedig retteg főleg az északiak dúlásaitól.

I. ÁTMENETI KOR (i. e. 2134–2040)

IX–X. dinasztia; XI. dinasztia a „thébai” (i. e. 2134–2040).

Két királyság alakul ki. Az egyik **Hérakleopoliszban**, itt Heti Meriibré királyként kerül a régió élére i. e. 2134 körül, majd több Heti király is követi a trónon. Hérakleopolisz Felső-Egyiptom 20. nomoszájának fővárosa, erre a területre esik a Fajjum térsége is. Az állandó háborúzásokon kívül csak annyi mondható el róluk, hogy egy ideig erős kézben tartják a hatalmat.

A másik királyság **Théában** alakul ki. Egy nomoszkormányzó, Antef és utódai alapítanak dinasztiaát.

Hérakleopolisz megtámadja Thébát, III. Antef fia, Mentuhotep serege legyőzi a támadókat majd, mint Théba királya uralkodik I. Mentuhotep/Nebhepetré (i. e. 2061–2100) néven. Hérakleopolisz még próbálkozik, végül sikerül egy végső csapást mérni rájuk, és ezzel út nyílik a szétszakadt ország újra egyesítésére. „A XI. dinasztia egész Egyiptom fölött uralkodik” fogalmazódott meg, de ez csak később valósul meg.

I. Mentuhotep trónra lépésével megszűnnek a polgárháborúk, új korszak nyílik Egyiptom történetében. (A király nevében a „Mentu” a thébai hadistent jelenti, akit sólyomfejjel és két tollal ábrázoltak, és kapcsolatban állt az armanti Bukhisz-bikával; a „hotep” jelentése: békés.)

A király Hórusz-névvel kezdi uralkodását Thébából elsősorban a déli országrész fölött, a „Fehér Korona Istene” nevében, aki „olyan király, aki elteti a Két Ország szívét”. Később felveszi a „Két Ország Egyesítője” címet. Bár a fehér korona jegyében hirdeti meg programját, az ábrázolásokon a vörös koronával látjuk. A Mentuhotep fekete bőrszínűek voltak, feltételezhető tehát núbiai vagy kus eredet.

Az ország olyan tönkrement állapotba került a négy perióduson át egymást sűrűn váltó királyok alatt, hogy Mentuhotepet újrateemtőnek, alapítónak tartották.

II. Mentuhotep/Szanhkaré (i. e. 2100–2198) királynak nagy szerepe van az ország újjáépítésében, a rend helyreállításában. Újra indulnak expedíciók Puntba. Bevezetik az Ámon-kultuszt. Óriási sírtemplomot létesít Deir el-Bahari völgykatlanában, itt épül majd fel később Hatsepszut sírtemploma. Teljesen újszerű volt a király temploma, tetején egy félgömb-formájú (mintha egy kupola lenne) „ösdomb” épült alacsony fallal körülvéve. Teraszos, homlokzata oszlopos volt, az „ösdomb” a legfelső szinten állt, alatta (a Baines – Málek rajzon) zártak tűnik az oszlopcsarnok. Az épület előtt a felvezető út két oldalát nagy fák szegélyezték.

Két sírkamrája közül az egyik egy 150 méter hosszú, sziklába vájt folyosó végén, alabástromból készült naosz (kis kápolna) volt, ide temették el a királyi hercegnőket, akik Hathor istennő papnői vagy templomi énekesei voltak (ez akkor kiemelt hivatása volt a hercegnőknek). A másikonál lépcső vezetett le egy aknához a király sírhelyéhez, de a szarkofágot üresen találták, viszont innen került felszínre a király egyik feketére festett mészkő ülő szobra, fején Észak vörös koronájával (Howard Carter tárta fel a leletegyütttest 1900-ban). Ebben a régióban több, a királyéhoz hasonló díszes, folyosós, teraszos, fásított udvarral körülvett sírtemplom épült.

KÖZÉPBIRODALOM (i. e. 2040–1640)

A korszak elején még a XI. dinasztiához tartozó királyok uralkodnak Thébából.

III. Mentuhotep/Nebtauiré (i. e. 1998–1991) uralkodása elején 10 000 fős bányá-expedíció vonul keletre, a Nílus és a Vörös-tenger közé, hogy új kőfejtőket nyissanak a nagyarányú építkezésekhez; kiszélesítik Wádi-Hammamat átjáróját. A király további expedíciókat indít a határvonalak, kereskedelmi utak védelmére; Alsó-Núbiába viszont hadjáratot, és sikerül is bizonyos mértékig befolyást szereznie a térség fölött, de Núbiában ebben az időben még Egyiptomtól független, főleg kermai fejedelmek uralkodnak. Erre a vidékre már az aranybányák miatt jönnek a hódítók, bár Koptosztól keletre Egyiptomban is bányásznak aranyat.

A hadjárat és az expedíciók irányítója Amenemhat, Felső-Egyiptom kormányzója, vezír, egy tekintélyes elefantinói család tagja. A vezír/tjaty titulus a király „Első számú Alattvalója”-t illette meg.

A király Hammamat kőfejtőjébe küldi vezírét, hogy hozzon egy hatalmas kötömböt szarkofágja kifaragásához. A vezír 20 000 katona kíséretében vonul a kőfejtőhöz, ami indokolatlanul nagy létszám volt ehhez a feladathoz, de nem is ezért vitt ennyi katonát magával, előre eltervezett célja volt vele. Útközben kihasználva a katonai erőt, államcsínyt hajtott végre így került trónra I. Amenemhat néven.

XII. dinasztia (i. e. 1991–1783)

I. Amenemhet/Amenemhat (i. e. 1991–1962)

Még Thébából kezdi uralkodását, de rövidesen északra helyezi át székhelyét. Az új főváros a mai el-List közelében a Fajjum bejáratánál feküdt (Felső-Egyiptom, 20. nomosza), neve: Itj-Taui: (I. Amenemhat) a „Két Ország Meghódítója”. Itt épül fel a királynak és fiának piramisa a hozzá tartozó templomokkal. Ő alapítja meg Thébában a nagy Ámon-szentélyt.

Uralkodásának 20. évében megosztja trónját fiával. Núbiába ő is indít hadjáratot, melyet fia vezet.

I. Szenuszert/Uszerteszen/Szeszósztisz (i. e. 1971–1926) a hadjárat idején már társuralkodója apjának.

Amenemhat kormányzásra vonatkozó bölcs tanácsokkal látja el fiát, útmutatásainak gyűjteménye: *Amenemhat intelmei* címmel kötelező iskolai tananyag lett, a Sallier-papiruszon maradt fenn.

Miközben Szenuszert Líbiában háborúzik, apja a háremben gyilkosság áldozata lesz.

I. Szenuszert halotti templomában óriás méretű szobrokat állíttat fel, nagyságukat tekintve előfutárai II. Ramszesz szobrainak; Héliopoliszban pedig egy hatalmas obeliszket. Kápolnát épít Karnakban, falának maradványain fontos információkat találtak a régészek a korabeli földrajzi, közigazgatási viszonyokra vonatkozóan, domborművei művészi kivitelezésűek. Wádi-Hammamat kőfejtőiben már 17 000 ember dolgozik,

kell a kő-anyag a nagyarányú építkezésekhez, a díszítésül szolgáló mintegy 150 szoborhoz, 60 szfinxhez. Nagy súlyt helyeztet az alkotások kidolgozására, ezzel előmozdítja a művészetek fejlődését.

Listi piramisa mellett kilenc kis piramis épül a királynék és hercegnők részére.

Miután köztudott volt, hogy a polgárháború nagyrészt a nomarchoszok féktelen hatalomvágya miatt tört ki, a központi hatalom ismét kezébe veszi a nomoszok szigorú ellenőrzését. Felmérést készíttetnek a nomarchoszok, földbirtokosok vagyoni helyzetéről. A király létrehoz egy „határbizottságot”, mely újra méri a nomosz tartományok határait. A Nílus mindent elöntő áradásai sok esetben elmosták a parcellák közötti mezsgyét, időnként újra ki kellett mérni a területek határait. A központi hatalom a nomarchoszokon tartja szemét, még csírájában elfojtják hatalmi törekvéseiket, már I. Amenemhat is megnyirbálta tekintélyüket. Nem korlátlan urai többé kerületüknek, „*hanem prefektusok, tehát királyi hivatalnokok*” (Mahler E.). Ugyanakkor nem nyomják el őket, biztos jogkörrel rendelkeznek, magánhadsereget tarthatnak, semmiben nincsenek korlátozva.

Szenusert az 1. és 2. katarakta között támaszpontokat hoz létre, hatáskörét a 2. kataraktáig terjeszti ki, Wádi el-Allaqui bányáiból aranyat termeltet. Templomot épít Núbia Baki/Kubán városában, mely közel esett Alláqi aranybányáihoz. I. Szenusert szintén társuralkodónak veszi maga mellé fiát, II. Amenemhatot.

II. Amenemhat (i. e. 1929–1892) folytatja elődei építkezéseit, béke honol az országban.

II. Szenusert (i. e. 1897–1878) is apja társuralkodójaként került trónra. A királyok így akarták biztosítani trónörökös fiaik számára a királyságot, úgy látszik, tanultak III. Mentuhotep példájából. A trónváltás valóban zökkenőmentesen történt minden alkalommal. Gyarapodott az ország gazdasága, kultúrája.

III. Szenusert (i. e. 1878–1841). Miután a nomarchoszok hatalmi törekvései az intézkedések ellenére sem szűntek meg, a király felszámolta „*az örökletes kerületi kormányzóságok feudális hatalmát*” (Lévai – Potó). Fontos intézkedése volt, hogy a nomarchoszok fiait a királyi udvarba rendelte, de már korábban is itt nevelkedtek Büblosz, Szimirra, Szidón, Gáza (stb.) trónörökös hercegei, „*akik gyermekkorukat a fáraó lábánál töltötték el*”, ahol a legmagasabb képzést kapták a királyi hercegekkel együtt, később itt tanulhatnak a núbiai, kus előkelők fiai is. Az uralkodók így akarták maguk mellé állítani a felnövő nemzedékek vezetőit. Az intézkedés politikai előnyénél jelentősebb volt kulturális haszna, mert az ifjak mint leendő uralkodók, magasrangú vezetők kiművelt főként kerültek a tartományok, kerületek élére, ahova a királyi udvar kifinomult ízlését, magas kultúráját vitték magukkal, ami meghatározta az egész tartomány fejlődését.

Ozirisz kultusza felvirágzik a dinasztia idején. Egyre többen építenek ismét kenotáfiumot Abüdoszban és sokan akarnak itt is temetkezni. Feléled a sztélé-állítás szokása: névvel, címeikkel, mint a korai dinasztiák idején. A város visszaszerzi rangját, vallási központ lesz ismét. A király hatalmas folyosós sziklasírt építtet Abüdoszban.

III. Szenusert harcos király volt, hódításai miatt később istenként tisztelték. Hadjáratot indít Palesztinába, Szíriába, Núbiába, utóbbiban már a 2. katarakta déli határáig terjeszti ki Egyiptom fennhatóságát. Északon megszerzi a Sínai-félsziget fölötti ellenőrzést. Egy fantasztikus újítás fűződik nevéhez: csatornát építtet párhuzamosan a Nílus folyásával Asszuántól déli irányban, ezzel az volt a célja, hogy folyamatos lehessen a hajózás végig Núbia területén (a Nílus 6 kataraktája miatt egyébként ez lehetetlen volt). Két védművet építtet, és kifüggesztet egy táblát rajta a következő figyelmeztető felirattal: „Ez a déli határ. Egy núbiai se merjen ezen a határon átlépni, de még a barma sem”. A Középbírodalom korától kezdve mintegy 18–20 erőd épül fel Núbia területén. A király állandó hadsereggel rendelkezik; közigazgatási újításokat vezet be.

Egy új középosztály kezd kialakulni kisbirtokosokból, kézművesekből, kereskedőkből. A gyakori hadakozás mellett virágzik a művészet, fejlődnek a tudományok: a matematika, asztronómia, csillagászat. Békés, gazdag, fejlődő országot hagy utódára. Sajnos, a felerősödő rabszolgakereskedelem árnyékot vet a fejlődésre.

III. Amenemhat (i. e. 1844–1797) háborúzás helyett a békés építkezést és a tudományok, művészetek ápolását választotta. Csodálatos építményeivel, a tudományok, művészetek felkarolásával alkotott maradandó életművet. Összegyűjtette például a matematika terén elért eredményeket, és kézikönyv formájában kiadatta.

A király óriási tette volt, hogy a már ősidők óta meglévő, hatalmas kiterjedésű Birket-Qárun/Moerisz-tó vizét leasztotta, 450 km²-nyi területet szárítottak így ki a tó eredeti felületéből, melyet aztán művelés alá vontak. A tó víztározó funkcióját töltötte be: az áradáskor magába fogadott fölösleges vízmennyiséget a száraz időszak alatt zsilipeken engedték vissza a szántóföldekre, a zsilipmesterek irányították a víz adagolását. A tavat két csatorna kötötte össze a Nílussal, és beletorkollott a Bahr-Juszuf, a Nílus mellékfolyója. A Fajjumnak ebben a térségében kétszer arattak évenként.

Amenemhat itt építette fel a Hawára-piramist, F. Champollion idejére bár lekopva (már rég elhordták róla a mészkő lapokat), de még állt. A hawarai és dahsúri piramis napon szárított, szalmával kevert vályotéglából épült, csak a borításuk volt mészkő. Ekkor már nem épülnek kőből piramisok. Földalatti aknasírokból érintetlen sírokat, hercegnők koporsóit fedették fel a régészek, rendkívül gazdag, finoman kidolgozott ékszer-gyűjteményekkel.

A hawarai piramisban a királynak szánt, sziklába sülyesztett, sárga kvarcittömbből kifaragott sírkamra szarkofágja fölött nehéz kvarcitkö lap feküdt, mely nem volt a helyére tolvaj. Az egy tömbből kifaragott sírkamra súlya 112 tonna lehetett. Feltárásnál a piramis közelében kiásták a király 1,6 méter magas ülő mészkőszobrát. A király múmiáját valószínű itt is egy aknasírba temették (nem találták meg), és közelében helyezték el az uralkodó ülő szobrát.

A Dahsúrban épített piramis tetején pyramidion állt. Az 1,4 méter magas, fekete gránitból készült, piramis-forma sisakkő csúcsát annak idején arany-, réz- vagy elektron-borítás fedte, mely messzire szórta a Nap sugarait, vakította a szemet. A pyramidiont „ben-ben könek” nevezték. (Az elektron arany és ezüst természetes ötvöze volt.) A király állíttatta fel az első vízállás-mérőt Elephantine mellett. Szobrain Felső-Egyiptom fehér koronáját, vagy a „nemest” viseli, de a XII. dinasztia királyai szerették magukat szfinxként ábrázoltatni.

A hagyomány szerint eredetileg az istenek „ben-ben” szerkezetekben szálltak le a földre, érkezésüket nem is volt szabad halandó embernek látnia. (A járművek fémről készültek, a fémeket nem ismerték, de mivel anyaguk olyan kemény volt, mint a kő, ezért nevezték ben-ben „könek”). Valójában a piramisok is hatalmas „ben-ben kövek”-et szimbolizálnak (mint már írtam), az obeliszek csúcsán pedig mindig ott van a pyramidion. A dahsúri „Fekete piramis” pyramidionját a kairói Egyiptomi Múzeumban lehet megtekinteni. Egy eredeti „ben-ben kő” sokáig volt látható Héliopoliszban, melyet külön épületben őriztek, neve: „ht bn.bn”/hut benben, „a ben-ben háza”, nevezték a „Főnix háza”-nak is. Tömegesen zárandokoltak ide az emberek, hogy lássák az „égi követ”, mely Ré napisten születésére utalt, az Ő kultikus szimbóluma volt. Az „égi eredetű isteni jármű” a IV. dinasztia koráig állt „házában”, akkor eltűnt, nem tudni hova lett. Hitviláguk szerint a ben-ben kő további funkciója volt az elhalt személy utaztatása a Túlvilágra. A Héliopoliszban őrzött „ben-ben kő” piramis alakú volt, máshol ettől eltérő formákat is látunk. A sumerek NA.RU-nak, „felemelkedésre képes kő”-nek, „fényt kibocsátó tárgy”-nak nevezték; az akkádok, babilóniak, asszírok szintén nar-nak; az amurruk „narak”-nak; „tüzes tárgy”-nak; a héberek „né”-nek, fény-kibocsátó oszlopnak; a hurrik, hettiták „hu-a-si”-nak, jelentése „tüzes kőmadár” (Z. Sitchin).

III. Amenemhat létesítményei a Fajjum térségében, annak északnyugati területén feküdtek. Több magyar szerző, így Mahler Ede is ír a „Mórisz” töről: „*E mesterséges tenger közelébe építette III. Amenemhat a labirintust, az ókor e híres épületét...*”.

Hérodotosz még láthatott valamit a Labirintus felszíni részéből, de információit inkább elbeszélésekből meríthette. Elmondása szerint az építmény minden leírást túlszárnyalt, és még a piramisokat is felülmúlta. Állítólag 1500–1500 szoba volt a földszinten és a föld alatt, összesen tehát 3000. A szobák falait kőlapok borították, a lapokat reliefek, feliratok díszítették. A létesítmény központi területét 12 fedett udvar foglalta el, 6–6 egymással szemben, egymás felé néző bejáratokkal. Az épületegyüttesben minden istennek épült kápolna, szobrok készültek a királyokról, és számtalan múmiát őriztek a föld alatt. Idegenek soha nem tehettek be lábukat a földalatti termekbe.

Hogy az egész létesítményt III. Amenemhat építette volna, nem valószínű, de bővíthette, feliratokkal, domborművekkel díszíthette.

A Labirintusban őrizték az ország kincstárát, a királyok ideje óta összegyűlt, felbecsülhetetlen értékű kincset, melynek töredékéből ki tudták volna segíteni válságos időkben a megsemmisülés szélén vergődő országot, visszaváltani például az uralkodók elzalogosított birtokait, elhető körülményeket biztosítani az ország leszakadt, végtelenig elszegényedő alsó rétegei számára. A papok azt hangoztatták, hogy a kincs az istenek érinthetetlen tulajdona, amihez még a királyok sem nyúlhatnak hozzá, csak az ország végső pusztulása esetén, de ehhez még az Ámon-orákulum-szobor fejbőlöntése is szükséges lett volna. Egyiptom megélt egy pár pusztulás-közei állapotot, de a kincsek soha nem segíthették ki, a papok nem szavazták meg kiadatásukat.

Vajon kik és mikor kezdték építeni a Labirintust? Hérodotosz megjegyzése elárulja a titkot: a földalatti szinten többek között „azoknak a királyoknak koporsóit őrzik, akik ezt a labirintust építették.” A szobákban titkos záruk nyitották, zárták, padlók nyitak szét, hol lefelé, hol fölfelé kellett menni. A legfőbb beavatott papok őrizték azt az átokszöveget, melynek szavait gyöngyfüzér szemeire vették, és melyek vezettek mindig tovább a következő megfelelő ajtóig, ahol titkos jelet kellett megérteni, hogy kinyíljon. Néhol látszólag ajtó sem volt a falon. Sok behatoló lelte halálát a Labirintus folyosóin. Minden királynak életében egyszer meg kellett tekintenie a kincstárát. A teljes Labirintus megépítése arra a korra és titkos technikai tudásra vall, melynek beavatottjai 40–50 tonnás köveket tudtak emelgetni a magasba.

IV. Amenemhat (i. e. 1799–1787) uralkodása alatt látszólag semmi nem változott Egyiptomban.

Féltestvérét, Szobeknoferu/Szobekkaré hercegnőt (i. e. 1787–1783), III. Amenemhat más anyától született lányát vette feleségül, aki a király halála után került trónra, de rövid ideig, csupán négy évig uralkodott. Nevében a „szobek” szó a „krokodil-fejű” istenre vonatkozott, akit főleg a Fajjumban tiszteltek. Egyiptom szerteágazó, virágzó szabadkőműves csoportjai közül a „Sárkány Udvar” társaságot karolta fel a királynő az által, hogy hivatalossá tette; a titkos társaságot Anchfu-honszu papherceg alapította korábban.

Szobeknoferu fiú utód nélkül halt meg, a trónutódlás női ágon feltételezhető a „Szobek” és „Amenemhat” királyok neve alatt a XIII. dinasztia idején.

Különös házasságok kötöttek a XII. dinasztia idején, érdemes kitérni rájuk. Mielőtt azonban taglalnánk, fontos dolgokat kell megjegyeznünk. Ádámotól Ábrahámig 19 nemzedék élt, valamennyien NEMZETI, FAJI HOVATARTOZÁS NÉLKÜLIEK VOLTAK!

A pátriárkák születésének helye követi a Közel-Kelet Termékeny-félhold vonulatát, azaz mindannyian a palesztinai-kánaáni Aramtól Szírián, Délkelet-Anatólián át Dél-Mezopotámiáig terjedő régióban születtek. Mint említettük, Ádám és Éva fia volt Sat-naál/Szet. Ezen az ágon nyolcadik leszármazottként született Núr/Noé pátriárka, a vízözön hajója. Az Ő egyik fia **Sém** lesz a szemiták őse, őtána a harmadik generációban születik meg Abhár/Eber/**Héber**. Nem tudni, hogy egyik generációról a másikra hogyan válik egy törzs héberré, legfeljebb így kezdi magát nevezni. Mindenesetre Sém leszármazottaiból alakul ki a *héber* ág; Ábrahámmal pedig az *izráeli* vonal azzal, hogy szövetséget köt vele az Úr. Jahwe új vallási filozófiát diktált, megtöltötte választott népének, hogy régi isteneiket imádják, és *el kellett különülniük más népektől*. Szerintem a *zsidó etnikum vallás-ideológiai alapon kezdett kialakulni*. Később összeolvadt a két ág. Az Úr (Mózesen keresztül) nehezen tudta betörni a konok, megátalkodott izráeli népet, akik között korábban sok volt a *turáni* elem, és ragaszkodtak régi isteneikhez. A cél eléréséhez nagyon sok ártatlan vért kellett kiontani, öslakos népeket kiirtani, vagy földönfutóvá tenni!

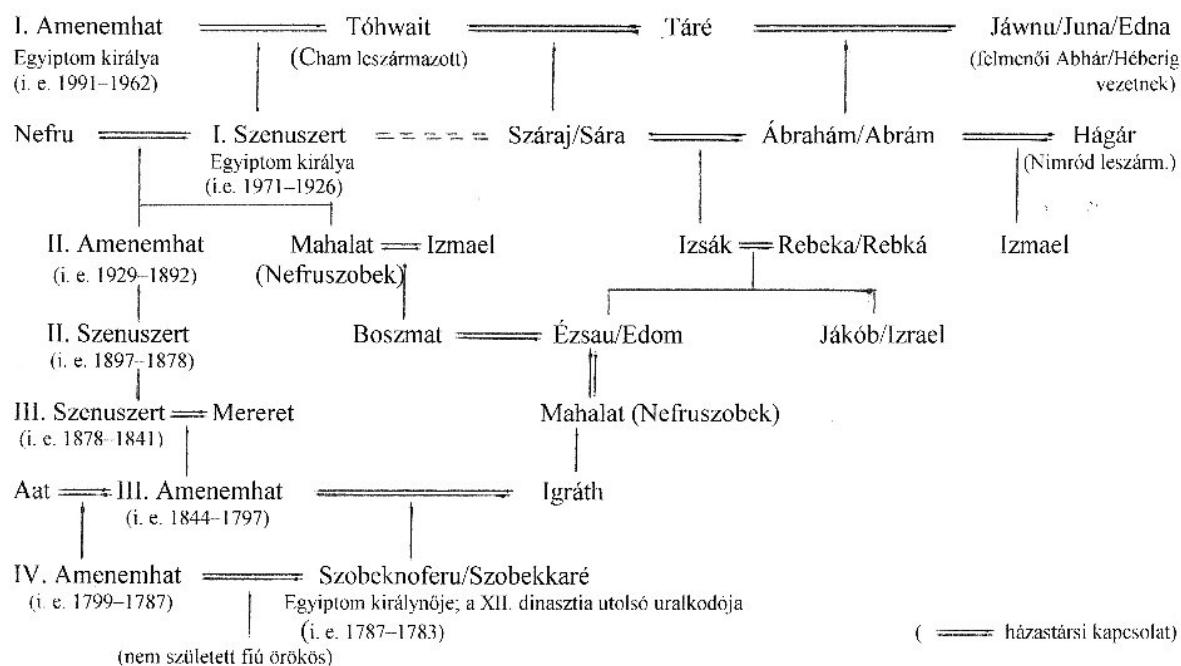
Történetünket az arámi származású Ábrahám családjával kezdjük, Észak-Mezopotámiából, Harrán/Haránból költöztek le délre, Úr városába. Törzsszereik fejedelmi módon éltek, óriási nyájai voltak, szolga-személyzetükből akár több száz fős hadsereget is ki tudtak állítani. Ábrahám is így tett, amikor „*felfegyverz é házában nevedett háromszázötvennyolc próbált legényét és üldözve nyomula Dánig*” (Mózes I. 14: 14). Tekintélyüket misem bizonyítja jobban, minthogy Ábrahám ükapja Reu, Ur-Nammu király lányát, Orát veszi feleségül.

Az egyiptomi kapcsolat I. Amenemhat királlyal kezdődött, aki kortársa volt az Ur városában élő Thárénak, Ábrahám atyjának. Tháré első felesége az egyiptomi születésű Tótwaít/Nrfy-ta-Tjenen, közös gyermekük: Száraj/Sára. Csakis úgy képzelhető el a kettős házasság, hogy a hercegnő először lett Tháré, és később I. Amenemhat hitvese, ez utóbbi házasságból született meg I. Szenuszt, a trónörökös.

Tháré másik felesége: Jáwnu, akinek ősei a Sém-i vonalú Abhár/**Héber**hez vezetnek vissza. Tháré és Jáwnu fia: Ábrám, később Ábrahám.

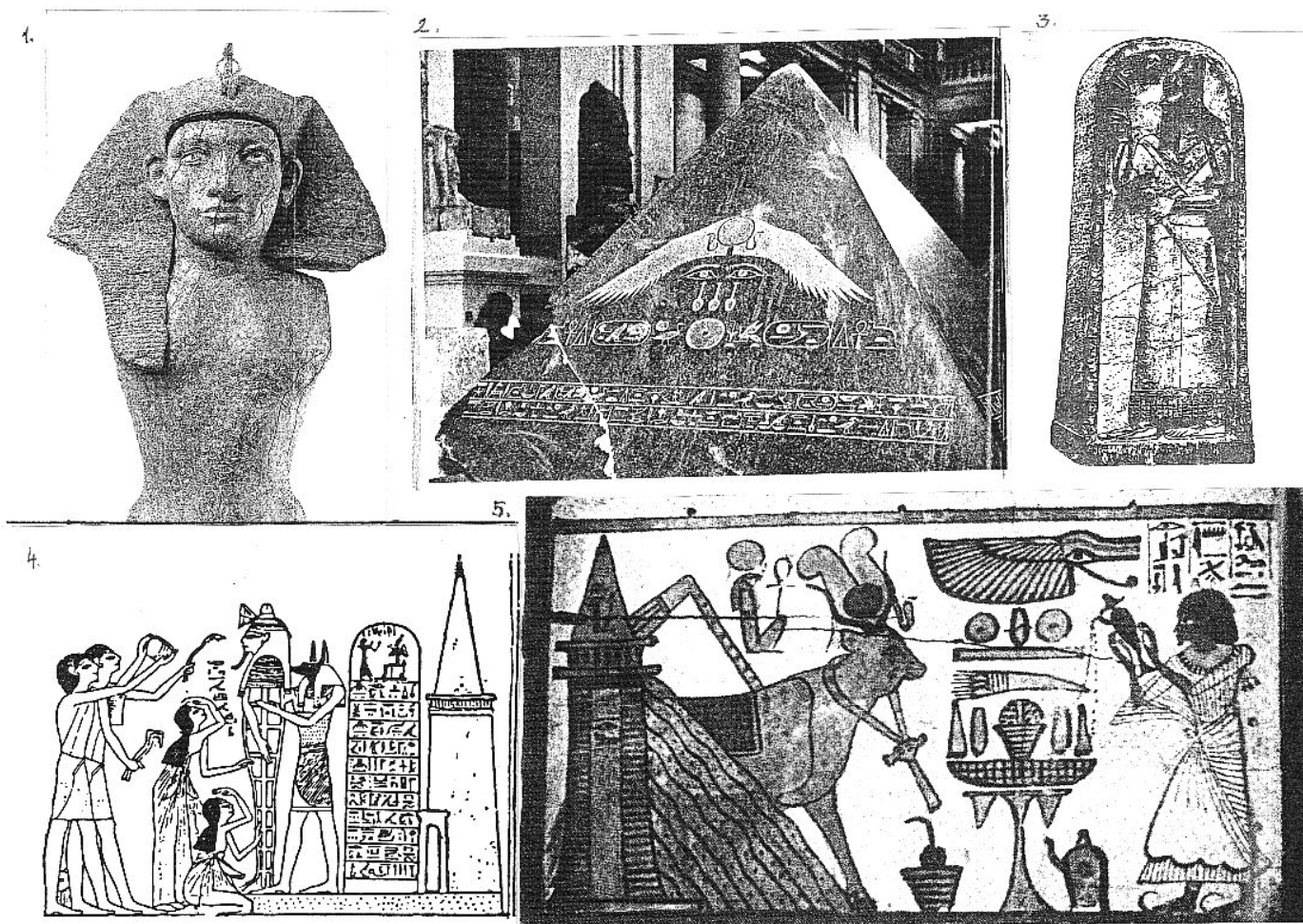
Így I. Szenuszt, *Sára és Ábrahám féltestvérek voltak!* Ez esetben is az apa volt azonos, az anya nem. Száraj Sárára változtatta nevét, ami „hercegnőt” jelent. Miután Egyiptomban meglátogatták féltestvérüket, nagyon valószínű, hogy a gyönyörű Sára egy ideig egyik mellékfelesége lett a fáraónak, és mert csakis hercegnő lehetett egy fáraó felesége, ezért változtatta meg nevét.

A XII. dinasztia királyainak és Ábrahám családjának házassági kapcsolatai

(L. Gardner: *A Grál-királyok eredete*; Baines – Málek)

1. III. Amenemhat király (*Egyiptom – A fáraók világa*); 2. III. Amenemhat pyramidionja (Kákossy L.).
3. Asszír király isteni attribútumokkal egy „naru”-ban.
4. Egyiptomi temetési jelenet, a „ben-ben” a halottra vár, hogy az Égi-hajlékba vigye (3–4. Z. Sitchin: *Tizenkettedik bohógó.*)
5. Hathor istennő tehen alakjában fogadja az elhunytat. A „ben-ben” itt is a szállító szerkezet tetején látható (az én véleményem; Kákossy L.)

I. Szenusert főfeleségétől, Nefrutól született lánya: Mahalat/Nefruszobek hercegnő *házasságot köt Hágár fiával, Izmaellel*, ebből a házasságból születik meg Boszmát, aki felesége lesz Ézsau/Edomnak, nagybátyjának. Később Mahalat is házasságot köt Ézsauval, lányuk, Igráth III. Amenemhat hitvese lesz. Aat királyné és III. Amenemhat házasságából születik meg IV. Amenemhat; – III. Amenemhat és Igráth házasságából pedig Szobeknoferu/Szobekkaré, Egyiptom királynője, a XII. dinasztia utolsó uralkodója.

Izmáel a 12 arab fejedelemség; – Ézsau/Edom a 12 edomi királyság; – Jákób/Izrael a 12 izraeli törzs ősapja volt.

Vagy ennyien voltak vagy nem, a 12-es szent szám volt az ókorban, 3 x 4 az isteni hármasság és az anyagi négyesség szorzata = a világ teljessége.

XIII–XIV. dinasztia (i. e. 1783–1640)

A két dinasztia valószínű párhuzamosan uralkodott. Ez idő alatt körülbelül hetven király ült trónon (Baines – Málek). A XIII. dinasztia idejéből még tizenhat uralkodót felsorol a királylista, a XIV.-ből egyet sem.

Egy pár név: Vegaf; V–VI–VII. Amenemhat (nem egymást követően); Hor (egyik szobrán meztelenül látjuk);

I–II–III–IV–V. Szobekhotep (nem egymás után); Hendszer (sémi származású volt);

I. Neferhotep; Ay; Neheszi, a „Núbiai”... (stb.).

A főváros továbbra is Itj-Taui. A gyakori trónváltás nyilván állandó feszültséget gerjesztett, nem lehetett ritka esemény a palotaforradalom, puccs. Piramisaik egyre kisebbek lesznek, csak a gazdag magánszemélyek kérkednek nagy sírpítményeikkel. A nomosz-rendszer veszít jelentőségéből, a katonaság viszont egyre szervezettebb lesz, hallatja hangját, Szemenhkaré király például a „Tábornok” melléknevet viseli. Beleszólnak a trónöröklésbe, többen katonai puccs révén kerülnek trónra. A vezírek lesznek az ország fő tisztségviselői; osztogatják a címeket, rangokat. Vezető emberek nyíltan vállalják idegen vagy alacsony származásukat.

II. ÁTMENETI KOR (i. e. 1640–1532)

XV–XVI–XVII. dinasztia; a Hükszosz-kor (i. e. 1640–1550)

A hükszoszok bár rajtaütésszerűen foglalták el Egyiptomot, a támadásnak voltak előzményei, már az 1720-as évektől folyamatosan szivárogtak be az országba különböző népcsoportok Kisázsia felől. Az egyiptomiak „puszták fejedelmeinek”, barbároknak nevezték vezéreiket, de utóbbi megbélyegző jelző nem volt vonatkoztatható minden hükszoszra. A katonai vezérkar szkíta nyelvet beszélő hettita királyi szkítákból állt. Ide Kappadokiából, Boghazköyből érkeztek. Csatlakoztak hozzájuk amoriták (sémi nép volt), hurrik, mitanniak, chabirok (héber) és mások. Nagy pusztítást végeztek, a nőket, gyermekeket rabszolgának hurcolták el, a szentélyeket lerombolták, sok vezető embert, ha lázadoztak az uralom ellen, kegyetlenül kivégeztek, az országot adófizetőjükké tették. A közigazgatási apparátust megtartották, de mindent a saját felügyeletük alá vontak.

Első királyaik: Wálid; Hikau-hoszuet hercege (talán e névből alakult ki a „hükszosz” szó?);

Aa Mu (tenger-földi dinasztia tagja); Sesi/Szalitisz; Jakobher („Jákób meg van elégedve”).

L. Gardner királylistája harmachét hükszosz uralkodót sorol fel, közülük többen egy időben uralkodtak.

A hükszosz megszállás jó alkalom volt az idegen népeknek a további bevándorlásra, letelepedésre. Valószínű ekkor jelent meg a Deltában az az izraeli-sémi csoport, mely néppé terebélyesedve több nomoszban élt Gósen földjén a Delta keleti oldalán, és melyet pár száz év múlva Mózes fog kivezetni Egyiptomból.

A hükszosz királyok Memphiszbe tették székhelyüket. Később a Delta keleti részén a már meglévő Avariszt (korai időkben avarok létesíthették) erőddé alakították át, védmű jellegű falakkal, árkokkal építették ki földgyűrű várendszert mintájára, és a továbbiakban végig Avarisz lett a fővárosuk.

Uralkodóikat „pásztorkirályoknak” is nevezték, miután nomád-pásztor eredetű királyaik is voltak. A túlfinomult egyiptomi arisztokrácia kikerülte, mélyen lenézte és kinevelte őket, de nem sokáig nevettek, mert az idegenek rendkívül gyorsan alkalmazkodtak az új körülményekhez, az ország szokásaihoz, az öltözködéshez, viselkedéshez; egyiptomi neveket vettek fel, királyaik az egyiptomi uralkodók attribútumait viselték, ünnepeiket egyiptomi módra rendezték meg. Királyaik sorából kiemelkedett Hian/Jannasz, programadó Hórusz-névként az „Országok átölelője” címet választotta.

Egyiptom technikailag elmaradott volt Kisázsiahoz képest, a hükszoszok behoztak egy pár újítást: például az *összetett íjat*; valamint a szövőszék, fazekaskorong fejlettebb fajtáit; a bronzöntés technológiáját; a *lovat*, a lóvontatta kétkerekű *harci kocsi*t, de még sok időnek kellett eltelnie, amíg az egyiptomiak lóhátra mertek ülni. A hükszoszok telepítették az első olajfákat; idegen hangszerek, táncok terjedtek el; zöldség- és gyümölcsfajtaikat honosítottak meg.

1650 körül Thébában alakult meg a XVII. dinasztia a hükszosz uralom idején, de királyaik csak helyi hatáskörrel rendelkeztek, és szűkrezabott, alárendelt kormányzási lehetőséggel. A hükszosz királyok nem engedték meg Théba uralkodóinak, hogy hivatalosan használják a „király” titulust. Az előző korokat idézve Antef, Mentuhotep neveket vettek fel.

Volt azért kapcsolatuk a hükszosz uralkodókkal, talán még vegyes házasságok is kötöttek, például II. Apophisz lánya, Herit alabástrom vázáját I. Amenhotep sírjában találták meg. A vázán Herit *kartusba foglalt neve* volt bevésve, mely előjog csak a királyt és feleségeit illette meg, így Herit valószínű mellékfelesége lett a királynak.

Az utolsó jelentős hükszosz király II. Apophisz volt, már a neve is félelemmel töltötte el az egyiptomiakat, mert a név a sötétség gyűlöletes sárkányát, a fény ellenségét jelentette. Fő nemzeti istenükként Szethet (Ozirisz gyilkosát) választották. Nubti király Szeth-templomot építtet Taniszban és Avariszban. (Tanisz, az egykori Szan el-Hagar, Avarisztól északra feküdt.) Követve az egyiptomi hagyományokat Apophisz „Szobek kedveltje”-ként, „Ré isten test-szerinti fia”-ként, azaz Ré isten közvetlen fiaként tituláltatja magát, mint az „isteni származású” egyiptomi nagy királyok.

Thébából indulnak el a felszabadító harcok, először Szekerenré indít háborút ellenük, röviddel ez után hükszoszok fegyverétől esik el. Erről az összecsapásról tudósít az *„Apóphisz és Szekerenré harca”* c. történeti leírás. Majd II. Szekerenré fia, Kamósze száll szembe velük, neki már sikerül részeredményt elérnie, visszaszorítja őket, de Memphisz és a Delta még hükszosz fennhatóság alatt marad. Mindenesetre Théba megerősödik, olyannyira, hogy az ország vezető hatalma lesz, de a végleges felszabadítás még várat magára.

ÚJBIRODALOM (i. e. 1550–1070)

XVIII. dinasztia (i. e. 1550–1307)

A XVIII. dinasztia korától használják a „fáraó” címet a „király” helyett, a név a „Per-aa” („Nagy Ház”) kifejezésből eredt. A „Ház” az uralkodó magánlakosztálya volt a Rezidencia Város központjában. Területén az államigazgatás egymástól függő ágazatainak adminisztrációs központjai sorakoztak. A középpontban állt a Király Háza, az Arany Ház; raktárak vették körül, itt volt a kincstár, valamint itt állt a vezír lakosztálya.

A hükszoszok végleges kiűzése Jahmesz/Ahmósze nevéhez fűződik (i. e. 1550–1525). Ő már felszabadította Memphiszt és a Deltát, sőt átlépve a határt Dél-Palesztinára üzte az ellenséges hadat, itt elfoglalta Saruhent.

Jahmesz egy Ebana nevű magasrangú el-kabi katonatiszt fia volt. Anyja, a nagy tekintélyű Jahhotep hercegnő, aki egy ideig régensként uralkodik a kiskorú Jahmesz helyett, kiemelkedő személyiség volt, úgy emlegették, mint „az égei területek Úrnőjét” vagy „Ázsia Úrnőjét” (a Közel-Keletről, Kisáziáról van szó).

Jahmesz idejében alakul meg Egyiptom első hivatásos hadserege. A király **visszafoglalja Alsó-Núbiát, és megszervezi az új egyiptomi tartomány közigazgatását, élére kormányzó kerül, akinek a „Déli puszták királyfia”** címet adja. A tartomány Egyiptom nyersanyag szállító területévé válik.

Lázadások törnek ki Felső-Egyiptomban, ezeket leveri, elkobozza a vesztés kiskirályok vagyonát. Reformokat vezet be, korszerűsíti a közigazgatást, sok elavult, fölöslegessé vált hivatalt megszüntet, visszaállítja az ország rendjét, felépíti a rommá vált szentélyeket. Királyi székhelyét Memphiszben állítja fel.

Jahmeszt trónján hitvese, a csodálatos hercegnő, Jahmesz-Nofertari erősíti meg (sötét bőrszínnel ábrázolták), aki főpapnő volt Ámon isten szolgálatában: az „Isten neje”, „Égi felesége” címet viselte. Főpapnőként óriási földbirtok fölött rendelkezett; mint főpapnőnek, főrangú hercegnőnek és királynénak politikai beleszólási joga volt az ország eseményeibe. Neve fogalom volt. Jahmesz és Nofertari házasságából születik meg a trónörökös.

I. Amenhotep (Amenóphisz, i. e. 1525–1504; a görögös névváltozatot elhagyom a továbbiakban). Folytatja apja építkezéseit és reform-politikáját. A király és anyja, Nofertari dolgoznak Deir el-Medine, a kézműves falu megalapításán a Királyok Völgyében, Thébával szemben a Nílus nyugati oldalán. Itt laknak azok a munkások, akik a nekropolisz sírhelyeit építik. Ettől a kortól kezdve az uralkodók többnyire a Királyok Völgyébe temetkeznek, elsőként I. Amenhotep.

A fáraónak főfeleségétől nem született fia, a trónörökös Szenszene királyné szülte meg.

I. Thotmesz („Thot-tól született”; – i. e. 1504–1492) úgy kerülhetett trónra, hogy házasságot kötött apja, I. Amenhotep lányával, vagyis féltestvérével. A XVIII. dinasztia harcos királyai közé tartozott. Királya koronázásáról levélben értesíti a Két Ország, sőt Núbia urait, megjelöli őt Nagy Királyi Nevét, szülei nevét, rangját; leírja, milyen módon kell nevére felesküdni. A kusi királyfinak írott levele így kezdődik: „Királyi parancs a déli sivatagok előljárója, Turi számára: *Íme, vitetik neked a királyi parancs...*” (Kákosy).

Alighogy trónra kerül, máris indul északra, Szíria ellen. Győzelmes csatáiról szétéléket állítat fel az Eufrátesz felső folyásánál, Kárkemis környékén. Útközben alig ütközik ellenállásba, szinte zavartalanul halad Mitanni határáig. Az egyiptomi birodalom ekkor Észak-Mezopotámiától délen Núbiában a 3. kataraktáig terjed.

Nem nehezedett elviselhetetlen teher az északi meghódított területeken élőkre, a palesztin, szíriai területek lakosságára, továbbra is nagyfokú önállóságot élveztek, megtarthatták helyi kormányzóikat, dinasztiaikat, törvényeiket, vallásukat, csupán adót kellett fizetniük. A rendfenntartást kis létszámú katonai őrseg biztosította; hivatalokat állítottak fel egyiptomi hivatalnokokkal, akik jelentéseket írtak és beszédtek az adót.

I. Thotmesznek főfeleségétől, Ahmesztől egy lánya születik, Hatsepszut, *akivel halála előtt megosztja trónját*. A király trónörökös fia egy mellékfeleségétől születik. A király feleségül adja hozzá lányát, Hatsepszut hercegnő főfeleségül, egy lányuk születik, Nofruré.

II. Thotmesz (i. e. 1492–1479) rövid uralkodása alatt semmi nevezetes dolog nem történik Egyiptomban. *Núbia növekvő hatalmát megpróbálják féken tartani.* Korábban nagyhatalmú kermi (núbiai) királyok uralták, és Egyiptom tartott növekvő erejüktől. **II. Thotmesz megerősíti Nubiát tagállami státuszában, a tartomány élére alkirályt nevez ki.** Az alkirályok eleinte inkább a király fiai, később núbiai vagy kus hercegek is lehettek. II. Thotmesz trónörökös fiát mellékfelesége, Ízisz királyné szüli meg.

III. Thotmesz apja halálakor még kiskorú, helyette nagynénje kezd uralkodni, mint régens. Hatsepszut/Makara (i. e. 1473–1458) dinasztikus okokból felesége és társuralkodója lesz a kiskorú III. Thotmesznek. Rövidesen mellőzi unokaöccsét, ő uralkodik helyette, sőt egyeduralkodó lesz, azaz királlyá koronáztatja magát, teljes királyi titulaturával, a királyi jelvényekkel férfi királyként öltözve, viselve a rituális álszakállt. Úgy gondolja, azzal, hogy atyja társuralkodóvá tette, szentesítette trónra jutását, állítólag őt nevezte meg örökösévé. A XVIII. dinasztia kiemelkedő képességű, uralkodókként is kiváló nőalakjai példaképekként álltak előtte; és mint tudjuk, Egyiptomnak korábban már voltak királynői.

Tanácsadóknak Ő is tehetséges államférfiakat vesz maga mellé, mint minden egyiptomi király. Szenenmut (beavatott pap) volt a királynő biztos támasza, aki rendkívüli műveltséggel rendelkezett, és sokoldalú tevékenységet folytatott a királynő szolgálatában, így Ő lett nevelője Hatsepszut lányának. Egyébként az udvar főépítész, kancellár, a különleges Deir el-Bahari sírtemplom tervezője, kivitelezője. Hatsepszut két óriási obeliszket állíttatott a karnaki Amon-templom pülonjai elé, később még egy szintén ide került. A kö-monstrumokat egy 60 méter hosszú hajó szállította, melyet 27 kisebb hajó vontatott Asszuántól Karnakig (micsoda látvány lehetett!). Hatsepszut magát Amon isten lányának tartotta, ezért volt ez a nagy rajongás Amon iránt (a legenda szerint az isten felvette a király alakját, és így környezte meg anyját, a királynét.) A két obeliszket vésetekkel díszített arany-, elektron lapokkal borította be.

A királynő egyik legnagyobb vállalkozása a Puntba indított expedíció volt, melyhez őt tengerjáró hajót szereltetett fel. A kereskedelmi célú út során a szokásos csere-árucikkeken kívül 32 láda facsemetét is hozatott, főleg ébenfát és mirhafát, belőlük ligetet varázsolt halotti temploma elé. Az expedíció eseményeit a templom falain domborművekkel örökíttette meg. Feltételezik, hogy Théba magasságában hajózható csatorna kötötte össze a Nílust a Vörös-tengerrel.

Hatsepszut saját lányát, Nofurét szánta utódául Egyiptom trónjára, de a hercegnő hamarabb meghalt, mint anyja. Hatsepszut uralkodását békés, sikeres, birodalomépítő tevékenység jellemezte.

A királynő halála után utóda, III. Thotmesz kivakartatta nevét a feliratokból, több szobrát összetőrtette.

III. Thotmesz (i. e. 1479–1425) uralkodói éveit apja halálától számította. Alighogy egyeduralkodóvá válik, hódító hadjáratot indít az északkeleti tartományok ellen, ahol „330 államocská hatalmas koalíciót alakított ki ellene” (Kákósy), még mitanni csapatok is csatlakoztak hozzájuk. Az első összecsapás Megiddo közelében történt, a győzelmet késleltette, hogy a katonák leálltak zsákmányolni. Végül győztek, hadizsákmányként 2137 lovat, 994 értékes harci kocsit és számos hadikészletet gyűjtöttek össze a csatatéren. Szíria, Mezopotámia behódolt Egyiptomnak. A következő (8.) háborúban Mitanni ellen vonul. A király Bübloszban hajókat építtet, melyeket a szárazföldön szekereken szállítanak, majd az Eufráteszre bocsátva támadja vizen és szárazföldön Mitannit; egyébként Egyiptom uralta a Földközi-tenger keleti medencéjét. Nem volt átütő a győzelem, mert az okos mitanniak látva a túlerőt, kitértek a király végső támadása elől. Ezen a hadjáraton az igazi győzelmet Qádes bevétele jelentette, ezáltal szabaddá vált az út az Orontész völgye felé.

Dicsőségtábláján 300 herceg hadifoglyot és 100 meghódított várost sorol fel, egy pár név: Askelón, Lákis, Jeruzsálem, Megiddó, Türosz, Szidón, Beirut, Damaszkusz, Büblosz, Qades, Ugarit (stb.). A felemás győzelmek ellenére mégis sikerként lehetett elkönyvelni a hadjáratokat, nőtt Egyiptom tekintélye, az uralkodók ajándékokkal halmozták el a királyt, „minden hatalom kereste Thotmesz barátságát”.

Alig volt Egyiptomban jelentős város, ahol Thotmesz ne építkezett volna. Témánk szempontjából fontos hódítása volt Dél felé irányuló terjeszkedése, ahol a 4. kataraktánál „**tartományi fővárosként megalapította Napatát Kus területén**” (Baines – Málek). Núbia két részre tagolódott: északon volt Vavat/Wawat (Alsó-Núbia), ettől délre, a 2. kataraktától Kus. Vavat fővárosa Miam/Aniba volt, templomát Hórusznak szentelték, egy erőd is épült itt. A két tartományi terület fölött a „**Kusi Királyfi**” két helyettese állt. A *Király Kusi Fia*, az *Alkirály*, *Kusi Királyfi*, a *Délvidék Kormányzója* címek hasonló tiszteletbeli uralkodói státuszt jelenthettek, viselője a király nevében cselekedett, anélkül, hogy a királlyal tárgyalna. Túl messze volt a fáraó udvara, gyors döntéseknél nehéz lett volna kívánni a választ. A kormányzó saját udvarral és kormányval rendelkezett, csak a fáraó felé tartozott elszámolással. Fő feladata volt az arany és más értékes nyersanyag folyamatos szállítása, valamint a kereskedelmi útvonalak felügyelete és karbantartása.

III. Thotmesz kezdi építeni a núbiai Amáda templomát, majd a XVIII–XIX. dinasztia több királya folytatja és fejezi be az építkezést. Merneptah ebben a templomban örökítteti meg Líbia fölötti győzelmét. A templom szintén áthelyezésre került, egy 900 tonnás kötömbjét egy darabban szállították el! Az itt következő templomok szintén Nubiában épülnek: El-Leszíjában III. Thotmesz építkezik, domborművei a megistenült III. Szenusert királyt, Dedwen núbiai istent és Őt magát ábrázolják. Aksa templomát Hatsepszut és III. Thotmesz építi, majd Taharka fejezi be, a szentélyt Minnek és Hórusznak szentelik. III. Thotmesz építi meg Szemna templomát; Uronárti szigetén Dedwen és Montu istenek tiszteletére emel szentélyt. A Thotmeszek Kumma városban Hnumnak, a kosistennek emelnek templomot.

Már a Középbirodalom uralkodói kezdik a templom- és védművek építését Núbia városaiban, a tendencia felerősödik a XVIII. dinasztia idején, majd a XXV. dinasztia „Fekete fáraói” lesznek nagyon tevékenyek templomok építése terén Egyiptomban, Núbiában. A XII. dinasztia kezdetétől a Méroé Királyság fennállásának végéig legalább 40–45 templom épül fel Egyiptom és Núbia területén. A „Kap” katonai szervezet volt, ezen belül nevelkedtek a núbiai, kusi hercegek fiai is (mint említettük, ugyanolyan gondos nevelésben részesülve, mint a fáraók fiai), ők voltak a „Kap gyermekei”. Ennek óriási jelentősége volt a felemelkedő tartományok kultúrájának kialakulásában.

II. Amenhotep (i. e. 1427–1401). A harcos előd halála után a megszállt északi területek fellázadnak, függetleníteni akarják magukat. Amenhotep sikerrel száll szembe velük, letöri a lázongásokat.

Egyik győzelme alkalmából „500 marjannu (nemes), feleségeik közül 240 640 kanaáni, 232 hercegi fiúgyermek, 323 hercegi leánygyermek, 270 zenész nő az idegen hercegek udvaraiból, ezüst és arany, 820 ló, 730 harci kocsis teljes fegyverzetével...” kerül a fáraó udvarába (Michael Roaf: *A mezopotámiai világ atlasza*). Közben békétárgyalások kezdődnek Mitannival.

IV. Thotmesz (i. e. 1401–1391) idején Mitanni megnöveli hatalmát, igyekszik maga mellé állítani a szíriai városokat. Létrejön a kibékülés Egyiptommal, a békét királyi házassággal pecsételik meg. Mitanni királya, II. Suttarna, I. Artatama fia (a királynevek turáni eredetre utalnak) feleségül adja lányát a királyhoz, aki állítólag hét ízben kérte meg a királylány kezét. Úgy tűnik ez kivételesen szerelmi házasság volt, a hercegnő főfelesége lesz a királynak Mute Mua néven, jelentése: a „Nap Anyja”; – ő fogja megszűlni a trónörökös.

III. Amenhotep (i. e. 1391–1353) uralkodásának ideje Egyiptom fénykora, de ez nem a fáraó érdeme volt, az előző harcos királyok teremtették meg a gazdagság feltételeit. A sikeres háborúk biztosították északról a folyamatosan küldött adókat, délről pedig a rendszeresen érkező aranyszállítmányokat. A királynak mindezekért nem kellett háborút viselnie (talán csak Núbiában fitogtatta erejét a küldendő aranyszállítmányok miatt), viszont élénk diplomáciai levelezést folytatott az északi területek uralkodóival (a diplomáciai levelezés nyelve az akkád volt; az Amarna-levéltár őrizte meg az uralkodók agyagtáblákon fennmaradt ékírásos leveleit).

A királyt a legkifinomultabb fényűzés vette körül, amelyet Egyiptom valaha is látott, elkényelmesedett a luxus körölmények között, sportos tevékenysége a vadászat volt. Diplomáciai házasságokkal még sikerült megtartania Egyiptom meghódított tartományait. Később, Tusratta idején Gilu-Khepa, majd Tadu-Khepa hercegnők is megérkeznek a fáraó háremébe, többszáz előkelő udvarhölgy kíséretében. További házasságok révén még két babiloni és egy arzawai hercegnő is felesége lesz a királynak. (Egyiptomba csak érkezhettek hercegnők, „egyiptomi fáraó lánya ősidők óta nem lehet idegen felesége” – Amenhotep kijelentése szerint.) Az uralkodók ajándékok küldésével mélyítették barátságukat, ezek értéke, mennyisége a küldő rangját, gazdagságát volt hivatva reprezentálni. Előfordult, hogy bizonyos értékes (ám hasznavehetetlen) ajándékok körbejárták a királyi udvarokat.

Megdöbbenést keltett Amenhotep Tejé-vel kötött házassága. Teje bölcs, talpraesett királyné lett (lassan bele is szőtt az ország irányításába), de az udvar akkor ezt még nem tudhatta, először csak alacsony származásán és külső megjelenésén akadt fenn, a királyné ugyanis sötét, feketébe játszó bőrszínű volt, mivel núbiai vér is csörgedezett ereiben. Teje „Juja és Thuja, a két núbiai eredetű vidéki előkelőség lánya” volt, aki a fáraó főfelesége lett, a „Nagy Királyi Feleség” (ezt a címet csak fiának trónralépésétől viselhette a mindenkori királyné), az „Ország Első Asszonya”, a trónörökös anyja. Juja Min isten főpapja volt. A núbiai arisztokrácia kiváltságokat élvezett a királyi udvarnál, a királyné származásának köszönhetően. A fáraó később feleségül veszi elsőszülött lányát, Szitamont, királynéi rangra emeli, neve kartusban jelenik meg.

III. Amenhotep nagy építkezésekbe kezd, létesül egy tó a Nílus nyugati oldalán, itt épül fel a királyi palota, a hárem (későbbi neve: Malqata), itt születnek meg a királyi gyermekek, de csak a hercegnőket ábrázolják a szülők társaságában. Első alkalom, hogy a királyi pár együtt jelenik meg ünnepen vagy nyilvános fogadáson.

A körzetben épül fel a fáraó halotti temploma szemben Thébával a Nílus nyugati oldalán. Luxorban szentély épül Amonnak. Núbiában is építkezik, Szedeinga, Esz-Szebua, valamint Sulb/Szoleb templomát Amonnak szenteli. Új jelenség volt az isten–király kapcsolatban, hogy a fáraó azonosította magát istenével; ábrázolásokon látjuk, amint saját magának mutat be áldozatot. Egy legenda Amon isten fiának tartotta.

A király szed-ünnepe alkalmából állítják fel a két 18 méter magas Memnón-kolosszust. A két szobor Amenhotep halotti temploma, az „Évmilliók Háza” előtt állt.

Minden halotti templom neve „Évmilliók Háza” volt, III. Amenhotepé a legcsodálatosabb, amit Egyiptomban építettek. Tele arany, ezüst, bronz, drága- és féldrágák díszítéssel, padlózata hófehér alabástrom. Érdekes az innen származó halotti sztélé további sorsa, ez lett Merneptah fáraó dicsőség táblája, mely a zsidókkal kapcsolatos feljegyzés miatt „Izrael Sztélé” néven vált ismertté.

A Memnón-szobrok hajnalban zengő hangot hallattak. Kvarcitból készültek, feltételezhető, hogy az éjszakai hideg és a gyorsan felforrósodó nappali hőség hirtelen változása hőtágulást idézett elő, ami surlódást váltott ki a kvarcit kristályokban, és ez produkálhatta a hangot.

IV. Amenhotep (i. e. 1353–1335) koronázása hagyományos ceremóniák szerint történik, még Ré-vel azonosítja magát, felveszi a „Ré Egyetlene” címet. Viszont második thébai templomát már Atonnak szenteli. Ré, Ré-Harahti, Aton a Napisten különböző megnyilvánulásai voltak, de volt különbség közöttük. Kultuszuk többek között különböző napszakokhoz is kapcsolódott.

IV. Amenhotep nevét Ehnatonra változtatja, uralkodása kezdetére kialakul határozott szándéka: leváltani Amon főisten pozíciójáról, és helyére Atont állítani. Aton talán a legősibb istene volt Egyiptomnak. A Középbirodalom idejétől gyakran ábrázolták sugárzó napkorong formájában, kinyúló sugaraival.

II. Amenhotep, IV. Thotmesz és III. Amenhotep idején kiéleződik az ellentét Amon (Amon-Ré, – mert még Ré napistennel is azonosították) papsága és a királyi központi hatalom között. Amon gazdagsága, hatalma egyre elviselhetetlenebb súllyal nehezedett az országra, veszedelmes volt a királyságra nézve, pedig már történtek intézkedések hatalmának gyengítésére: elvették például főpapjától a hadvezéri tisztséget. Egyre gyakoribb az Amon-papság beleszólása az államügyekbe. Ennek eszközeként alkalmazták az Amon-orákulumot (jóslatot), mely a papság cinikus, primitív de rafinált manipulációja, színjátéka volt a királyi döntéseknél. Kérdéseket tettek fel a szobornak, ha közeledett: igenlő volt a válasz, ha távolodott, elutasító; néha bólintott. A mély tudatlanságban tartott egyszerű népet különböző trükkökkel tartották örök rettegésben az „istenek haragja” miatt (könnyező, elmozduló, megszólaló szobrok, hullámzó padlók, elmozduló falak; napfogyatkozások, melyek pontos idejét a papok előre ki tudták számítani, de a nép előtt az istenek büntetésének állították be). A XVIII. dinasztia világosan gondolkodó uralkodói látták, hogy túl nagy Amon hatalma a királyság ellenében. III. Amenhotep szilárd elhatározása volt megszüntetni az Amon-kultust, helyébe Aton vallásfilozófiáját tenni. Végül hanyatló egészségi állapota meggátolta ebben, úgy érezte, nincs már ereje szembeállni a papság agresszív hatalmával, mely mindent behálózott, kézben tartott, és gátlástalanul lázított akár a királyság ellen is, ha érdeke úgy kívánta. Felbecsülhetetlen vagyonával és politikai hatalmával a háta mögött az Amon-papság uralma megdönthetetlennek látszott.

Rövidesen gyökeres változások következnek be vallásfilozófiai téren. Ehnaton („a Napkorong Jötevője”) tulajdonképpen beleszületik a vallást-megújító törekvésekbe, igazságérzete korán szembefordítja az Amon papsággal. Rajongó odaadással Atont állítja fő istenként az új vallás középpontjába. Uralkodása elején még elismeri Maat istennőt, aki a törvényt és a rendet volt hivatva képviselni; valamint Ré, Thot, Ozirisz, Ptah isteneket. Trónralépése után rövidesen bezárítja az Amon-templomokat, szélnek ereszti papságát. Kivéseti a fő ellenség, Amon nevét a feliratokból. Szétosztatja az Amon-birtokokat a szegény földművesek között. Az Amon-papság gyilkos ellenpropagandával válaszol.

Ehnaton az iskolai tanulást minden gyerek, még a lányok számára is kötelezővé akarja tenni. Feloszlatja a hadsereget, hogy megszüntesse az erőszakot, inkább lemond a szövetséges államokról, csak ne legyen vérontás. Egyiptom lassan el is veszíti Libanon, Askalon, Asdod, Tyrusz és Szidon, Szymira és Byblosz, Jerusálím dombvidéke, Kades és a nagy Aranta-folyó völgye, az Eufrat-part vidékét, valamint Jordán, Tunip, Aleppo városállamokat. A városok elszakadási törekvéseit Horemheb, a hadsereg főparancsnoka sem tudja megállítani, mert nincs hadserege. Ehnaton uralkodásának hatodik évében új fővárost kezd építeni Felső-Egyiptom 15. nomoszában, ez Thoth körzete volt. Az új város neve Ahet-Aton („Aton fényhegye”), el-Amarna. A fáraó „Tiszta hely”-nek nevezi, és megfogadja, hogy soha nem hagyja el. Pontosan fele távolságban feküdt Memphisz és Théba között. Egy üres, pusztaság volt már ekkor, de sajátos természeti adottságokkal. Kelet felől félkörívben az Arab hegyvonulatok övezték, a várost sziklából lehasított tizenhárom határkösztelé zárta közre, nyugat felől pedig a Nílus határolta. A Beni Amran („Amran fiai”) törzs lakta a területet korábban, valószínű ők adták az „Amarna” nevet a településnek. A név: AM.AR.NA jelentése a mi olvasatunkban: „az anyajogú AR-ok (magyarok) széke” (az AM/AMA: anya; NA: kő, sztéle; átvitt értelemben: trón stb.).

Még Thébában születtek meg Ehnaton első lányai. Hitvese a világszép Nefertiti (hat lány anyja), szilárdan állt mellette, elvei megegyeztek a fáraó törekvéseivel, később *társuralkodója* lesz férjének, királyi szimbólumokat visel, királynői neve: *Nofernofruaton*. Együtt láthatóak például Ahet-Aton-i palotájuk „megjelenési ablakában”, amint ajándékokat osztanak az alatt álló udvari tisztségviselőknek.

Ehnaton támaszként új hivatalnokokat választ maga köré, a régi öregek közül senki sem követi őket Ahet-Atonba. Ay vezír eleinte komoly támogatást jelent a király számára. Thébában marad, itt úgy uralkodik, mint a fáraó jobbkeze „a börtökercsek előtt ülve a királyi trónon”. Ő gyakorolja az igazságszolgáltatást és ellenőrzi az adók behajtását. Ay-nak nem volt vérségi kapcsolata az Amarna-házzal, sem más királyi családdal, eredetileg Amon főpapja volt Héliopolisban. Amikor Thébába kerül, akkor nyeri el a vezíri címet.

Később feleségül veszi a megözvegyült Teje királynét, így „atyja” lett a fáraónak, és megkapja az „Istenatya” titulust. Lányaiak születnek, közöttük állítólag Nefertiti. Hogy Nefertiti Ay vérszerinti lánya lett volna, nehezen hihető! A legjobb nevű egyiptológusok is beismerik: fogalmuk sincs, Nefertiti kinek volt a lánya (de általában nem is foglalkoznak a témával). Az viszont elképzelhető, hogy III. Amenhotep volt az apja, anyja pedig a fáraó egyik mellékfelesége.

Ay kétszínű politikát kezd folytatni, végül el is árulja királyát, később Tutanhamont is, mert magának akarja megszerezni Egyiptom kettős koronáját, és már nem fiatal, sürgeti az idő. Feltételezhető, hogy a fáraók halálában benne volt főleg Ay keze. Horemheb egyenesen jellem volt, és bár nem született arra, hogy megértse királyi törekvéseit, és ha tehette, ellene is szegült azoknak, – talán nem volt része halálában. Az az erőfeszítése, hogy katonai erővel megtartsa Egyiptomot régi nagyságában, reménytelennek bizonyult, végül ő is elfordult a királytól.

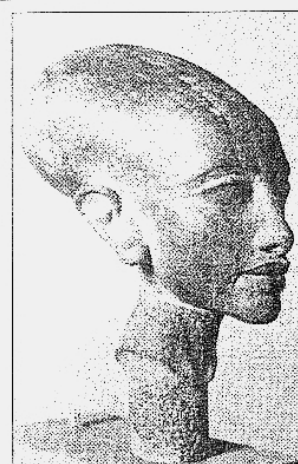
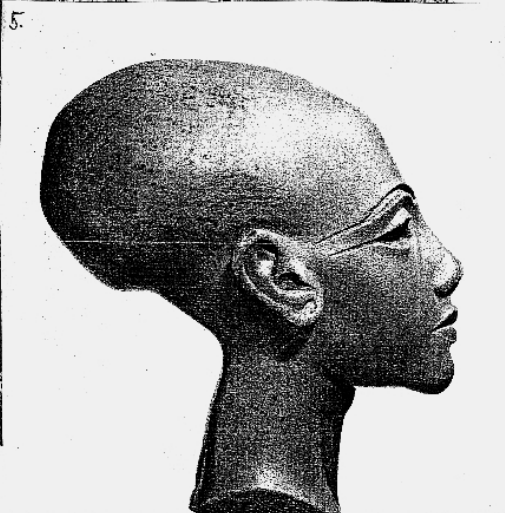
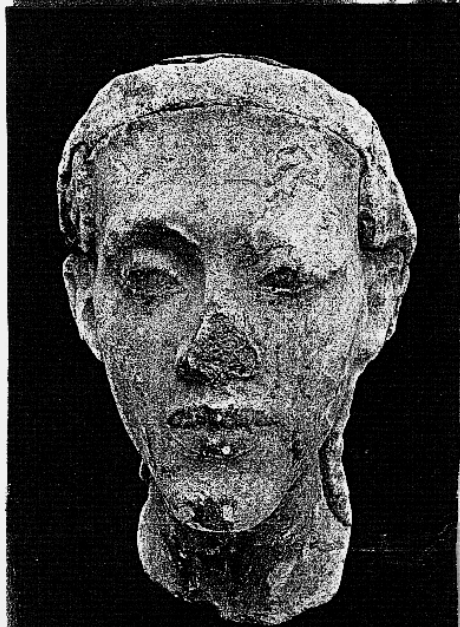
Ehnaton, „aki az igazságból él”, de az embereknek nem kellett az Ő igazsága. Nem is csoda, sok évszázaddal, ha nem évezreddel előzte meg korát, mely nem volt felkészülve eszméire, és túlságosan nagy volt a papság mindent uralni akaró hatalma az ő tiszta elvei ellenében.

Igyekezett például egyszerűbbé tenni a tömegek számára az érthetetlen teológiát, közelebb hozni egymáshoz az istent és a népet. Ki kell hirdetni – hangoztatta – a már „az istenek ideje óta ismert tény”, hogy az emberek egyenlőknek születnek; a Gömb/Aton mindenkire egyformán ragyog, a sugarak végén az „anh”-ot (az „élet” szimbóluma) tartó kezek válogatás nélkül biztosítják az örök életet mindenki számára; és *ebben a hitben kell egyesíteni az emberiséget*. Hirdette, hogy eredendően „bensőséges kapcsolat van” ásvány, növény, állat és ember között (ehhez az „aranykori” felfogáshoz egy következő aranykornak kell majd elkövetkeznie).

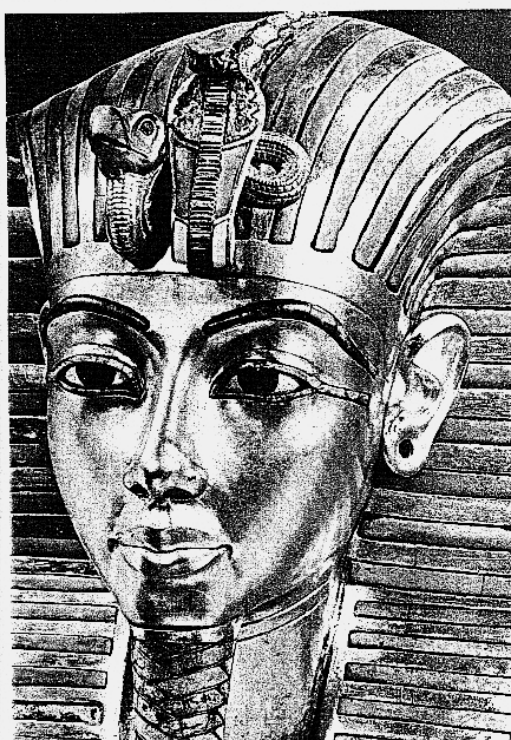
Ehnaton és
családja

2-3. Nefertiti

7.

1-6. Ehnaton fáraó; - hitvесе, Nefertiti. - A megtört fáraó arca, mely család's tükrözik. - A királyi pár lánya (5-6. kép)
7. Teje királyné, Ehnaton anyja;
8. Tutankhamon arany halotti maszkja. - Tején kívül mindannyian ugyanabba a „genetikai családba” tartoznak.

Gátat akart szabni a túlbujárázó állatkultusznak; meg akarta tiltani a mágia alkalmazását, mely csak gátolta az erkölcsi haladást. Hivatalos okmányokban elfogadtatni a köznapi nyelvet. Utóbbi törekvése meg is valósult, valamint az is, hogy a művészetben az *igazságot*, azaz realista ábrázolásmódot kell követni.

Tevékenysége elsősorban az Amon-papság hatalmának visszaszorítására irányult, a megmerevedett, elmaradott, kapzsi, csak az anyagi javakra koncentrááló egyházi túlkapások felszámolására.

Egyiptom akkor veszítette el végleg az Aranykort, amikor az istenektől nyert ősi tudás hordozói és letéteményesei, a papok már csak az anyagi javak megszerzésével törődtek, lelketlenek, érzéketlenek, tudatlanok, műveletlenek, cinikusak lettek, és rég elfelejtették a rájuk bízott magas technikai tudást, a kezdeti magaskultúrát, a tudományokat és a tiszta eszméket.

Aton papsága viszont ezt az ősi tudást őrizte. Úgy tartották, beavatottaik építették a Szfinxet, majd leszármazottaik az első piramisokat. Ők őrizték a legrégebbi és legfontosabb tudományos találmányok titkait. Nem gyűjtöttek vagyont, nem törekedtek világi hatalomra. Nehéz volt bejutni soraikba, szigorú megmérettetéseknek kellett megfelelni, melyek közül az utolsó próba a Halál kapuján való belépés (keresztrefeszítették a tanítványt), majd az onnan való „feltámadás” volt.

Ámon nem pusztult el összetört szobraival, papsága a félelem fegyverével tovább uralta az egyszerű emberek lelkivilágát, állandóan lázította a lakosságot, a városi összetűzések napirenden voltak. Az elszegényedés soha nem látott mélységbe süllyedt, mert az „elátkozott” papi földeken elretentésként „vérfoltok jelentek meg”, vagy titokzatos körülmények között kipusztult a termés, ezért nem merték bevetni az emberek, a központi raktárakból pedig egyre kevesebb élelmet kaptak. Miután nem vetettek, nem is arattak, az adószedők viszont be akarták hajtani a földterület után kiszámított adót, amit a szerencsétlen nép nem tudott beszedni, ezért naponta ismétlődtek a megtorlások, csattogtak a korbácsok a kiszolgáltatott emberek hátán. Sikertelt ez a jóra való népet tökéletesen tönkretenni.

Végül Ehnaton elrendelte Amon összes vagyonának elkobzását; továbbá a templomi kincstárak megnyitását, feltárazását, végül pedig a legnagyobbat, a fajumi „Lope-rohantnak”, e roppant gazdag kincstárnak a feltárazását, feltárazását. A nehéz feladat végrehajtásával Horemheb bízta meg a fáraót. Horemheb nem tudta teljesíteni a feladatot, mert a kincstárt őrző papság abban a pillanatban eltűnt, ahogy neszt vett Horemheb közeledésének, de előtte még magát a kincstárat valószínű több emelet mélyre süllyesztették (mindig is ezzel fenyegetőztek, ha valaki erőlyesen próbált fellépni ellenük), a felszínt pedig feldúlták.

Pár kivételtől eltekintve kudarcba fulladtak Ehnaton törekvései, még a királyi trón és a kettős korona sem volt elég a papság erejével szemben. A sikertelenségek vélhetően kikezdték a fáraót túlságosan érzékeny idegrendszerét, egyre inkább befelé forduló lett, elzárkózva a hétköznapi realitásoktól. Istene iránti rajongását költői versekbe öntötte, csodálatosan szép (nagy) *Nap-himnuszát* Ay sírjában találták meg.

Egyes vélemények szerint fogadott fia, Szemenhkaré társuralkodó volt Ehnaton mellett az utolsó években. Viszont mérvadó kutatói vélemények szerint – mint említettük –, Nofernofruaton, azaz Nefertiti volt a királyi társuralkodója, és nem csak az utolsó években (Baines – Málek; J. Harris).

A hivatalos történettudomány nem foglalkozik Szemenhkaré további sorsával. Baines – Málek királylistája viszont jelöli, mint uralkodót, de csak az Ehnaton *halálát követő* két évben: i. e. 1335–1333 között: „*Szemenhkaré = Nefertiti*”; feltételezték, hogy társuralkodóként azonos volt Nefertitivel. Kodolányi: *Égő csipkebokor* című regényében Szemenhkarét nevezi meg a Delta királyának, ezek szerint társuralkodók voltak Tutanhamonnal. Szemenhkaré uralma alatt történhetett a zsidók kivonulása, és Ő lett volna az a fáraó, aki üldözte a Mózes-vezette népet, és fulladt bele a Sás-tengerbe. Valóban, egyik napról a másikra nyomtalanul tűnt le a történelem színteréről; a hivatalos felfogás is az 1300-as évekre teszi a zsidók kivonulását. Kodolányi ismerte a Merneptah-változatot, sok forrást felsorakoztatott, végül is Szemenhkaré mellett érvelt. Egyébként a *Biblia* leírása ellentmond a folyóra kitett csecsemő Mózes romantikus származásának, ahogy sokan tárgyalják. Bár igaz, több esetben előfordult, hogy szurkos kosárkát ringatott a víz, és vitt lefelé ártatlan kis utasával.

Horemheb Memphiszbe tette át székhelyét, mint helytartó. Katonai főparancsnokként kiharcolta, hogy legalább az országhatár védelmére szervezhessen hadsereget, ehhez hozzájárult Ehnaton. Horemheb összeszedte a rablásból, fosztogatásból élő feloszlott hadsereg katonáit, felállította a határvédő csapatokat, de nagyobb hadsereg felállításához nem járult hozzá a fáraó, így a szövetséges államok elszakadási törekvéseit csak egyre nagyobb arany- és egyéb ajándékokkal lehetett ideig-óráig megállítani. Horemheb tehetséges, vérbeli katona volt, csak a háborúnak élt, Ehnaton pedig a béke híve, aki a harcnak még a gondolatától is iszonyodott, a kiontott vér látványától is rosszul lett.

Ehnaton feleségül veszi elsőszülött lányát, Maketatont, majd ennek halála után a harmadik hercegnőt, Anheszenaton, aki egy kislányt szül a fáraónak. Egyik mellékfelesége Kia, „a nagy szeretetben álló királyi feleség” származásáról, további sorsáról nem tudunk semmit. Egyesek szerint Ő volt Tutanhaton anyja, akkor viszont a herceg Ehnaton fia volt!

Az egyiptomi királyok az istenektől hozták a közérköles szempontjából bűnnek minősülő „vérfertőző” házassági szokásokat. Az őskorban az „idea benne volt a levegőben”: „Az Ősnap, aki a Holdat szülte, férjét, fiát és szeretőjét”; a mondat jelentését tekintve nem ide kapcsolódik, kozmológiai értelme van és mélyen szimbolikus. Visszatérve a királyokhoz: ők viszont élő személyek voltak sérülékeny genetikával. Mezopotámia fő istenségei azon elv alapján házasodtak, hogy a „tisztá isteni vér” öröklődjön tovább, a trónörökös esetében ez kötelező is volt. A főisten, An királyságra emelkedett fia: Enlil azonos anyától és apától született testvérével, Ninhurszág istennővel, An lányával teremtett kapcsolatot, és Ninhurszág szülte meg a trónörökösöt. Az istenek és királyok sokáig fogyasztották az aranyból transzmutált „fehér port”; az ebből készült „élet itala”, a porból sült „élet kenyere” védelmet nyújtott a szervezet degenerációja ellen.

Mint már említettük, a IV. dinasztia korától a királyi kartusok fölött ott látjuk a „Ré fia” hieroglifákat. Ehnaton származásának történetéből sem hiányzik a mitikus isteni eredet, bár Ő más istent nevezett meg atyjának.

Az Amarna-korszak merő egy rejtély, alig van biztosra vehető konkrét történelmi adat. Teje szült ugyan fiút, de a gyermek korán meghalt, később csak lányai születtek. Ezért Héliopoliszba zárandokolt, hogy Ré-Haraitól fiú-gyermekeként könyörögjön. Az isten állítólag Aton alakjában, jelenés formájában hallgatta meg kérését. Héliopolisz volt a titkos tudományok, közöttük az orvostudomány ősi fellelőgára. (Ré-Harait jelent meg korábban Thotmesz herceg álmában, amikor a Szfinx lábánál elaludt, és az isten kérte, hogy ássa ki a homokból, hálából fáraóvá teszi. Az isteni jelenés emlékére IV. Thotmesz szétlét állított a Szfinx lábánál, és egy vályogtégla falat is építtetett, hogy távol tartsa a homokot; maradványait megtalálták a régészek.) A Szfinx szimbolikusan Nap-jelkép is volt. Ré-Harait (és megjelenési formái) tisztelete közel állt a XVIII. dinasztia uralkodóihoz. Bár *nem tudjuk*, Teje az imádkozáson kívül alávetette-e magát valamilyen orvosi beavatkozásnak is, kétségtelen, az eset után fiút szült, megszülette a trónörökösöt.

[A Noé előtti, utáni időkből vannak utalások istenek–emberek kapcsolatára, vagy művi beavatkozásra. Apokrif írások szerint a csecsemő Noé „angyali szépségével”, fehér, rózsás arcával teljesen elűtött családjától; ha kinyitotta szemét, az beragyogta a házat; arcáról fényesség sugárzott, „haja, mint a fehér gyapjú”. Megértjük Lámek zavarodottságát, hogy felelősségre vonta feleségét. Bath-Enós minden szent dologra megesküdött, hogy férje távolléte alatt „nem hált” sem egy idegennel, sem egy katonával, de még *az ég fiaival sem*. A *János Jelenések*-ben maga Jézus is így tűnik fel János révült szemei előtt (I/14): haja fehér, mint a hó, mint a fehér gyapjú, „szemei mint a tűzláng”. *Henoch apokalypsise*, valamint a *Genesis Apocryphon* is emlegeti a „gyapjúfehér haját”, a fényes, ragyogó arcot és szemeket. Ábrahámot titokban szülte meg anyja egy barlangban, mert nem tudta milyen lesz a gyerek. Melkizedek születése is „isteni beavatkozás” útján történt. Az eposzok, történeti leírások tanúsága szerint ezek a szellemileg kiemelkedő „félisteni lények” küldetéssel születtek, fontos szerepet töltöttek be a történelemben. Az özönvíz után Urukban Meszki’aggaser, „*Utu isten fia*” a király. Az *Enmerkar versengése Aratta urával* című sumer eposz hétszer tér ki arra, hogy a király Utu napisten fia. – *A sumer irodalom kistükre*, fordította Komoróczy Géza.]

A kis IV. Amenhotep szemei nem árasztották el fénnel a Hárem arany szülőszobáját, mert ki sem tudta nyitni, egyáltalán az életben maradása miatt kellett aggódnia környezetének. Későbbi éveiben is rendkívül törekeny maradt, a „szent betegségben”, epilepsziában szenvedett, rohamai korán jelentkeztek, és fizikailag nagyon megviselték. Az uralkodókra nézve kötelező beavatásnak csak bizonyos fokozatait tudta teljesíteni. Felnőve uralkodóként nagy misztikusnak tartották. „Szent rohamainak” látomásaiban eleinte még megjelent előtte Aton, akit úgy emlegetett, mint „az isten, akinek én fia vagyok”. Betegsége tovább élezte intuitív érzékenységét, látta ősi idők és majd eljövendő arany korok igazságra, egyenlőségre épülő boldog országát, melyhez hasonló ő akart megvalósítani. Álmodozónak, egyesek bolondnak tartották, kevés megmaradt híve viszont rajongott érte, de szánták is megvalósíthatatlan törekvései miatt.

Külső megjelenésében – enyhén szólva is – szokatlan volt, női- és férfi-vonásokat hordozott magán. Ezt a „szokatlanságot” lányaiban örököltette tovább, akik fejformájukkal ütöttek el minden más földi halandótól (Ehnaton, Nefertiti, lányaik, valamint Tutanhamon fejformájukkal igazolják az „*azonos genetikai családba*” tartozást).

Tutanhamont (i. e. 1333–1323) kilenc éves korában koronázzák meg. A gyermek helyett Ay uralkodik, és Horemheb tartja kézben az ország rendjét. A királyi adminisztráció központja Memphiszbe kerül. A fáraóhoz feleségül adják Ehnaton özvegyét (harmadik lányát), Anheszenamont.

Trónrajutásával bekövetkezik a restauráció, visszaáll az Amon-kultusz (ezt várják el tőle), a király rendbehozatja Amon templomait, visszavéseti kikapart neveit, de ő maga nem tagadja meg Atont. Karnakban és Luxorban is építkezik, Thébában megépíti saját halotti templomát.

Két templomot épít *Núbiában* Amon tiszteletére, és *új alkirályt iktat be*: Huit, aki régi hercegi családból származott. Hui új címe: „*Amon marháinak felügyelője Kus országában*”. Az avatás szövegében hivatalosan rábízta Kus addig meghódított területét: „*A Nehentől (Hierankónpolis) a Neszut Tauüig (Napata) terjedő terület neked adatott át*”. A beiktatásra hajókon érkeznek Wawat és Kus hercegei, és más előkelő vendégek.

Mindössze kilenc évig ül trónon, korai halálának okát ma is vizsgálják. A világ csodálja feltárt sírleleteit.

Tutanhamon halálával hitvese, Anheszenamon öröklí meg a trónt, de gyengének érzi magát az uralkodásra, így társuralkodóul maga mellé veszi Ay-t, aki (Teje halála után) valószínű férje is lesz a királynénak.

Ay (i. e. 1323–1319) uralkodását számontartják a királylisták. Ő temeti el Tutanhamont, a „száj-megnyitás” szertartása alatt főpapi leopárdbőrt ölt magára. (A száj- és szem megnyitására azért volt „szüksége” a halottnak, hogy feltámadása után használni tudja érzékszerveit.) Ay itt már a *Tökéletes Isten* címet viseli.

Még trónrajutása előtt a királyné tesz egy meggondolatlan kísérletet, hogy idegen országból hívjon maga mellé királyi származású férjet és társuralkodót, ezért levelet ír Suppiluliumasnak, a hettiták királyának, hogy küldje el egyik fiát. Ez meg is történik, de útközben meggyilkolják a herceget. A hettiták megtorló háborúját ekkor még egy járvány megállítja.

Ay után Horemheb kerül trónra (i. e. 1319–1307) a XVIII. dinasztia utolsó uralkodójaként, ennek érdekében feleségül veszi Baketamon hercegnőt, III. Amenhotep lányát, mint aki „a szent királyi-isteni vér hordozója”, ez a házasság alkalmas volt arra, hogy egy alacsony származású közembert trónra juttasson. A gögös hercegnő mélyen lenézte királyi hitvesét.

Pályafutását írnokként kezdte az udvarnál; későbbi címei: herceg, előjáró, legyezőhordozó a király jobbján, a hadsereg nagy főparancsnoka, teljhatalmú kormányzó. Új templomai építésénél felhasználta Ehnaton lerombolt épületeinek építő anyagát. Tutanhamon emlékével sem volt kegyeletes, kivésette nevét szobrairól, feliratairól, és a sajátját íratta fel helyettük.

Trónralépésének dátumát III. Amenhotep halálától számítja, semmibe véve Ehnaton, Tutanhamon és Ay uralkodását. Szigorú katonaként uralkodik, súlyos büntetéseket szab ki visszaéléseknél. Nem kizárólagos híve Amonnak, mellé helyezi Hóruszt és Thot istent, majd Szethet. Egyiptomon kívül Núbiában is építkezik, Abahuda templomát Amon-Rének és Thotnak szenteli.

Horemheb idejére északon átrendeződnek a körülmények, megerősödik a Hatti birodalom, fenyegetést jelentve Egyiptom számára, nem is kellett sokat várni támadásukra. Horemheb kemény csatákban visszaszerzi a szövetséges területek egy részét, legalábbis kedvező feltételek mellett köt békét például a hettitákkal.

Horemheb örökös nélkül hal meg, utódául egy idős tábornokot jelöl ki, akit vezíri posztra emel, főpapi tisztséggel ruház fel. A tábornok megváltoztatja nevét, beiktatásánál felveszi a *Ramszesz* nevet.

XIX. dinasztia (i. e. 1307–1196)

I. Ramszesz (i. e. 1307–1306) a XIX. dinasztia alapítója lesz. A Delta keleti területéről származott. Nagyon valószínű, hogy hun/kus felmenői voltak. Maga is katona volt, leszármazottai harcos királyok lettek.

I. Széthi (i. e. 1306–1290) több sikeres hadjáratot vezet Szíriába, harcol a hettiták ellen is, visszaszerzi a közben elpártolt kis tartományok egy részét. Uralkodása alatt megszilárdul a Ramszesz-uralkodóház. A háborúzás mellett jelentősek építkezései, csodálatos abüdoszi templomáról már szoltunk. Nubiában Amáda, Aksa szentélyeinek építése az Ő nevéhez fűződik. Fekete bőrszínnel ábrázolták, valószínű kus eredetű volt. Védőistenéül Szethet választja, de a másvilágra nem meri magával vinni, „*sírjában, a halál birodalmában pedig Ozirisz képe lép a cartouche-ban Széth helyébe*” (Kákosy).

II. Ramszesz (i. e. 1290–1224) qádesi, hettiták elleni csatája óriási diadalként került fel a dicsőségtáblákra, a templomok falaira például Karnakban, Luxorban, Abüdoszban, Abu-Szimbelben. Az előrenyomulásnál nem volt körültekintő, léprecsalták, bekerítették. Hogy mennyire tehetséges hadvezér volt megmutatkozott abban, hogy végül ki tudta vágni magát az ellenség gyűrűjéből. A csata kimenetele legfeljebb döntetlen volt; további háborúhoz tanulságul szolgált az ifjú fáraónak. Később (a 21. uralkodási évében) *Békeszerződés*-t köt III. Hattusilis hettita királlyal. A szerződés szövege a karnaki nagy Ámon-templomban volt olvasható. Megegyeznek a területeken, Szíria a hettiták, Palesztina az egyiptomiak uralma alá kerül. A barátsági szerződés megpecsételése felelősként vesz egy hettita hercegnőt. Fővárosát a Delta keleti részén, Avarisz mellett építi fel Per-Ramszesz, „Ramszesz háza” néven, a város a Ramesszidák királyi székhelye lesz. II. Ramszesz hosszú uralkodása alatt több sikeres háborút vezet; – hatalmas szobrok, csodálatos épületek őrzik nevét. Halála után tizenharmadik trónörökös fia követi a trónon.

Egyiptom még nem érzé a veszélyt, de a Közel-Kelet tartományai állandó bizonytalanságban élnek már ekkor, mert a háttérben ott kísért az asszírok hódító szándéka, mely I. Szárgon hatalomra jutásával kezdődött. I. Assur-uballit (i. e. 1363–1328) elfoglalja a Zab-folyók völgyét, majd a Felső-Tigris termékeny vidékét; ez után Urutu következik... Asszíria további királyai lassan elfoglalják egész Kisáziát.

II. Ramszesz is Ámonnal azonosítja magát. Vajon csak megalomániás túlzások készítették a gigászi méretű szobrok felállítására, továbbá hogy a legnagyobb istenek között ábrázoltatta magát, – vagy volt ott valami „isteni eredet” is? Születése „szeplőtelen fogantatás” legendájához köthetik, ami feltételezi az „isteni beavatkozást”. Már III. Amenhotep – aki szintén Ámon fiának vallotta magát – esetében is feltűnhetett nekünk a túlméretezett két óriási Memnon-szobor a fáraó halotti temploma előtt. Nem lehet itt valami összefüggés a szoborméretek és az „isteni eredet” között?

II. Ramszesz három felesége közül Ízisz Noferet, a trónörökösök anyja és Nofertari számítottak főfeleségnek (a fáraónak kivételesen két főfelesége volt), de egyedül Nofertarit ábrázoltatta szobrain, csak neki épített halotti templomot. Abu-Szimbel Kis templomát például Hathor istennőnek és Nofertarinak szenteli. Harmadik felesége a hettita hercegnő lett. Két főfeleségének elsőszülött lányait anyjuk halála után feleségül veszi, és még őket is túléli. Feleségeitől és a hárem asszonyaitól II. Ramszesznek több mint száz gyermeke születik, akiket templomaiban ábrázoltat (majdnem mindegyikük azonos korúnak látszik, hasonló öltözetekben; nehéz feladat elé állítva a kutatókat, akik megpróbálnak különbséget tenni közöttük és legalább a trónörökösöket kiválogatni).

Horemheb templomot kezdett építeni Szeth tiszteletére a Deltában, II. Ramszesz fejezte be az építkezést. Nyugat felől a líbiaiak szervezkedtek Egyiptom ellen, a törzsek szövetségre léptek egymással, a vezető törzs a libu volt, innen kapta az országot a nevét. Ramszesz erőrendszert épített ki ellenük.

Merneptah (i. e. 1224–1214) volt a tizenharmadik trónörökös, idős emberként került trónra. Sikeresen verte vissza a líbiaiak támadását, mely uralkodásának ötödik évében következett be. A líbiaiak táborát növelték a csatlakozó „tengeri népek” csapatai is. Győzelmes háborúját a nubiái Amáda templomban örökítette meg. Palesztinai győzelme és az izrálieket érintő csata emléke (mint említettük) az „Izrael Sztélén” maradt fenn. Még hatályban volt a hettitákkal kötött békeszerződés, mert a hattik országában fellépő éhínség enyhítésére a fáraó gabonát szállíttatott az országnak. Merneptah halálával gyengül a központi hatalom.

II. Széthi (i. e. 1214–1204) nem tudja megállítani az ország hanyatlását. Még uralkodása alatt egy trónbitorló is hatalomra kerül, ami mutatja a királyi hatalom és az ország gyengülését. Széthit fiait követik a trónon; egyedül egy Sziptah nevű uralkodót jegyez a királylista (i. e. 1204–1198 között), nem tudni, fia volt-e a fáraónak.

Negyedik női fáraóként II. Széthi özvegye, Tauszert (i. e. 1198–1196) lép trónra.

XX. dinasztia (i. e. 1196–1070)

Egyetlen jelentős uralkodója III. Ramszesz (i. e. 1194–1163). Három nagy háborút vív meg sikeresen, ebből a második volt a „tengeri népek” elleni csatája, mely vizen és szárazföldön egyaránt folyt. „*Hatalmas harci flottát sorakoztatott fel*” (Kákosy). A támadó hadsereg részben a Mediterráneum vegyes összetételű népeiből állt: voltak közöttük szikuluszok/sekelesek, sardanák, tursák; – másrészt a süllyedő Atlantisz menekülő népéből; a szigetország megmaradt utolsó földdarabja ugyanis csak i. e. 1198-ban süllyedt el egy üstökös becsapódásának „köszönhetően”. A támadó hadsereget betelepülni vágyók hada követte, jöttek családostól, szarvasmarhákkal vontatott magas korongkerekű szekereken, taligákon.

Két hadiflotta állt szemben egymással, a harc a szárazföldön folytatódott, és a tengeri népek vereségével végződött. A fáraó győzelmét a nagy Harris-papirusz és a Medinet Habu-i templom domborművei örökítették meg. (A Harris-papirusz 40 méter hosszú, III. Ramszesz korából való, több részből álló értékes dokumentum.)

A Sínai/Szináj-félsziget még Egyiptom fennhatósága alatt áll, de Palesztina fölött elveszíti ellenőrzését. A korszak végén *Núbia is elszakad Egyiptomtól, függetleníti magát.*

III. Ramszesz tehetséges, sikeres uralkodó volt, és ez nem csak harci győzelmeire vonatkozik. Minden tevékenységével gyarapította a kultúrát, az általa alapított könyvtárban összegyűjtette Egyiptom egész régi tudományát! Építkezéseinél II. Ramszesz monumentalitását, stílusát próbálta utánózni, egyik templomába átmásoltatta a Ramesszeum mennyezetén lévő asztronómiai ábrázolásokat. Viszont már nem állt rendelkezésére jelentős anyagi forrás, a háborúk kimerítették az állam tartalékait, ennek volt tulajdonítható, hogy nem tudták időben kiutalni Deir el-Medinében a munkások természetbeni ellátmányát, amiért azok szervezett lázadásba kezdtek. Az események a „Torinói Sztrájk Papirusz”-on maradtak fenn.

Ez volt az ős- és ókori történelem harmadik ismert sztrájkja. A két első Mezopotámiához kötődik; az első a „kis istenek” lázadása volt a robotmunka ellen, ugyanis minden fizikai munkát: építkezést, csatornázást, földművelést, a bányászatot is velük végeztették. Ez még a Homo sapiens megjelenése előtt történt. Egy részlet „A sumer irodalom kistükré” című eposz-gyűjteményből:

„Az istenek ételét, italát ki szerzi meg?
Mindegyikük dologra kényszerült:
A nagy istenek a munkát felügyelték,
A kis istenek a kosarakat cipelték.
Az istenek mind csatornát ástak,
Haraliban földet túrtak...”

(„Enki és Ninmah”; – Komoróczy Géza fordítása).

A kis istenek összetörték szerszámaikat, Nippurba vonultak, ahol Enlil eltorlaszoltatta előttük a szentély kapuját, és lövett rájuk. Majd sürgősen összeült az Istenek Tanácsa, és elhatározták az „ember” megteremtését, aki dolgozik majd az istenek helyett (genetikai beavatkozás révén történt; előemberként már létezett a Homo erectus), a feladat megoldását Enkire bízták. Az isten válasza: „A lény létezik! Kötözzétek rá az istenek képmását.” Az istenek tehát átadták genetikájukat a Homo sapiensnek! Enkit anyja, Nammu; nővére: Ninhurság Anyaistennő, a szülés, orvostudomány istennője, valamint a „szülő istennők” segítették a „teremtésben”.

A második nagy lázadás az építőmunkások sztrájkja volt Uruk városában Gilgames idején.

A háreből szerveztek egy összeesküvést a fáraó ellen, végül valóban gyilkosság áldozata lett. Halála után felgyorsult az ország hanyatlása. Az elkövetkező 90 évben (a Baines – Málek királylista szerint) nyolc uralkodó vette fel a Ramszesz nevet, mindannyian III. Ramszesz egyenes vagy oldalági leszármazottai voltak.

IV. Ramszesz (i. e. 1163–1156) mindent elkövet, hogy megállítsa a hanyatlást. Fellendíti például a kőbányászatot, expedíciója 8368 emberből áll. Uralkodása alatt feltételezhető az építkezési kedv fellendülése. Közben líbiai csapatok be-betörnek az országba, sokan ott is maradnak, letelepülnek. Különösen a „meswes”, későbbi nevük: „ma” törzs asszimilálódik gyorsan. Ismét feltámad Ozirisz kultusza.

XI. Ramszesz (i. e. 1100–1070) a XX. dinasztia utolsó fáraója. Az ország közigazgatási központja a Delta keleti részén fekvő Tanisz (Szan el-Hágár) lesz.

Ramszesz uralkodása alatt Núbia alkirálya a „kusi királyfi” Panehszi, támadást indít Théba ellen, és nyomul észak felé. Öt évig urálja Thébát, ez alatt az idő alatt senki nem tölthette be Ámon főpapi tisztét. Herihor ekkor lép színpadra, aki nem csak főpap, hanem katona is volt, rövid csatában legyőzi Panehszit, aki vesztésként vonul vissza. Az esemény új körülményeket teremt, melyek az egész országot érintik. Herihor Ámon főpapja lesz, feleségül veszi az özvegy királynét, uralkodóként fogadtatja el magát (Núbiában nem nyer elismerést!); majd fia és utóda, Paianh és a további leszármazottak követik; azaz Herihorral papi dinasztia indul Délen Théba központtal. Az ország ismét kettészakad, két királya lesz, a tényleges király, XI. Ramszesz és utódai, akik Taniszból uralkodnak; – Herihor és leszármazottai pedig Thébából, uralmuk El-Hibától Asszuánig terjed.

III. ÁTMENETI KOR (i. e. 1070–712)

XXI. dinasztia (i. e. 1070–945)

Taniszban a korszak első királya: Szmendész; – a thébai papkirály pedig I. Pinudzszen. Említhető még taniszi uralkodóként I. Oszorkon, akinek ereiben líbiai vér csörgedezett; valamint II. Pszuszennész Ámon főpapja, aki személyében vélte megvalósítani az ország egyesítését (egy ideje a Deltában is megerősödött az Ámon-vallás). A hanyatlás feltartóztatatlanná vált. A Ramesszidák alatt tovább romlottak a közviszonyok, csak a papság gazdagodott folyamatosan, az állami földek és a királyi birtokok jelentős része is már az ő kezükben volt.

XXII. dinasztia (i. e. 945–712)

A Közel-Keletre beköszöntött a vas-korszak, de Egyiptom nem engedte magát zavartatni új áramlatokkal (bizonyos dolgokban nagyon konzervatív volt).

Északon Sesonk és Oszorkon nevű fáraók váltják egymást a trónon. Kiemelhető közülük I. Sesonk, egy rég betelepült, tekintélyes líbiai eredetű család sarja. (A Delta – főleg nyugati területeire már eddig is sok líbiai család telepedett be, az utóbbi időben pedig felgyorsult a folyamat.) A fáraó hadjáratot indít Palesztina ellen.

Miután kihal a főpapi dinasztia, (II. ?) Oszorkon kinevezi fiát Théba élére a főpapi posztra, remélve, hogy ezzel egyesíti a két országrészt. Feleleveníti Egyiptom régi kereskedelmi kapcsolatait. Némi fellendülés tapasztalható uralkodása alatt, megnő az építkezési kedv, de halálával zűrzavar kezdődik. Belviszályok, trónfosztások és azonos időben uralkodó trónkövetelők egymás elleni csatározása, polgárháborúk sora gyengíti az országot.

XXIII–XXIV. dinasztia (i. e. kb. 828–712)

Thébában, Hermupoliszban, Herakleopoliszban, Leontopoliszban és Taniszban egyidejűleg különféle királyokat ismernek el. Helyzetük és sorrendjük vita tárgya.

A XXIV. dinasztia végén egy **núbiai eredetű király**, Kasta (i. e. 770–750) lép színre.

Őt testvére, Pije követi a trónon (i. e. 750–712). Pije már felveszi a „Felső- és Alsó-Egyiptom királya” címet. A titulus ellenére csak Memphiszig uralja Egyiptomot. Kastával együtt **hét núbiai eredetű király követi egymást Egyiptom–Núbia trónján**.

Bokkhórisz király következik (i. e. 717–712 között); Diodórosz szerint „éleselméjűségben messze felülmúlta az előtte uralkodókat”, részben párhuzamosan uralkodott elődjével; „Törvényhozóként” tisztelte a hagyomány. Az eseményekről a napotai Ámon templom sztéléje tudósított.

KÉSŐKOR (i. e. 712–332)

XXV. dinasztia (i. e. 712–657)

Sabaka (i. e. 712–698) és utóda,

Sebitku (i. e. 698–664) szintén Núbiából származó királyok, ők már meghódítják egész Egyiptomot. A régi fáraók módjára uralkodnak, teljesen magukévá teszik Egyiptom kultúráját, egyiptomi nyelvet beszélnek, Napatában is a hieroglif-írást használják. Sabaka megszünteti a „több királyságot”, bár a helyi kis fejedelmek megtarthatják birtokaikat, függetlenségüket és helyükön maradhatnak.

Sabaka Memphiszt teszi meg fővárossá, többnyire itt is él. Nővére, Amenirdisz tölti be Thébában a főpapnői tisztséget. A „fekete fáraók” rendkívül aktívak és tehetségesek voltak értékes műemlékek felállításában Egyiptom-szerte és Núbiában, itt számtalan templomot építettek egyiptomi stílusban a különböző egyiptomi és núbiai isteneknek szentelve azokat. Művészi inspirációikat a nagy korszakok stílusából merítették.

Gazdasági fellendülés volt tapasztalható a dinasztia fáraóinak uralkodása alatt. Sajnos nem tartott sokáig a kedvező folyamat, mert az asszírok miután bekebelezték a Közel-Kelet államait, Egyiptom ellen indultak, annak ellenére, hogy Sabaka és Sebitku nagyon vigyáztak, hogy ne szolgáltassanak okot az asszírok támadására.

Taharka (i. e. 690–664) – „Kus királya”-ként emlegették az asszírok (nevében érzem a „tárkány” szót). Uralkodása alatt kezdődtek az Egyiptom elleni asszír támadások. Az asszír térhódításról már korábban is szóltunk, terjeszkedésük tehát folyamatossá vált a Közel-Keleten, már csak Egyiptom hiányzott.

Az egységes Egyiptom–Núbia mostanra nagyhatalommá vált, de az volt Asszíria is, harcmodoruk agresszív volt és kegyetlen, királyaik válogatott kínzásokkal írtották ki a legyőzött tartományok népeit.

Assur-ah-iddina (Asarhaddon, i. e. 680–669) első támadása megtöri az egyiptomi határ erőrendszerén, Szilánál vereséget szenvednek, Taharka seregei győznek. A sérelmet egy második támadással akarják orvosolni, ekkor az asszír király megkerüli az erőrendszert, és a sivatagon keresztül vezeti seregét. A gyötrelmes sivatagi előrenyomulás után gyors győzelmet aratnak, annyira gyorsan, hogy Taharka trónörökös fiát sem volt idejük biztonságba helyezni, asszír fogságba kerül. Taharka hősie küzdelme megtöri az asszírok erejét, i. e. 671-ben elfoglalják a Deltát, majd dél felé nyomulnak, Taharka Thébába menekül. A városok asszír neveket kapnak, végigpusztítják, kifosztják a megszállt területeket, és hadisarc fizetésére kényszerítik; Thébát ekkor még nem foglalják el. Három év múlva Taharka elindul, hogy felszabadítsa Memphiszt, sikerül is kiűznie onnan az asszírokat. Assur-ah-iddina újra elindul Egyiptom ellen, de útközben meghal, így a támadás meghiúsul.

Asszírriában trónváltás következik be, a király nem a trónörökös, hanem kisebbik fiát, Assur-ban-aplit jelöli trónra (i. e. 668–627), anyja, a nagytekintélyű, arámi (szíriai) származású királyné támogatja trónra jutását. Assur-ban-apli tehetségesebb király és hadvezér lett elődeinél, de nem csak katoná volt, hanem tudós is. Kitanulta a teljes írni tudományt, nagyszerű matematikus és számottevő irodalmár is volt, aki folyékonyan tudta olvasni az örvíz előtti sumer szövegeket, ő maga is írt himnuszokat, imákat. Írnokait szétküldte a Közel-Kelet tartományaiba, hogy kutassák fel és másolják le az ókori írásokat. Ő alapította meg a világhírű ninivei könyvtárat, ahonnan a feltáró régészek a könyvtár anyagának egy részét, mintegy 25 000 agyagtáblát kaptak viszonzásul a feltárás „fizetségeként”. A táblákön a közel-keleti kultúrák minden jelentős irodalmi hagyatéka megtalálható volt. Egy hazai vonatkozás: Rákos Sándor: *Gilgames* című eposzának fordításához Assur-ban-apli könyvtárának szövegét vette alapul.

Közben Alsó-Egyiptom fővárosa már Szaisz lett a Delta északnyugati területén, uralkodója Nékó. Ő és két másik kiskirály szervezkedni kezd az asszír megszállás ellen. Tervük kudarcba fullad, Ninivébe hurcolják őket, az összeesküvésben résztvevő városok lakóit pedig mind egy szálig kegyetlen módon lemészárolják, de Nékónak és fiának, Pszammetiknek megkegyelmeznek azon feltétel mellett, hogy a következő háborúban az asszírok oldalára kell pártolniuk, – ez sajnos be is következett.

Assur-ban-apli i. e. 667-ben támadást indít Egyiptom ellen, Thébáig elfoglalja, nem végez embertelen népírtást, és egyelőre nem vonul tovább. Talán Théba hírneve, esetleg Taharka iránti tisztelete állítja meg ezúttal, elvégre az „assa” népek eredetileg szegről-végről rokonai voltak a turániaknak.

Tanutamon/Tantamani (i. e. 664–657), az utolsó núbiai származású király. I. e. 664-ben északra indul, hogy visszahódítsa az országot az asszíroktól. Sajnos vereséget szenved, Assur-ban-apli üldöző seregével a háta mögött Napatába menekül. Az asszírok most már Thébát is elfoglalják, feldúlják, kifosztják, még két obeliszket is magukkal visznek. Tanutamon Napatában i. e. 657-ig még trónján marad.

A XXV. dinasztia uralkodói az asszírokkal vívott többnyire sikertelen háborúik után elveszítik érdeklődésüket Egyiptom iránt, **kialakítják saját meroéi kultúrájukat.**

Az ország i. e. 652-ben szabadul fel az asszír megszállás alól. Hérodotosz szerint ebben a korban 12 király uralkodik az országban. A XXVI. dinastiával ér véget az egyiptomiak uralma saját országuk fölött.

I. PERZSA KORSZAK

XXVII. dinasztia i. e. 525–404;

XXVIII. dinasztia i. e. 404–399;

XXIX. dinasztia i. e. 399–380;

XXX. dinasztia i. e. 380–343;

II. PERZSA KORSZAK i. e. 343–332; a perzsák csak pusztulást hoztak Egyiptomra.

GÖRÖG–RÓMAI KOR i. e. 332– i. u. 395;

Makedón dinasztia i. e. 332–304;

Ptolemaioszi dinasztia i. e. 304–330;

Római császárok kora;

Augustus (i. e. 30–14); utána további harminckét római császár fennhatósága alatt áll Egyiptom.

TURÁNI KIRÁLYSÁGOK NÚBIA TERÜLETÉN

KUSOK

Nevüket Enlil csillagképeének jelképéről, a Kos-ról kapták, ezért volt a kos egyik szimbolikus állatuk. Az ókor-kutató szerzők a kusok elnevezését – miután valószínű nem is tudtak Enlil létezéséről – nem Enlilre, hanem a mezopotámiai Chusra vezetik vissza, Ő volt az, aki a predinasztikus korban elfoglalta a Deltát.

A közép-ázsiai „gazdag hunok”, vagyis a kusok, más népek megítélésében nem mindig alakítottak ki kedvező képet magukról, persze ez nem vonatkoztatható általánosságban minden kusra. Mindazokról, akik munkából éltek, nehezen lehet elképzelni, hogy rablásra vetemedtek volna. Maguk a szkíták is megvetették őket, így nyilatkoztak róluk: „*azok, akik LATROK módjára RABLÁSBÓL élnek*” (Horvát I.; – a kiemelés ezúttal nem tőlem származik). A legyőzött népek, városok kifosztása sajnos nem volt egyedülálló a korabeli népeknél, de a mód és mérték dolgában nagy különbségek lehettek. Kétségtelen, hogy ha harcolni kellett, ott a hún népek így a kusok is szinte mindig győztek. Harcmódoruk mindenkit lenyűgözött, nem csak elképesztő fegyelmet és szervezettséget vittek bele, hanem az elrettentésnek és hatáskeltésnek sokféle vérfagyasztó gyakorlatát is. Gyakran hívták őket segítségül háborús konfliktusok idején, mert segédletükkel biztosabb volt a győzelem. Minden ilyen szerződésben korrektül teljesítették feladatukat. Igyekeztek az erősebbnek tűnő féllel szövetezni, hogy biztos legyen a győzelem és utána a préda, nem érdekelte őket, melyik félnek van igazsága. A kusok/hunok bűne volt (és ma is az), hogy nem szaporodtak, ők voltak az „egykezők”, szemben a négy–nyolc gyermeket is szülő magyar asszonyokkal.

Hammurápi uralkodása idején (i. e. 1792–1750) hírnevet szereztek maguknak. Babilónia királya segítségül hívta Gandást és seregét az asszírok elleni háborújához. Hammurápi dicsőségtábláiról soha nem hiányzott a szubarok említése. Például: „*Az év (amelyben) Hammurápi, az okos király... leverte Elám hadseregét, miután nehéz küzdelem után leigázta Subartut...*” (M. Roaf). Gandás, a szubarok (kassuk/kusok) seregének vezére benősült Hammurápi családjába, és ahogy az lenni szokott, a vezérkar és hívei követték példáját. Majd kihasználva a belső konfliktusoktól gyengülő államhatalmat, fő embereivel trónra emeltette magát. Dinastiát alapított, a babilóni királylista huszonhárom kassú király nevét tünteti fel! Ezek közül egy pár: Karaindas (i. e. 1415 k.), I. Kadasman-Enlil, Burnaburias, Kurigalzu (stb.). Átvették a mezopotámiai és babilóni életformát és mitológiát isteneikkel együtt, de saját isteneik is voltak. A Dúr-Kurigalzu ziqquratu megmaradt 57 méteres magasságával ma is hirdeti a kassú uralmat Babilóniában. A ziqquratu közelében 9 hektáros területen feküdt a királyi palota. Isteneik pantheonjának élén Herbe állt; további isteneik: Suqamuna és hitvese, Simalija; továbbá Mirizir, Szah napisten, Sipak holdisten, Burias viharisten.

Nem alakult ki náluk elit hivatalnokai réteg, ennek ellenére maradandót alkottak az írás terén, ugyanis „*a kassuk végezték el az akkád és sumer irodalmi szövegek kanonizálását*”, amit az asszír és babilóni írnokok használtak (Roaf). Ezen kívül részük volt a szippari könyvtár anyagának bővítésében. Írásaik sumer nyelven, és akkád-írással maradtak fenn, de nagyon kevés az írott emlék, mindössze egy 48 szavas kassu-babiloni szöveget és 19 kassu név. Ők alkalmazták először a „kudurrú”-kat, a kb. 1 méter magas díszített határköveket. Sajnos uralmuk végére tönkrement az ország gazdasága, az emberekben eluralkodott a létbizonytalanság.

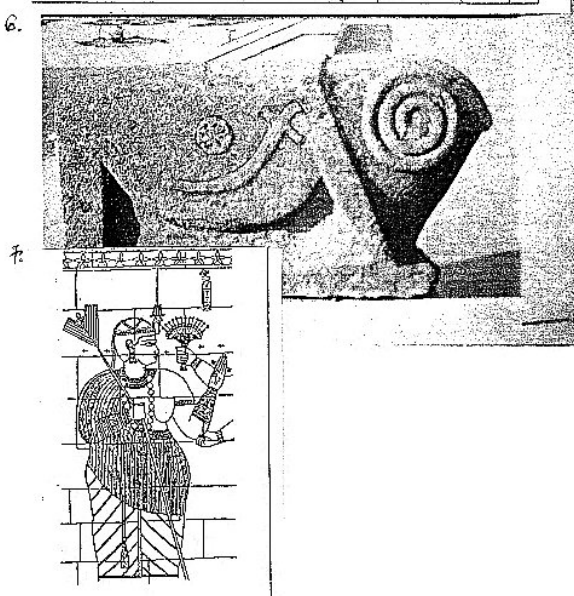
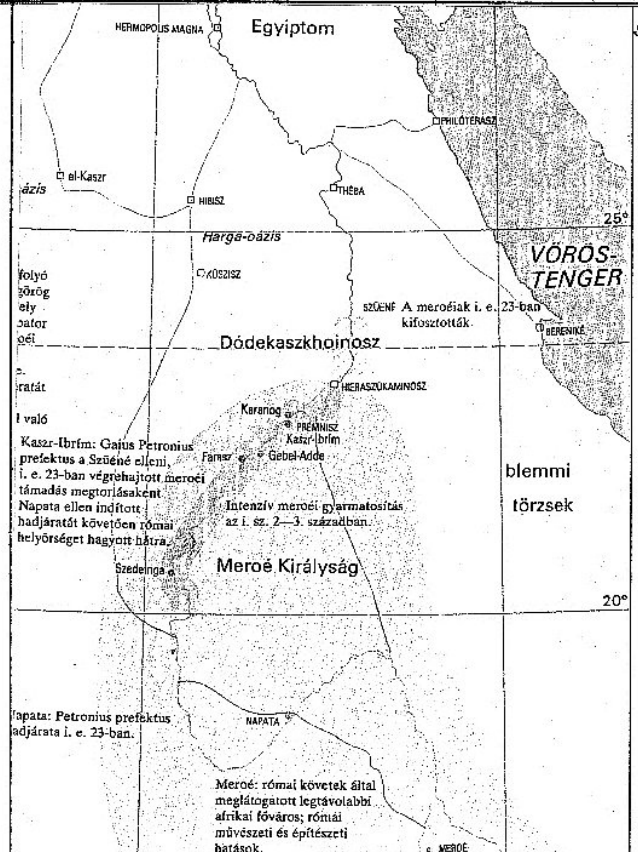
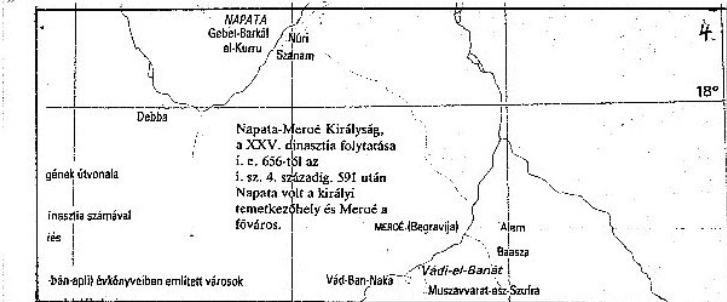
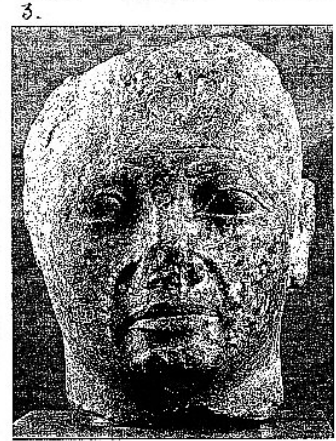
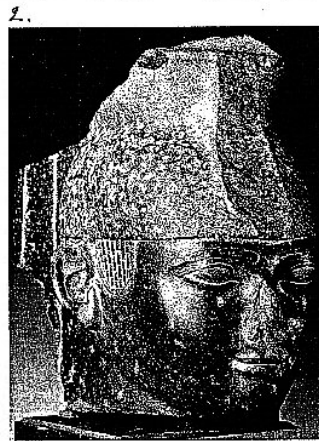
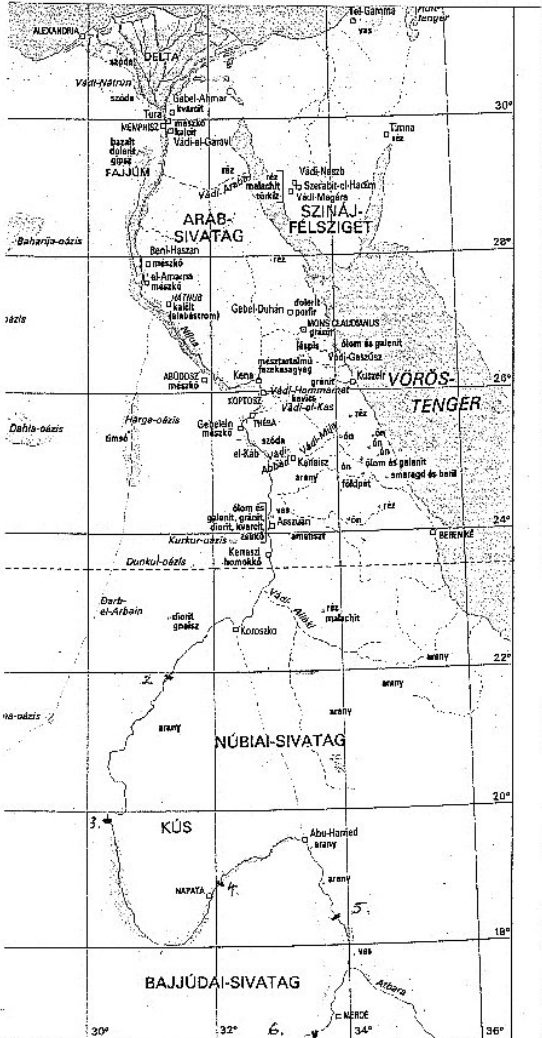
Levelezést folytattak az egyiptomi fáraókkal, diplomáciai érdekből kötött házasságok is történtek. Átvették Sumer és Akkád kultúráját, de megtartották saját hagyományaikra épülő törzsi szövetségi rendszerüket is, a szövetség feje a „ház” volt, például „Karzijabku háza”.

1. Egyiptom, Kús (a kataraktákat én jelöltem be).

2-3. Taharka fáraó dioritből készült fejszobra; fején az arannyal bevont jellegzetes „kusita sapka” látható, eredetileg e fölött volt a kettős korona az ureusz kígyóval. – Kusita uralkodó fejszobra (eredetileg álló szobor volt). A fekete festék részben lekopott. Mindkét szoborfej Kairóban, az Egyiptomi Múzeumban látható (*Egyiptom – A fáraók világa*).

4-5. A Napata-Meroé Királyság; – Meroé Királyság (a térképek Baines – Málek könyvéből valók).

6-7. „Kos-isten”, oldalán az istenek egyik attribútuma, a rozetta; a kard jelzi, hogy a harcos kusokat személyesíti meg. A kos szarva spirálba tekeredik, ezzel fejezte ki a szobor ismeretlen alkotója: a „Kos-isten” egy spirál-galaxisból érkezett. 7. Núbiai kendős királynő (Baráth Tibor: *A magyar népek őstörténete*).

A legemberibb arcukat mutatták Egyiptomban, sokat jelentett az a magasszintű nevelés, amit az uralkodóosztály vezetői Egyiptomban, a királyi udvarokban kaptak. Viszont sokszor, sok helyen meggyűlöltették magukat. Horvát István írt róluk szkíta megjelölés alatt általánosítva: „*a' Szityák, kiknek kebelökben csak a' Vitészég, nem a' tanulás szeretete (fájdalom!) forrott*”...; mert tanulni sajnós valóban nem szerettek, de dolgozni sem, sőt azokat is megvetették, akik a „*földművelés, kézművesség, ipar, kereskedés és a társas élet egyéb foglalatosságai*”-t űzték, „*soha állandó gyökeret kebelében (kebelükben) nem verhettek*”, ezeket a „*szolgai munkákat a meghódított népekkel végeztették*”. Az arany és drágakincsek bűvöletében élve vezetőik a „*fényűzés által szaporodott szükségéit alattvalóin elkövetett zsarolásból és ragadományból pótolta. Tűzzel, vassal mindent pusztítva*” zsákmányoltak (Lukácsi K.).

Nem voltak mindig ilyenek. Évezredekken keresztül csak a segítő szándék vezette őket kalandozásaikban. Aztán valami elromlott. „India Attilája”, Mihira Gula üldözte a Buddha-hívőket, egymilliónyi papot és hívőt mészároltak le emiatt.

A kusok tehát hun-fajú népek voltak, de nem temették el magukat Belső-Ázsiában, mint a hunok nagy része, ők a Föld nagy közlekedő útvonalai mentén telepedtek le, ahol városokat, tartományokat alapítottak. Anatólia délkeleti részén már i. e. 6000 körül állt Subarda városa; mellette a főváros, Çatal-Hüyük fénykora i. e. 6850–6300 közötti időre tehető.

Az itt, Nubiában élő kusok feketék voltak, azaz mahagóni színűek **europid arcvonásokkal!** Karcsú, hosszú végtagokkal rendelkeztek, hajuk nem volt gyapjas, mint a négerké, jó megjelenésűek voltak.

A sötét bőrszín kialakulásához nyilván hosszú időre van szükség, ahhoz, hogy a bőr átalakuljon és védő-faktort, pigmentet termeljen az égető napsugárzás ellen. Többen azt tartják, hogy a Bengál-öböl környékén alakult ki a fekete kusok etnikuma. Ez igaz, ott is éltek, oda a Csendes-óceán délnyugati szigeteiről, főleg Fidzsi-szigetéről érkeztek, de a Bengál-öbölben már feketén jelentek meg. Fidzsi-szigetének fővárosa Suva volt, az ott élő suvarokról/szubarokról kaphatta nevét. Szamoán „fonó”-nak nevezik a férfiak esti társas összejövetelét.

Indiában keveredtek az őslakókkal, így alakult ki a dél-indiai dravida-faj. Nyugtalan, jövő-menő, vándorló-fajta nép volt, ma is hajítja őket a menés kényszere. Ki-kiáradtak és visszajöttek, néha nem lehetett tudni, honnan érkeztek. Afrika keleti oldalán sorakoztak a mesés kincsekben bővelkedő tartományok, és a mértéken felüli arany-imádatuk ide vonzotta őket. Tulajdonképpen haza jöttek Kelet-Afrikába, ugyanis az ősök innen indultak földközi útjukra mintegy 200 000 évvel korábban. Amerre elhaladtak, a barlangokban ott hagyták körbefűjt kezük negatív lenyomatát Ausztrálián, Borneón át az Atlanti-óceán keleti partvidékének barlangjaiig. (Kinyitott tenyerüket a falra helyezték, és festéket fűjtak rá, leginkább a *vörös okkert* használták. ŠU = kéz, és a kusokat jelölő; BAR = ember, utóbbi benne van az „ember” szóban.)

Szudánban, Szubáj-szibír településen valószínű az egykori kusok mai leszármazottai élnek, magas, szálas termetű férfiak.

Kelet-Afrika területén a Szudántól, Etiópiától délre eső mai nagyobb országok: Zaire, Uganda, Kenya, Tanganyika/Tanzánia, Zambia, Rhodesia/Zimbabwe, Mozambik és Dél-Afrika. Az egykori tartományok óriási gazdagsággal ontották magukból az értékes ásványi anyagokat, melyeknek jó részét már az egészen korai időkől is bányászhatták. A felsorolt tartományokban: arany, platina, ezüst, gyémánt, berill, jaspis, ón, pirit, nikkel, vas, azbeszt, grafit, bauxit, wolfram, uránium, vanádium, réz, króm, cink, magnézit, kobalt, csillám, mangán, feketeszen lelőhelyek láthatóak olyan sűrűségben, hogy a térképeken jelzéseik alig férnek el egymástól! Dél-Afrikában ma is intenzív aranybányászat folyik, 3600 m mélységből hozzák felszínre az értékes fémeket, lifteken ereszkednek le, közben többször át kell szállniuk.

Az „ind-afrikai” népként ismert fekete kusok mai leszármazottai főleg Indiában és Etiópiában élnek (etióp = „égett arcú”).

A **kusok** szent állata a párdúc volt, de a leopárd is annak számított. Nevüket a lapos-szarvú fekete kosról kapták, csak mélyebben ejtették a „kos” magánhangzóját (Baráth Tibor: *A magyar népek története*). Miután főleg állattartó népek voltak nem véletlen, hogy szimbólumaik is állatokhoz kapcsolódtak. A történeti időkben az Asszuántól délre eső területen éltek, és Nubia fennhatósága alá tartoztak „*államtalan társadalom keretein belül*” – írja Baráth Tibor. Nubia Szudán északi, észak-keleti részén feküdt (a „SU” a Su/subar népre vonatkozott; „AN” pedig a turáni, mezopotámiai népek főistene volt). Asszuánban székeltek fekete istenasszonyuk, **Anyastennőjük**: SE-TUA-T-NU = „Setét nő” (Baráth T.).

Kos-fejű fekete istenük Hnum volt, uralkodásának felségterülete szintén Asszuán környékéhez kapcsolódott. A térség istenhármasa: Hnum, Szatisz és Anubisz. Hnum szent kosainak temetőjét tárták fel a körzetben IV. Alexandrosz templomának területén, a kő szarkofágokban mumifikált állatok tetemeit találták.

További szimbolikus állatuk egy sertésnek számított fekete állat alakjában látható az ábrázolásokon, felálló jellegzetes fülekkel, kétágú farokkal, lehajló orral hangyászra emlékeztet, de van benne valami a számból is. Ha valaha létezett is hasonló állat, már rég nem él. Szethnek lett a címerállata, néhány esetben a szerek-táblák tetején látható.

A Kos zodiákus megfelelője a Kutya. Alakja Egyiptomban összemosódott a fekete Anubisszal, de Anubiszt az egyiptomiak az Alvilág egyik isteneként tisztelték, aki a holtak segítője, támogatója volt.

Két különálló tartomány kapcsolható a kusokhoz: Wawat és Kossala (ma Kassala), utóbbi a Vörös-tenger nyugati partvidékén húzódott a déli Khartoum-ig, észak felé elnyúlva a Nubiai-sivatag pereméig ért.

Nagyon sok becsmélő jelző ragadt a kusokra/hunokra a kutya szimbólum miatt: „kutyafiak”, „kutyafejű tatárok”; vagy például az európai történészek Attilát egyenesen kutyától származtatták. A jelzőkből rosszindulatú, becsmélő szándék olvasható ki. Valami rémlett nekik Attilával és a kutyával kapcsolatban, de azt már nem tudták, hogy a „Kutya” ez esetben isteni jelkép, az attól való „származás” isteni eredetre vall. A hun mitológia ezt a származásra vonatkozó eredetet a Kozmoszig terjesztette ki, talán ezért van annyi utalás a Kis-Kutya, Nagy-Kutya csillagképre. A Szíriusz a Nagy Kutya csillagkép főcsillaga, szikrázó fényességgel ragyog az égen. Az egyiptomi mitológiában fontos szerepet játszott, mivel szeretett istennőjüket, Íziszt a Szíriusszal azonosították. Ezeknek a szimbolikus állatoknak asztrálmitológiai vonatkozásuk volt! A kutya-jelkép mögött a nép Ősapja állt. Maga Baráth Tibor is így értelmezte a hieroglifik elemzése alapján Anubiszt: „A-NE-PU-SE” („a nép Őse”); – vagy „aS-A-BA”: „Ősapja”; – máshol: „AB-UT-T”-ok: „Apátok”.

Az Ordosz-vidéki 24 Hún Törzsszövetség népei három totemállaton osztoztak, ezek: a medve, szarvas, disznó. A nubiai kusoknál csak a disznó maradt meg, az is felismerhetetlenül megváltozott külsővel, de sertésként azonosítva. A kos/kutya csak később lett totemállatuk, valószínű Enlil főistenségre kerülése után; mivel a Kos és Bika Enlil csillagképe volt;

a Kos a keleti zodiákusban a Kutya; a Kos első holdháza a Kutya;
a Bika a keleti zodiákusban a Disznó; a Bika első holdháza a Disznó.

Ismétlésként: ^{mul} HUN (-GÁ) ^{kakkab} agru; Aries: HUN (-GÁ), a „hunga” emberek Kos csillagképe;
^{mul} GU.ANNA = az „Ég Bikája” csillagkép; a GU.ANNA Enlil egyik melléneve volt.

Baráth Tibor és a korábbi szerzők, őskor-kutatók bár tudhattak az ősnépek sokisten-hitéről, de nem társították az isteneket a népekhez, törzsekhez, bár a népcsoportoknak mindig megvoltak a saját védőisteneik. Az itteni letelepült etnikumok, ha át is tértek egyiptomi isteneinek tiszteletére, sokáig megtarthatták eredeti ősi isteneikhez kötődő hitüket is. Így bukkan fel számtalanszor a „Magur” név, a magyarok nemzeti istenének neve, de **Ő nem a napisten** (mint ahogy Baráth Tibor hangoztatja), **Ő ENKI/Éa** volt, a Tudás Ura, akit Egyiptomban és a Kárpát-medencében „Magur”-nak neveztek! Nem véletlen a 21 Magura hegy- és városnév a történelmi Magyarországon! Korábban már ismertettem a név szimbolikáját, és azt, hogy Magur a mi védőistenünk volt az őskor idején.

A Szerző másik nagy tévedése, miszerint Ozirisz gyilkolta volna meg Szethet, mint tudjuk, ez fordítva történt. Mi már ismerjük Ozirisz történetét, meggyilkolását, majd a Holtak-birodalmának uraként való isteni feltámadását.

A korai szerzők minden istent egy kalap alá vettek. Náluk csak a „napisten” létezett, de őt is név nélkül emlegették, holott például Egyiptomban, ha valakinek nem volt neve az nem is létezett, és ez vonatkozott az istenekre is.

Az ókori civilizációknak megvoltak az isteneiket felsorakoztató pantheonjai nevekkkel és pontosan meghatározott feladatkörökkel. A sumer pantheon 12 istenséget számlált, ezen belül volt a Hét Nagy Anunna Isten, fölöttük istenháromasság állt a főistenekkel; – a 3, 7, 12 „szent számok” voltak a turániaknál.

EGYIPTOM DÉLI TARTOMÁNYAI

Az első tudósítások Merenré és II. Pepi V–VI. dinasztiai uralkodók idejéből érkeztek a déli területekről. Mindkét király expedíciót indított a vidék felkutatására. Harhuf expedíciója számárhaton tette meg a hosszú utat az Asszuántól kezdődő déli területek felé. Beszámolója egy Jam nevű országot is említ; Kerma, Napata, Meroé térségét vizsgálhatták elsősorban.

A 2. és 4. katarakta között volt Núbia központja. Itt már a termőföld is kiszélesedett a Nílus két oldalán, de ami az igazi gazdagságot jelentette a tartomány számára, az az arany volt (nub = arany), ehhez a területhez tartoztak ugyanis kelet felől a kiterjedt aranymezők. Az 1. kataraktától délre alakult ki a térség első kultúrája, a **Kerma-kultúra**.

Kerma (K/AR.MA), neve után ítélve a város ősmagyar eredetű volt, majd lett később a tartomány közigazgatási székhelye, a királyság központja. Virágzása az egyiptomi XV–XVII. dinasztia korára esett. Ezer éves királyságról van szó; egy királyság írott történelem nélkül! A tartomány 1000 km hosszan húzódott a Nílus mentén. A térségben Charles Bonnet és kutató csoportja kezdi meg az ásásokat 1965-ben. 300 000–70 000 éves paleolitik szerszámokat, csont nyílhegyeket tártak fel, 10 000 éves mezolitikumi kő-edények is előfordultak, zömmel azonban i. e. 6000-től használt edényeket találtak rovátkás mintázattal; továbbá szigonyok, csiszoló kövek, csiszolt fejszék, kagylóból formált eszközök kerültek felszínre. A város temetkező helyén 30 000 sírt regisztráltak, a feltárásnál ezerszáma kerültek elő ökörszarv-koponyák (Ménész masztabasírjával kapcsolatban említettük). A sírokat kirabolták, az egyszerű tárgyakon kívül nem találtak értékes leletanyagot. Emberáldozatok nyomaira bukkantak itt is, arccal kelet felé fordított, kissé zsugorított testhelyzetben. A halottak hasonló pózban feküdtek az egyszerűbb, „serpenyő” formájú sírokból is. Az Egyiptom területén elesett núbiai-kus harcosokat is ilyen „serpenyő” formájú sírokból temették el zsugorított pózban, bőr ruhákban, fegyvereikkel együtt.

Itt Kermában a főrangúak sírjai hatalmas, olykor 40 méter átmérőjű kerek halmok voltak, olyanok, mint máshol a kurgánok. Kerma i. e. 6000-től lakott település volt.

Egy szomszéd városban (nevét nem tudták azonosítani) kerültek elő a „núbiai fekete fáraók” szobrai, *hét*, sötét színűre festett mészkő szobor melyeket valamikor összetörtek, de szerencsére minden darabjuk hiánytalanul megmaradt. Ez a „szomszéd város” el-Kurru lehetett, ahol egy másik régészcsoporthoz piramismezőt talált a XXV. dinasztia királyainak sírjaival. Feltártak egy XVIII. dinasztiai sírt is, melyet viszonylag ép állapotban találtak, innen az egyiptomi temetkezésekre jellemző szobrok, usébtik, alabástrom vázák, szkarabeuszok (stb.) kerültek elő.

Sajnos, az Asszuáni Nagy-gát építésénél sok lelőhely ment veszendőbe.

Sokszor előfordult, hogy az egyiptomi hódítók megsarcolták, megadóztatták a lakosságot, háborút indítottak ellenük, majd miután minden mozdítható értéket összeszedtek, felgyújtották a legyőzött várost, így tettek Kermával is. Mindez az arany miatt történt, amiből pedig folyamatosan érkeztek a szállítmányok Egyiptomba.

A kermai kultúra i. e. 3000 körül indult, nagy kár, hogy a romok nem árulnak el jóformán semmit arról a korai kultúráról. Egy kerek alapú templom vagy középület maradványa napkultusz meglétére utal. Kerma központjában hatalmas méretű téglatorony állt, melyet „deffufá”-nak neveztek (a deffufák egyébként a piramisok mellé épített halotti templomok szerepét töltötték be szimbolikusan). A téglá építmény belül tömör volt, tetejére külső lépcsősor vezetett. Erős védelmi objektum benyomását keltette, azt is feltételezik, hogy lapos tetejére eredetileg valamilyen szakrális létesítmény épült. Köralakú rommaradványok váltakoztak négyszögletűekkel. Vályogtéglá fal és árokrendszer védte a kermai, núbiai nagyobb városokat.

Napata – az uralkodó címe: „Nagyúr”; ceremoniális alkalmakkor szimbólikus állataik maszkját öltötte magára: kutya, kos vagy sertés álarcot, adott esetben ő volt a „disznófejű Nagyúr” Ady Endre kifejezésével élve. Honnan tudott erről Ady?

*„Megöl a disznófejű Nagyúr
Éreztem, megöl, ha hagyom...
Az aranyon ült, az aranyon...”*

(Rádásul ismerte mérhetetlen arany-éhségüket is; – részlet *Harc a nagyúrral* című verséből.)

Az egyiptomi uralkodók feltüntették a déliek fölötti titulusaikat, például: a „Feketék ura”, vagy „Ősúr, Sertéshon ura” (Baráth T.). A fáraók, hogy nagyobb nyomatékkal tartsák kezüket Núbián, bevezették az Ámon-vallást. Templomokat kezdenek építeni már a Középbirodalom korától kezdve; a legnagyobbat később III. Amenhotep építi (a már említett)

Sulb/Soleb városban, az épület előtt Ámon, – egyben a kusok szimbolikus állata, a laposzarvú fekete kos szobra volt látható, napkoronggal a fején. Meggyőződésem, hogy *Ámon alakjában Enlil istent tisztelhetjük*, Egyiptomban is a főhatalomra tört, mint a zsidóknál Él-Shaddai/Jahwe álarca mögött.

Egyiptomból hittérítőket küldenek, általánossá teszik a hieroglif-írást, ezért valószínű itt is, mint Egyiptomban a templomokhoz tartozóan elindul, vagy felgyorsul az iskolai képzés; a köznép természetesen megtartja nyelvét. Már korábban bevezették az egyiptomi adminisztrációt.

A kutatók piramisok romjait találták. A nagy egyiptomi építményeknél jóval kisebb, meredek piramisok mellett különálló épületekként épültek fel az említett deffufák, mint Egyiptomban a halotti templomok. Először eltemették az uralkodót a felszín alatt 6–10 méter mélységben, majd egy év múlva megépítették fölé a piramist, mely belül tömör, kívül domborművekkel díszített volt. Pár építményt még épen találtak. A sír néhány kamrából állt.

Gebel-Barkál mellett létesült el-Kurru meoritikus piramismezője és temetője. A későbbi, egyiptomi stílusú templomokat főleg Pije és Taharka fáraók építik. Taharka: Kava, Kaszr-Ibrím, Szemna, Gebel-Barkál stb. szentélyeit. Gerf-Huszein templomát Szetau, Kus alkirálya, Farasz templomát Hui alkirály emelte; valamint napatai és méroéi királyok építették Kelet-Amára, Nyugat-Amára, Szai-sziget, Argo-sziget, Gebel-esz-Samsz, Kusztul (stb.) szentélyeit. Megemlítek még egy pár templomot: Kalabsa (az ókori Talmisz) hatalmas temploma Augustus idejében épült, nyilván görög-római stílusban Mandulisz núbiai istennek, valamint Ízisznek, Ozirisznek szentelve. Ezt az épületet is áthelyezték, eredeti kapuja 7,35 méter magas volt, a templom hossza 74, szélessége 33 méter. A kapu ma a nyugat-berlini Egyiptomi Múzeumban látható. Augustus építette Dendúr templomát is, melyet az egyiptomi kormány az Egyesült Államoknak ajándékozott. Dabúb város Amonnak szentelt templomát Adihalamani meroéi uralkodó emelte i. e. 3. században; – amikor a Ptolemaiosz uralkodók felújították, Ízisznek szentelték. Ed-Dakke Apademak istennek szentelt templomát a Ptolemaiosz királyok kezdték építeni, majd Arkamani meroéi király (i. e. 220–200) folytatta, végül Augustus és Tiberius római császárok fejezték be.

Az egyiptomi III. Átmeneti kor, a XXII. dinasztia ideje a konfliktusok és hanyatlás (már nem első) korszaka. A trónkövetelő kiskirályok egymás közötti harcai következtében feldarabolódik, széthullik az egységes királyság. Ez kedvező történelmi pillanat volt Núbia, majd Napata számára, hogy önállósítsa magát, **megalakul a Napata Királyság, a kusok önálló állama.**

Napata csodálatos helyen létesült ősi település. A város a Gebel-Barkál hegy lábánál létesült. A hegy egy 90 méter magas összefüggő sziklatömb szinte függőleges hegyfallal, tetején sík plátóval. Ebből a sziklatömbből a keleti oldalon kiáll egy tűszerű sziklaszirt, mely eredetileg valószínű természetes képződmény volt, majd a köszáלבól egy kobra alakját formázták ki! A hegy 70 m-es magasságában arannyal kiemelt hieroglif-írás található Taharka idejéből (legutóbb hegymászók fényképezték), a szöveg elmondja, hogy a fáraó építtette az alatta lévő templomot, valamint szól a király asszírok elleni győzelmes háborújáról. Az egyik felirat a Napistent idézi: „Ankh-ka-ré”= „Ré lelke él!” A korai népek hite szerint isteneik hegyeken, hegyekben laktak. Ez itt is így volt, úgy vélték, hogy a hegyben maga Ámon lakik.

Több szentély is épül Mut, Hathor és Ízisz istennőknek szentelve; rendkívül szép domborművek, hieroglif-írások díszítik a templomromok belsejét. Az épületmaradványok álló és ledőlt oszlopain szintén hieroglif vésetek láthatóak. Kahata királynő és Neferu-kakasza hercegnő sírjából bronz szandálok, értékes, finoman kidolgozott ékszer készletek, tojáshéj vékonyságú cserépedények maradványai, sok türkiz és fajszi tárgy került felszínre. A domborműveken látható, amint Kahata királynő halotti szarkofágját egyiptomi istenségek kísérik a Holtak-birodalmának bejáratához, ahol Anubisz fogadja a királynőt, hogy irányítsa a megmérettetés ceremóniáját. A falfestmények, domborművek egyiptomi stílusúak. Shakete királynő sírja viszonylag érintetlen volt, amikor rátaláltak.

Többen úgy tartották, hogy Napata a XVIII. dinasztia korában létesült, de a területen nagyon ősi népek éltek már jóval az Újbírodalom kora előtt is. Említettem a kőkört Napatával kapcsolatban. A megalitikus kőr maradványait 1998-ban kezdte vizsgálni Fred Wendorf, a Southern Methodist University régészprofesszora és csoportja. „*A lelőhely egy kőr, egy sor lapos kőépítmény és öt sor álló, illetve feldőlt megalit alkotja*” (Christopher Knight – Robert Lomas: *A múlt üzenete*). Az öt megalitsor a központi kőépítménytől sugárirányban helyezkedett el észak-déli, kelet-nyugati irányban, valamint a nyári, őszi napforduló felé tájolva. Helyüket, méretüket még pontosan meg lehetett állapítani. Építésének korát i. e. 3300-ra teszik!

MAGYAROK

A Nílus délebbi nagy S-kanyarában **magyarok** éltek már a neolitikum kora óta. Az első, írásban is fennmaradt tudósítások az V–VI. dinasztia idejéből valók (i. e. 2320 körüli időkből). Akkor a korábban említett felderítő expedíciók számoltak be a MA–KAR-ok földjéről. Nevük Makourai-ként is fennmaradt, és létezett egy Makourita királyság. (Christopher Ehret – Merrick Posansky: *The Archaeological and Linguistic Reconstruction of African History*, Unif. Of California Press, Berkeley, CA., 1981/2; – közli Radics Géza: *Eredetünk és őshazánk* című könyvében.) Sir Wallis Budge egyiptológus behatóan foglalkozott a makourita néppel, „Makhar/Makher”-nek hangzósítja a tartomány nevét. „M-K-R” népnév-jelöléssel fordul elő Észak-Afrikában (*Geography* IV. 2. 19. Monneret de Villard, 1938). A neolitikumi őskultúrák kialakításában nagy szerepük lehetett a délen letelepült, majd észak felé terjeszkedő magyaroknak.

I. e. 945-ben **megalakul a Meroé Királyság** (korábban a Makourita/Makhar tartomány lehetett. Ahol népként éltek magyarok, mindig korán kialakult valamilyen állam-féle, legalábbis központi irányítású rendszer).

I. e. 656-ban **egyesül a Napata Királysággal, Napata-Meroé Királyság** néven. Különálló királyságuk idején Napata volt a kihelyezett királyi székhely, az egyesülés után **Napata lett a királyi temetkezőhely, a szakrális főváros, Meroé pedig a közigazgatási királyi főváros.**

Később ismét változik a név, a történelmi atlaszokon i. e. 591-től már **Meroé Királyság** néven szerepel, fennállása Kr. u. 335-ig tart (Baines – Málek).

Napatában vannak a magukat „önként feláldozó”, uraikat a túlvilágra elkísérő udvartartás szolgálattevőinek tömegsírhajói. Az utolsó négy király ezernyi feláldozott, élve eltemetett embert követelt (előtte talán valamivel elkábították őket), többen menekülni próbáltak. Ez az embertelen temetkezési szokás 900 éven keresztül tartotta magát. Meroében is voltak királysírok, itt eddig még nem találtak emberáldozatokra utaló nyomokat.

Meroé királyváros a Nílus partján feküdt, mely körülmény lehetővé tette a térségben az öntözéses földművelést. Kereskedelmi útvonalai bekapcsolódtak a hellenisztikus távolsági kereskedelmi hálózathoz; elsősorban a Vörös-tenger felé az arab királyságokba, Indiába irányultak. Ásatásoknál salakdombokat és egy kohót is találtak, *Meroénak* ugyanis *jelentős volt a vasipara*, feltételezik, innen terjedt el a vasolvasztás a környező afrikai tartományokba. Meroé királyainak közvetítésével került Egyiptomba az Etióp-magasföld vasa, aranya; de mindkét ásvány előfordult Meroében is (Peter Garlake: *Afrikai királyságok*).

IV. Ptolemaiosz Philopator és a meroéi Arqamani uralkodása alatt közös templom épült Arensznuphisz (Ozirisz) tiszteletére, a közösen emelt templom díszítései, feliratai erről tanúskodnak. A templom falain *meroéi írású* faliszövegek maradtak fenn, melyek i. e. 300 és i. u. 300 közötti időből valók (Baines – Málek).

Legnagyobb istenük Apedemak volt, akit olykor három oroszlan fejjel és négykarú emberi alakként ábrázoltak (így látjuk Naqa templomának hátsó falán is). $3 + 4 = 7$; $-3 \times 4 = 12$; $-7, 12$ szimbolikus jelentésű kultikus számokként úgy látszik benne voltak Meroé szakralitásában is, Ég és Föld egységére, teljességére utalva. A fej a fönti, szellemi szférához; a karok inkább az anyagi világhoz kapcsolódnak. Mindezeket túl az oroszlan talán az erőt, a legyőzhetetlenséget is jelképezte.

További kiemelt istenségeik: Ízisz, Ozirisz, Ré; Amon, hitvese, Mut, fiuk, Honszu; továbbá Mandulisz, Degven, Ptah, Hathor, Thot, a megistenült Imhotep, Anubisz. Amon kultuszát még az Újbirodalom fáraói szilárdították meg Nubiában, igyekeztek államvallássá tenni, de Amon Nubiában nem volt túlságosan népszerű, ezért fordult elő, hogy egy-egy felújított templomát más istennek szentelték.

A meroéi ikonográfiában az elefánt is fontos szerepet játszott. Elefántok vonulását ábrázoló fríz láthatunk Musawwarat és Sufra templomainak külső falain. A legnagyobb templomokat Natakamani meroéi király építette a térségben, így valószínű Naqa templomát is.

1821-ben fedezték fel Meroé romjait, 200 meredek kis piramis maradványait, a romok látszólag egymás hegyén-hátán feküdtek. Később kiderült, volt rendszer az építkezésben, a piramisok félkörív mentén sorakoztak, – ez biztosan Nap-kultuszra vall. Nem lehet tudni, vajon a kör középpontjában volt-e napvárta vagy más tájékozódási építmény. (Az *Ushuaia expedíció* – Nicolas Hulot ismeretterjesztő sorozatának első része: *A fekete fáraók földjén* foglalkozott a romvárossal, de éppen csak közölte a romokat.)

Federich Caio, valamint Friedrich Hinkel régészek ásattak, és megpróbálták rekonstruálni az építményeket. Hinkel egy korabeli, falra véselt tervrajzon az aranymetszés arányait fedezte fel. A piramisokat bevakolták, belül viszont nagy kövekkel töltötték fel. A templomok egyiptomi stílusú pülonjait domborművek díszítették.

Lakóházaikra csak következtetni lehet. A kus köznép valószínű itt is pásztorkodott, vagy „mezei utasokként” hírvivőkként jött-ment; további feladatuk volt, hogy mezei örökként óvják, ellenőrizték és tartásukban a mezők kútjait. Nomád életmódot folytatva szétszórta, sátrakban élt. A kus uralkodó osztály egy része viszont a királyi udvarban teljesített szolgálatot, papokként szertartásokat végzett, vagy az adminisztráció területén tevékenykedett, és ott volt a katonaság; ők nyilván kaszárnnyakban, házakban, palotákban laktak.

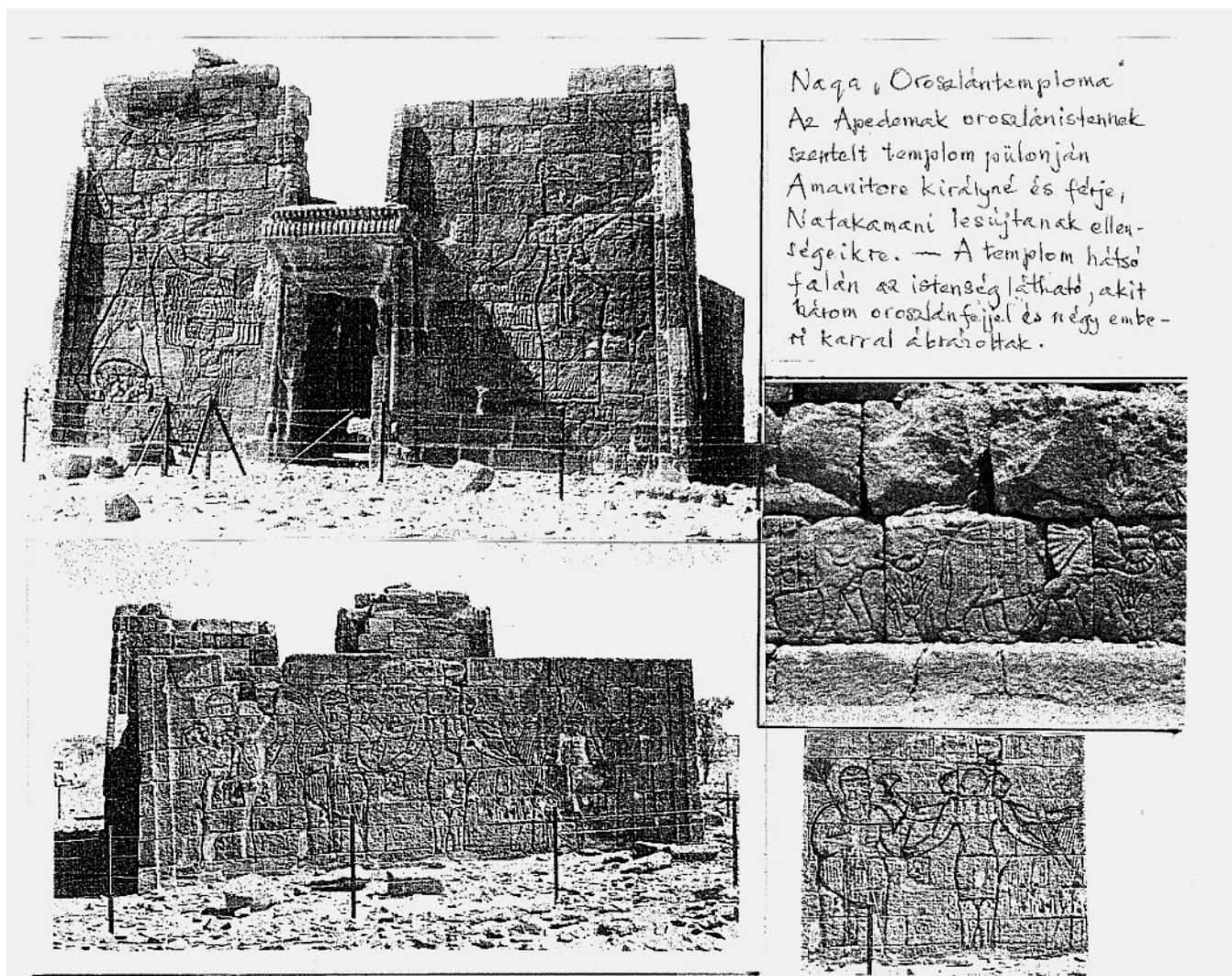
Nagyjából ugyanez mondható el Meroé népére is, azzal a különbséggel, hogy a magyarok elsősorban földművelők voltak, így helyhez kötöttek, történelmük folyamán mindig házakban laktak. A magyarság földet művelt, gyógyított, tanult és tanított. A Kárpát-medencében i. e. 5000-től a Körös-kultúra magyar népe már házakat épít, eleinte döngölt agyagból, majd naponszáritott vályogtégglából, később használják a követ is. Szerte Kisázsiaiban, ahol magyarok éltek, ezeket a téglá-, kő-házakat „magariák”-nak nevezték. „*Ásia a Kő Épületeket Magaria névvel emlegette*” (Horvát I.). Valószínű Meroé papjai működtették az iskolákat, nevelték papjaikat, ápolták a művészeteket, és ők fejlesztették tovább a kultúra vívmányait.

A lakóházakból nem maradt semmi, a vályogházak elporladtak eggyé váltak az agyaggal, amiből készültek, az értékes köveket pedig széthordták.

A fekete kusokkal való keveredés következményeként alakult ki a „fekete magyarok”, illetve „fekete hunok” etnikuma.

Saját, külön kialakított írásukat, a *meoritikus írást* máig nem sikerült megfejteni (nem is foglalkozhattak vele behatóan), márpedig fontos lenne. Az írás nem alakul ki egyik napról a másikra, valamilyen *már meglévő kultúra indítja el kialakulását*, és feltételez egy hosszú időn át tartó folyamatos fejlődést, egy szellemileg kiemelkedő vezető réteg áldásos tevékenységét, mely őrzi, ápolja a hagyományokat, támogatja új dolgok felfedezését. Az írás fennmaradt emlékei talán szólnának Kerma és a térség kultúrájáról is.

A meoritikus írásjelek eltérőek a hieroglifáktól, és semmi más írásra sem hasonlítanak.

Említettem a magyarok istennőikhez kötődő erős ragaszkodását. Az ősi matriarchális korszakból Egyiptomban is megmaradt a nők megbecsült tisztelete, fontos társadalmi szerepe, mely különösen a trónutódlásnál fejtette ki hatását. Főleg a XVIII. dinasztia volt az Théba központtal, mely nagyformátumú hercegnőket adott az egyiptomi történelemnek.

A Kárpát-medencében a tisztelet a felemelt karú, védelmező, áldást osztó Ninhurszág Anyaistennő, a Hármashalom Úrnője, valamint Ereskigal, Erdély védő istennője felé irányult. Későbbi időkben más istennők, például Ízisz tisztelete is elterjedt. Mindenhova magukkal vitték istennőik iránti nagy szeretetüket, még Kalifornia sziklás hegyoldalain is ott látjuk „képmásukat” sziklába karcolva (itt a süllyeső MU-ról menekülő magyarok fennmaradt emlékei). Ez az istennő-tisztelet aztán szépen átalakult Nagyboldogasszony-, később a Szűz Anya tiszteletébe.

Philae-szigete Asszuán közelében feküdt, nagy templomát Ízisz istennőnek szánták. „*Philaet a világegyetem anyai erejének szentelték*” (Világkultúrák színterei, BBC ismeretterjesztő sorozat). Íziszt gyakran ábrázolták a gyermek Hóruszsal a karján, Ő testesítette meg az isteni Anyaságot és a hitvesi hűséget.

Kr. u. 553-ban Iustinianus, a Római Birodalom császára – ismerve a magyarok ősi istennőik iránti tiszteletét – elrendelte, hogy Philae-szigetét ajánlják fel Szűz Máriának és az ott élő magyaroknak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Baines, John – Málek, Jaromír: *Az ókori Egyiptom atlasza* – Helikon, Budapest, 1992
Baráth Tibor: *A magyar népek őstörténete* – összkiadás – Püski, Budapest, 2002
Berlitz, Charles: *Atlantisz* – Édesvíz K., Budapest, 1991
Bíró József: *A szabir-magyarok őstörténete* – A Magyar Közírők Nemzeti Közössége K., Budapest, 2000
Borbola János: *Csillagszoba* – Írástörténeti Kutató Intézet, Budapest, 2004
Desroches Christiane-Noblecourt: *Tutanhamon* – Corvina K., Budapest, 1963
Egyiptom – A fáraók világa – Szerkesztette Regine Schulz és Matthias Seidel – Vince K., Budapest, 2007
Endrey Antal: *A magyarság eredete* – Magyar Intézet Melbourne, 1982
Gardner, Laurence: *A Grál-királyok eredete* – Gold Book, Alföldi Nyomda, 1999
Garlake, Peter: *Afrikai királyságok* – Helikon, Budapest, 1978
Hart, George: *Az ókori Egyiptom* – Park Kiadó, 1992
Halottak Könyve
Henoch Apokalypsise – Bibliotheca, Budapest, 1945
Hérodotosz: *Történelem*
Horvát István: *Rajzolatok* – Debrecen, 2001
Kákossy László: *Ré fiai* – Gondolat K., Budapest, 1979
Kalicz Nándor: *Agyag istenek* – Corvina K., Budapest, 1980
Klíma, Josef: *Mezopotámia* – Gondolat K., Budapest, 1983
Kodolányi János: *Az égő csipkebokor* – Magvető K., Budapest, 1965
Vízözön – Magvető K., Budapest, 1967
Komoróczy Géza: *A sumer irodalom kistükre* – Európa Kk., Budapest, 1983
Lévai Anita – Potó István: *Egyiptomi fáraók titokzatos élete* – Vagabund K., Kecskemét, 2005
Lukácsi Kristóf: *A magyarok őselei, hajdankori nevei és lakhelyei* – Kolozsvár, 1870
Mahler Ede: *Ókori Egyiptom* – Black-White K., 2006
Manethon: *Egyiptomi dolgok* (kivonatolások)
Melchizedek, Drunvalo: *Az élet virágának ősi titka* – Mandala Veda K., Budakeszi, 1999
Mereskovszkij, Dimitrij Szergejevics: *Kelet titkai* – Holnap K., 1992
Paál Zoltán: *Arvisura* – Püski, Budapest, 2003
Pap Gábor: *Hazatalálás* – Püski, Budapest, 1999
Prus, Boleslaw: *A fáraó* – Európa Kk., Budapest, 1972
Radics Géza: *Eredetünk és őshazánk* – Chicago, 2001
Rákossy Sándor: *Gilgames* – Agyagtáblák üzenete – Európa Kk., Budapest, 1974
Roaf, Michael: *A mezopotámiai világ atlasza* – Helikon, Magyar Könyvklub, Budapest, 1998
Sichin, Zecharia: *A tizenkettedik bolygó* – Édesvíz K., Budapest, 1996
Szent Biblia – A Magyarországi Református Egyház kiadványa, Budapest, 1951
Várkonyi Nándor: *Szíriát oszlopai* – Magvető K., Budapest, 1972
Waltari, Mika: *Szinuhe* – Európa Kk., Budapest, 1964
Wenig, Steffen: *A nő az ókori Egyiptomban* – Corvina K., Budapest, 1967
Wilson, Hilary: *A hieroglifák rejtélye* – Gold Book
A fáraók népe – Pécsi Direkt Kft.

Kecskemét, 2016. május 17.

Sípos Erzsébet